

Eesti kohalike omavalitsuste alkoholipoliitika pilootprojekti raport 2018

Tervise Arengu Instituut
National Institute for Health Development

Tervise Arengu Instituut

Eesti kohalike omavalitsuste alkoholipoliitika pilootprojekti raport 2018

Triinu Purru, Aire Trummal, Maali Käbin

Tallinn 2018

Tervise Arengu Instituudi missioon on luua ja jagada teadmisi, et tõenduspõhiselt mõjutada tervist toetavaid hoiakuid, käitumist, poliitikat ja keskkonda eesmärgiga suurendada inimeste heaolu Eestis.

Pilootprojekti meeskond tänab kõiki, kes aitasid kaasa projekti läbiviimisele ja raporti valmimisele! Aitäh Kuressaare linna, Põltsamaa linna ja Põlva valla projektimeeskonna liikmed, Terve Eesti Sihtasutus, Eesti Tervislike Linnade Võrgustik, Tiia Pertel, Triin Sokk, Mariliis Tael-Öeren.

Väljaande andmete kasutamisel viidata allikale.

Soovitatav viide käesolevale väljaandele: Purru, T., Trummal, A., Käbin, M. Eesti kohalike omavalitsuste alkoholipoliitika pilootprojekti raport 2018. Tallinn: Tervise Arengu Instituut; 2018.

Sisukord

Eessõna.....	5
Lühikokkuvõte	6
1. Metoodika	8
1.1 Kohalike omavalitsuste valik.....	8
1.2 Baas- ja järeluuring.....	10
1.2.1 Õpilaste ja täiskasvanud elanikkonna uurimise	10
1.2.2 Alkoholi testostlemine	15
1.2.3 Fookusgrupi- ja individuaalintervjuud	16
1.2.4 Vahehindamised.....	16
2. Projekti kulgemine.....	17
3. Projekti tulemused.....	18
3.1 Omavalitsused kokku	18
3.2 Kuressaare linna raport.....	21
3.2.1 Kuressaare linna profiil	22
3.2.2 Õpilaste uurimise tulemused.....	24
3.2.3 Täiskasvanud elanikkonna uurimise tulemused	35
3.2.4 Alkoholi testostlemise tulemused	41
3.2.5 Võtmeisikute intervjuude tulemused	42
3.2.6 Projekti vahehindamiste tulemused	42
3.2.7 Tegevuskava täitmise analüüs	44
3.2.8 Kokkuvõte	45
3.3 Põltsamaa linna raport.....	46
3.3.1 Põltsamaa linna profiil	46
3.3.2 Õpilaste uurimise tulemused.....	48
3.3.3 Alkoholi testostlemise tulemused	57
3.3.4 Võtmeisikute intervjuude tulemused.....	58
3.3.5 Projekti vahehindamiste tulemused	58
3.3.6 Tegevuskava täitmise analüüs	59
3.3.7 Kokkuvõte	60
3.4 Põlva valla raport.....	61
3.4.1 Põlva valla profiil	61
3.4.2 Õpilaste uurimise tulemused.....	63
3.4.3 Täiskasvanud elanikkonna uurimise tulemused	73
3.4.4 Alkoholi testostlemise tulemused	79
3.4.5 Võtmeisikute intervjuude tulemused	80
3.4.6 Projekti vahehindamiste tulemused	81

3.4.7 Tegevuskava täitmise analüüs	82
3.4.8 Kokkuvõte.....	83
4. Pilootprojekti peamised järeldused ja õppetunnid	84
Lisa 1. Individuaalne hindamisankeet meeskonnaliikmetele.....	86

Eessõna

Vahemikus 2014–2017 viis Tervise Arengu Instituut koostööpartneritega (Terve Eesti Sihtasutus ning Eesti Tervislike Linnade Liit) läbi kohaliku alkoholipoliitika pilootprojekti, mille fookuseks oli alaealiste alkoholi tarvitamine. Üldeesmärgiks oli testida Eestis ennetustöö mudelit alkoholikahjude vähendamiseks kohalikes omavalitsustes ning analüüsida, milliseid reaalseid muutusi on võimalik saavutada. Projekti otseseks eesmärgiks oli vähendada kohaliku omavalitsuse territooriumil alkoholi kättesaadavust alaealistele, kuna alaealiste suunal oli osalenud omavalitsustel kõige suurem valmisolek tegutseda.

Kohaliku alkoholipoliitika rakendamise projekti aluseks oli Soomes aastatel 2004–2007 Soome tervise- ja heaoluameti (THL) poolt elluviidud PAKKA-projekt. PAKKA-projekt koosnes erinevatest kohaliku tasandi alkoholipoliitika sekkumistest, mille eesmärgiks oli vähendada alkoholi müüki alaealistele ja joobes isikutele ning vähendada paikkonnas alkoholiga seotud vägivalda ja vigastuste hulka.

Raport annab ülevaate järgmisest:

- ✓ Projekti läbiviimise ja uuringute metoodika kirjeldus
- ✓ Projektis osalenud omavalitsuste ühisosa ülevaade
- ✓ Tulemused projektis osalenud omavalitsuste lõikes
- ✓ Peamised järeldused ja õppetunnid

Lisaks koondraportile on valminud projekti illustratiivsed materjalid, mis annavad lühiülevaate projekti sisust ja tähtsamatest tulemustest. Postrid ja plakatid on kättesaadavad lehel www.terviseinfo.ee.

Lühikokkuvõte

Aastatel 2014–2017 leidis aset kohaliku tasandi alkoholipoliitika pilootprojekt, kus osales kuus sotsiaalmajanduslikult ja regionaalselt erinevat omavalitsust. Nendest kolm viisid läbi projekti tegevusi (sekkumisgrupp) ja kolm ei viinud (kontrollgrupp). Kohalike omavalitsuste (KOV) valikul lähtuti järgnevast:

- ✓ Tüüp 1: KOV, kus on keskmisest rohkem meelelahutusasutusi, et hinnata sekkumise tulemuslikkust keskkonnas, kus meelelahutusasutustel on suurem mõju kohalikule alkoholipoliitikale. Sekkumisomavalitsus oli Kuressaare linn.
- ✓ Tüüp 2: KOV, mis asub Lõuna-Eestis, et hinnata sekkumise tulemuslikkust keskkonnas, kus alkoholi tarvitamise ja teiste sotsiaalmajanduslike näitajate osas on olukord keerulisem, kui enamikus teistes Eesti piirkondades. Sekkumisomavalitsus oli Põlva vald.
- ✓ Tüüp 3: KOV, mis on võimalikult väike, et hinnata sekkumise tulemuslikkust väikese elanikkonnaga omavalitsuses, kuna enamik Eesti omavalitsusi on rahvaarvult väikesed. Sekkumisomavalitsus oli Põltsamaa linn.

Pilootprojekti protsess koosnes erinevates etappidest.

1. Baasuuringu teostamine 2014. aastal, mis koosnes järgnevatest osadest:
 - täiskasvanud elanikkonna küsitlus (18–65-aastased elanikud);
 - kooliõpilaste küsitlus (9. ja 11. klasside õpilased);
 - alkoholi testostlemine;
 - fookusgrupid ja intervjuud võtmeisikutega (KOV juhid, politsei, perearstid, koolijuhid jne).
2. Koolitus sekkumisgrupi omavalitsuste 4–5-liikmelistele meeskondadele.
3. Tegevuste planeerimine järgmistes valdkondades:
 - alaealistele alkoholi müügi ja tarvitamise järelevalve korraldamine (sh testostlemine, teenindajate koolitamine);
 - kaasamine ja teavitustöö (sh kohtumised sihtrühmadega, temaatiline meediakajastus);
 - süsteemne uimastiennetustöö koolides (sh ennetustöö analüüs);
 - laste ja noorte huviharidus (sh ümarlauad, olemasoleva süsteemi analüüs).
4. Tegevuste elluviimine, mille jooksul toimus igas KOV-is ka kolm vahehindamist juba teostatud tegevuste analüüsimiseks.
5. Järeluuringu teostamine 2017. aastal kasutades baasuuringuga samu meetodeid.

Projekti tulemusena suurenes noortelt alkoholi ostmisel dokumendi küsimine sekkumisgrupi kolmest omavalitsusest kahes – Kuressaare linnas ja Põlva vallas. Põltsamaa tulemuste tõlgendamisel tuleb arvestada, et valim oli väga väike ja ühe ostukoha mõju kogutulemusele seetõttu suur (vt ptk 3.1.).

Dokumendi küsimise sagenemist kinnitavad ka kooliõpilased. Umbes pooled 9. ja 11. klasside õpilastest kõigis kolmes sekkumisomavalitsuses vastasid 2017. aasta uuringus, et viimase paari aasta jooksul on nende linnas või vallas hakatud alkoholi müügikohtades enam dokumenti küsima. Kontrollgrupis on see näitaja oluliselt madalam, kuid on oluliselt kasvanud Põlva valla kontrollomavalitsuses. Antud omavalitsuse puhul on teada, et KOV oli projekti perioodil omal initsiatiivil aktiivne (ja viidi läbi testostlemisi).

Vähem tajutakse muutusi seoses alkoholi müügi piiramisega avalikel üritustel. Kuni viiendik sekkumisomavalitsuste õpilastest märgivad, et viimase paari aasta jooksul on hakatud enam piirama alkoholi müümist üritustel.

Muutused, mis on teostatud uuringute põhjal kahe küsitlusaasta võrdlusel sarnased nii sekkumiskui ka kontrollgrupis:

- ✓ Kooliõpilaste hulgas on kasvanud negatiivne suhtumine alaealiste alkoholi tarvitamise ning nad proovivad vähem ise alkoholi osta.
- ✓ Enamus omavalitsustes (v.a. Põltsamaa ja tema kontroll) vähenes alaealiste õpilaste osakaal, kellele täiskasvanu on alkoholi ostnud. See näitaja on siiski jätkuvalt väga kõrge (ning enim ostavad alaealistele alkoholi noored täiskasvanud). Valdav enamik õpilastest peavad alkoholi enda jaoks kergesti kättesaadavaks.

Peamised pilootprojekti järeldused ja õppetunnid:

- ✓ Regulaarse testostlemise ja seda toetavate tegevuste (tulemuste meediakajastus, teenindajate koolitused, ettevõtjate kaasamine) abil on võimalik vähendada alkoholi kättesaadavust alaealistele müügikohtades.
- ✓ Sekkumine on edukalt rakendatav hoolimata omavalitsuse tüübist. Kriitiliseks edu saavutamise teguriks on omavalitsuse juhtkonna toetus ning meeskonna koosseisu püsivus. Ilma toetuseta väheneb meeskonna motivatsioon ja usk enda suutlikkusesse. Meeskonnaliikmete vahetumine projekti jooksul vähendab järjepidevust ning raskendab seatud eesmärkide saavutamist.
- ✓ Alkoholi poliitika süsteemseks arenguks on oluline suunata ressursse universaalsesse ennetustöösse – vanemlike oskuste ning laste sotsiaalsete toimetulekuoskuste arendamine jne.
- ✓ Tuleb arvestada riigi tasandil ning naaberkogukondades toimuvate arengutega, mis võivad seatud eesmärkide saavutamisele kaasa aidata või seda takistada.
- ✓ Laiema kõlapinna saavutamiseks on oluline teha pidevat koostööd meediaga.
- ✓ Alkoholi poliitika on vastuoluline teema, mille pidevalt fookuses hoidmine on omavalitsustele väljakutseid pakkuv. Abistav on tervikliku tegevuskava väljatöötamine, omavaheliste kogemuste jagamine ning väljaspoolne lisatugi. Sealjuures peab suurenema riigi võimekus toe pakkumiseks erinevates valdkondades (nt süsteemse uimastiennetuse planeerimise ja elluviimise toetamine koolis).
- ✓ Paikkonnapõhise lähenemisega on võimalik muutusi saavutada, kuid selleks on vaja pikemat perioodi. Pilootprojekti kestus oli liiga lühike selleks, et näha eristatavaid muutusi kontroll- ja sekkumisomavalitsuste vahel elanikkonna hoiakutes, uskumustes jmt.

1. Metoodika

Kohaliku alkoholipoliitika rakendamise projekti aluseks oli Soomes aastatel 2004–2007 Soome tervise- ja heaoluameti (THL) poolt elluviidud PAKKA-projekt. Soome projekt koosnes erinevatest kohaliku tasandi alkoholipoliitika sekkumistest, mille eesmärgiks oli vähendada alkoholi müüki alaealistele ja joobes isikutele ning vähendada paikkonnas alkoholiga seotud vägivalla ja vigastuste hulka. Sekkumistena käsitleti:

- ✓ Järelevalve tugevdamine alkoholi müügikohtade üle, sh sagedasem karistamine rikkumiste korral.
- ✓ Koolitusprogramm alkoholi müüvatele teenindajatele, mille eesmärgiks oli vähendada alkoholi müüki joobes isikutele ja alaealistele.
- ✓ Alkoholi müügikohtadele (sh baarid, festivalid jms) suunatud kampaania, millega motiveeriti müügikohti rakendama vastutustundliku alkoholi serveerimise praktikaid
- ✓ Kogukonna mobiliseerimine, et tõsta elanike teadlikkust kohalikest alkoholiga seotud probleemidest.

Eesti pilootprojekt viidi ellu teadusliku sekkumisuuringuna, milles osales kokku kuus kohalikku omavalitsust (KOV), sh kolm KOV-i osalesid sekkumises ning kolm sarnast KOV-i olid kontrollgrupiks, kus koordineeritud tegevusi ei toimunud. Sellise jaotuse eesmärgiks oli võrrelda omavalitsusi omavahel ja hiljem hinnata, kas neis kolmes omavalitsuses, kus sekkumistegevused ellu viidi, toimus ka alkoholi tarvitamisega seotud muutusi.

1.1 Kohalike omavalitsuste valik

Pilootprogrammi kuuluvate KOV-ide leidmiseks töötas Tervise Arengu Instituut (TAI) välja valikukriteeriumid. Valikukriteeriumide põhjal viis valikuprotsessi läbi Eesti Tervislike Linnade Võrgustik (ETLV).

Valimi leidmisel lähtuti sekkumisuuringu meetodi (*community-based intervention trial*) põhimõtetest, mille põhjal koostas TAI valikukriteeriumid. Valikukriteeriumid olid:

- ✓ Omavalitsus peab olema motiveeritud pilootprogrammis osalema ja rakendama programmis ette nähtud sekkumisi. Sekkumise edukaks elluviimiseks on vajalik kohalike omavalitsusjuhtide tugev toetus, kuna sekkumine on suunatud suures osas kohaliku alkoholipoliitika mõjutamisele ja muutmisele (mis on oluliselt raskendatud, kui poliitiliste juhtfiguuride toetus puudub).
- ✓ Osalevad omavalitsused peavad olema erinevat „tüüpi“, kuna nad peavad esindama adekvaatset läbilõiget Eesti omavalitsustest. See tähendab, et KOV-id peavad varieeruma sotsiaalmajanduslike tingimuste ja piirkondliku asukoha poolest, sest uuringu eesmärk on selgitada välja, kas sarnastel sekkumistel on Eesti eri tüüpi KOV-ides sarnased tulemused.
- ✓ Osalevad omavalitsused ei tohi mõne tunnuse poolest olla erandlikud – igale sekkumisomavalitsusele pidi olema võimalik leida sarnane teine kohalik omavalitsus. Sarnasust hinnati rahvaarvu, rahvastiku soolis-vanuselise läbilõike, regionaalse paiknemise, sotsiaalmajandusliku olukorra ja kohaliku omavalitsuse võimekuse näitajate järgi.

Uuringusse ei saanud kaasata väikeseid (alla 4000 elanikuga) kohalikke omavalitsusi, kuna sedavõrd väike rahvaarv ei võimalda teostada adekvaatset statistilist analüüsi, mis on vajalik uuringu läbiviimiseks. Samuti ei kaasatud uuringusse väga suuri kohalikke omavalitsusi (rohkem kui 20 000 elanikku), sest need on Eesti oludes liialt erandlikud ja ei esinda enamust KOV-idest.

Uuringusse ei kaasatud ka omavalitsusi, mille rahvastikust üle 10% on venekeelsed elanikud, kuna uuringu eelarve ei võimaldanud teostada uuringut kakskeelsena.

Tulenevalt sekkumisuuringu põhimõtetest, otsustas TAI meeskond planeerimise protsessis leida uuringusse kolme tüüpi kohalikke omavalitsusi. See hulk on Eesti suurusel ning võrdluseks sobivate KOV-ide olemasolu arvestades kohane ja optimaalne.

Läbi viidi valikuprotsess kolme tüüpi omavalitsuse leidmiseks:

- ✓ TÜÜP 1: KOV, kus on keskmisest rohkem meelelahutusasutusi. Põhjendus: hinnata sekkumise mõju keskkonnas, kus meelelahutusasutustel on suurem mõju kohalikule alkoholipoliitikale.
- ✓ TÜÜP 2: KOV, mis asub Lõuna-Eestis. Põhjendus: hinnata sekkumise mõju keskkonnas, kus alkoholi tarvitamisega seotud kahjud on suured. Lõuna-Eesti on üks probleemsemaid piirkondi selles osas ning tegu on ka sotsiaalmajanduslikult kõige keerukama piirkonnaga.
- ✓ TÜÜP 3: KOV, mis on võimalikult väike. Põhjendus: hinnata sekkumise mõju väikese elanikkonnaga omavalitsuses, kuna enamik Eesti omavalitsusi on rahvaarvult väikesed.

Omavalitsuste leidmiseks kaaluti erinevaid võimalusi. Kuna uurimismeetodist lähtuvad kriteeriumid andsid ette kindla raamistiku, kitsendas see läbiviidavat valikuprotsessi ning otsingu läbiviimine kõigi Eesti omavalitsuste hulgas ei olnud uuringu seisukohast otstarbekas.

Leidmaks pilootprojektis osalemiseks motiveeritud ja selleks kohalike omavalitsusjuhtide poolse tugeva toetusega KOV-e (esimene valikukriteerium), otsustati kasutada võimalust viia valikuprotsess läbi ETLV võrgustiku kaudu. ETLV võrgustik koondab enda alla Eesti KOV-e (kokku 14), kes on motiveeritud tervise edendamiseks läbimõeldumalt tegutsema.

Kolme sekkumisuuringus osaleva KOV-i leidmiseks edastas TAI palvel ETLV kutse uuringus osalemiseks kõigile võrgustiku liikmetele. Liikmetele saadetud kutses selgitati, millist tüüpi kohaliku alkoholipoliitika kujundamise ja elluviimisega seotud tegevusi pilootprogrammis osalevatelt omavalitustelt eeldatakse. Samuti täpsustati kohalike omavalitsustega pilootprojekti elluviimiseks sõlmítavate lepingute üldtingimusi ja eelarve mahtu.

Valikuprotsessi tulemusena valiti pilootprogrammi osalejateks järgmised kolm omavalitsust:

- ✓ Kuressaare linn (Lääne-Eesti, elanikkond 14 000, palju meelelahutus- ja puhkeasutusi, palju avalikke sündmusi, hea rahvatervise olukord).
- ✓ Põlva vald (Lõuna-Eesti, elanikkond 10 000, keeruline sotsiaalmajanduslik olukord, väga halb rahvatervise olukord).
- ✓ Põltsamaa linn (Kesk-Eesti, elanikkond 4400, Eesti keskmise sarnane sotsiaalmajanduslik ja rahvatervise olukord).

Kontrollomavalitsused valiti põhimõttel, et need pidid sarnanema uuringus osalevate omavalitsustega piirkondlikult, suuruselt, sotsiaalmajanduslike näitajate ning üleriigilise KOV võimekuse indeksi näitajate poolest. Valikuprotsessi teostas TAI. Kontrollomavalitsuste nimesid TAI ei avalikusta.

1.2 Baas- ja järeluurin

Projekti käigus teostatud baas- ja järeluurin koosnes järgnevatest komponentidest (vt tabel 1).

Tabel 1. Projektiga kaasneva uuringu komponendid

Baasuuring	Järeluurin
Täiskasvanud elanikkonna küsitlus	Täiskasvanud elanikkonna küsitlus
Kooliõpilaste küsitlus	Kooliõpilaste küsitlus
Alkoholi testostlemine	Alkoholi testostlemine
Alkoholiga seotud statistilise info kogumine	Alkoholiga seotud statistilise info kogumine
Fookusgrupid KOV juhtide ning võtmeisikutega	Intervjuud kohalike juhtidega
Fookusgrupid teenindajate ja müügikohtade omanike või juhtidega	Intervjuud kohalike teenekate eri valdkondade esindajatega

1.2.1 Õpilaste ja täiskasvanud elanikkonna uuring

Kooliõpilaste küsitlus

Õpilasi küsitleti kõigis kuues KOV-is kahel korral – 2014. aasta ja 2017. aasta viimases kvartalis. Uuringu sihtrühmaks olid 9. ja 11. klasside õpilased, kes on valdavalt 15- ja 17-aastased noored. Antud vanuses õpilased valiti uuringusse alkoholi tarvitamisega alustamise ning alkoholi kättesaadavuse näitajaid silmas pidades. Teiste uuringute kohaselt tarvitavad ligi pooled 15-aastased õpilased alkoholi sagedusega vähemalt kord kuus (HBSC ja ESPAD uuring) ning 17-aastaste hulgas on alkoholiga kokku puutumise näitajad veelgi kõrgemad. 17-aastaste puhul on tegemist vanusega, mil alkoholi ise ostmise võib olla muutunud hõlpsamaks, kui müügikohad ostjate vanust alati ei kontrolli. Samuti on juba mitmed klassikaaslased ja sõbrad 18-aastased, kes saavad ka noorematele alkoholi osta. Seega oli kohaliku alkoholipoliitika kujundamiseks oluline uurida, kuidas antud vanuses noored oma paikkonnas alkoholi kätte saavad, millised on nende alkoholi tarvitamise harjumused ning seotud hoiakud.

Valim oli kõikne ehk mõlemal küsitluskorral kutsuti uuringusse osalema kõigi kohalike omavalitsuste kõiki koole. Seejuures tuli valimist välja jätta üks kool, kus sihtrühma kuuluv klass oli liitklassi osa. Mõlemal aastal osales uuringus kokku 14 kooli ja 50 klassikomplekti.

Küsitluse läbiviimiseks koolis allkirjastas kooli direktor informeeritud nõusoleku lehe. Uuringus osalevate klasside laste vanematele saadeti e-kooli kaudu andmekogumist tutvustav teavitus. Vanematel, kes ei soovinud, et nende laps antud uuringus osaleks, oli võimalik keelduda.

Andmekogumise viisid läbi uuringufirma küsitlajad (2014. a GfK Eesti divisjon ja 2017. a AS Emor). Andmekogumine teostati paberikandjal istetäidetava ankeedi abil. Ankeedid olid anonüümsed ning vastamine vabatahtlik. Ankeet koosnes 2014. aastal 28-st ja 2017. aastal 30 küsimusest, sh 8 küsimust koosnesid väidete blokidest. Teemad, mille kohta andmeid koguti, olid järgmised: alkoholi kättesaadavuse ja tarvitamisega seotud hoiakud, hinnang alkoholi kättesaadavusele, alkoholi ostmise või muul viisil kätte saamine, alkoholi tarvitamine, kokkupuude alkoholi tarvitamisega seotud kahjudega, tajutud muutused omavalitsuses (2017. a uuringu puhul).

Mõlema aasta andmebaas koosneb 897 õpilase andmetest. Kõigist kooliõpilastest osales 2014. aasta uuringus 83,5% ja 2017. aasta uuringus 83,4% (ülejäanud enamuses puudusid ning mõni keeldus osalemisest). Tabelis 2 on esitatud valim KOV-ide lõikes.

Tabel 2. Õpilaste uuringu valimi suurus KOV-ides klassiastmete lõikes kahel küsitluskorral

KOV	2014			2017		
	9. klass	11. klass	KOKKU	9. klass	11. klass	KOKKU
Kuressaare	132	125	257	133	109	242
Põlva vald	82	75	157	75	73	148
Põltsamaa	58	49	107	66	44	110
Kontroll 1	69	75	144	76	80	156
Kontroll 2	88	70	158	90	81	171
Kontroll 3	29	45	74	35	35	70
KOKKU	458	439	897	475	422	897

Täiskasvanud elanikkonna küsitlus

Uuringu sihtrühmaks oli täiskasvanud tööeline elanikkond vanuses 18–65 eluaastat. Küsitlusse kaasati kuuest projektiga seotud KOV-ist neli suuremat. Andmeid koguti kahel korral – 2014. ja 2017. aasta viimases kvartalis.

Rahvastikuregistrist telliti lihtsa juhuvaliku meetodil väljavõtt iga omavalitsuse 18–65-aastaste elanike seast (käsitledes igat KOV-i eraldi valimina). Andmeid koguti isetäidetava ankeedi abil. Valimisse sattunud isikutele saadeti paber kandjal ankeet koos uuringu eesmärgi ja sisu selgitava kaaskirja ja makstud vastuse ümbrikuga posti teel koju. Vastamiseks oli kaks võimalust: paber kandjal või elektroonselt küsitluskeskkonnas. Kaks nädalat peale ankeetide postitamist saadeti valimisse sattunud inimestele meeldetuletuskiri. Vastamine oli anonüümne.

Uuringu ankeet koosnes mõlemal aastal 35 küsimusest, sh 10 küsimust koosnesid väidete blokkidest. Teemad, mille kohta andmeid koguti, olid järgmised: alkoholi kättesaadavuse ja tarvitamisega seotud hoiakud, alkoholi tarvitamine, kokkupuude alkoholi tarvitamisega seotud kahjudega, alkoholi pakkumine alaealisele, alkoholi müümise ja tarvitamisega seotud olukord KOV-is, vajalikud alkoholi müümise seotud piirangud KOV-is, meetmed, mis saavad ära hoida alaealiste alkoholi tarvitamist.

2014. aasta andmebaasi kuuluvad 1 043 ja 2017. aasta andmebaasi 1 046 vastaja andmed (mõlemal korral tuli valimist eemaldada enam kui 100 vastaja ankeedid eelkõige seetõttu, et märgitud elukoht ei olnud sama nagu rahvastikuregistris). Kohandatud vastamismäär on esimesel aastal 35,5% ja teisel 33,3%. Valimi jaotus omavalitsuste lõikes on näidatud tabelis 3.

Tabel 3.18-65-aastaste elanike valimi suurus KOV-ides kahel küsitluskorral

KOV	2014	2017
Kuressaare	264	286
Põlva vald	255	238
Kontroll 1	246	245
Kontroll 2	278	277
KOKKU	1 043	1 046

Andmete analüüs

Paber kandjal täidetud ankeedid sisestati ning elektroonselt täidetud ankeedid salvestusid kohe Microsoft Excel formaadis andmebaasiks. Pärast andmete sisestamist koondas, kontrollis ja puhastas analüütik andmebaasi. Moodustati kaks andmestikku – kooliõpilaste ning täiskasvanud elanikkonna andmetega. Täiskasvanud elanikkonna puhul lisati andmefaili ka kaalutunnus arvestades üldkogumi jaotust soo ja vanusrühmade alusel igas KOV-is. Valimis olid alaesindatud 18–30-aastased mehed ja naised ning 31–50-aastased mehed ja üleesindatud eelkõige 51–65-aastased naised. Noorema vanusrühma alaesindatus oli ilmselt seotud ka asjaoluga, et tegemist on õppivate inimestega, kellest paljud on liikunud uuringusse kaasatud neljast omavalitusest teistesse linnadesse haridust omandama.

Andmete analüüsiks kasutati 2014. a statistilise analüüsi paketti SPSS ja 2017. a Stata 13.1. Võrreldud on sekkumis- ja kontrollomavalitsusi ning kooliõpilaste puhul ka 9. ja 11. klasside tulemusi. Täiskasvanute uuringus kasutati erinevuste hindamiseks hii-ruutu ja Fisheri täpset testi. Erinevus loeti oluliseks, kui olulisuse nivoo $\alpha \leq 0,05$. Kuna õpilaste uuringus on tegemist kõikse valimiga, ei ole gruppide vaheliste erinevuste statistilist olulisust vaadatud. Raportis on esile toodud muutused, mis on üle 5%, suuremat tähelepanu pööratakse muutustele vähemalt 10%.

Kooliõpilaste uuringu indikaatorite kirjeldused

Osadele raportis esitatud joonistele on koondatud mitmed ühe teema koht käivad näitajad kokku ning mõnedel juhtudel on arvestatud mitmele väitele antud vastused kokku. Järgnevalt on selgitatud, kuidas on esitatud küsimuste vastuseid indikaatoritena arvestatud.

Alkoholi tarvitamise suhtumise teema puhul on analüüsis kasutatud indikaatoreid, kus ühe näitaja saamiseks on kokku liidetud mitmetele erinevatele väidetele antud vastused. Iga alateema alla koondub 4 kuni 5 väidet. Esimese ja viimase tabelis 4 toodud teema puhul küsiti, millisel määral vastaja väidetega nõustub (vastusevariandid „täiesti nõus“, „pigem nõus“, pigem ei ole nõus“, „ei ole üldse nõus“). Teise teema puhul uuriti, kui sobivaks vastaja peab, et 16-aastane noor pakutud juhtudel alkoholi joob (vastusevariandid „kindlasti sobib“, „pigem sobib“, „pigem ei sobi“, „kindlasti ei sobi“). 4-pallisel skaalal antud vastused koondati kokku kaheks grupiks: nõus – ei ole nõus, sobib – ei sobi. Iga alateema puhul moodustati indikaator, mis arvestab kõigi väidete vastustega. Tabelis 4 on toodud indikaatori alla koonduvad väited ning vastus, mida arvestatakse alaealiste noorte alkoholi tarvitamist mitte soosivana. Esimese alateema osas arvestatakse seejuures alaealiste vastajatega, kuna 11. klassi õpilastest mõned olid juba 18-aastased, aga küsitud on „minuvanuste noorte“ kohta.

Alkoholi kättesaadavuse teema alla on koondatud järgmised küsimused. Enamiku küsimuste puhul (v.a. kolmas punkt) on valimist välja jäetud täisealised noored, kes ise alkoholi osta saavad.

- ✓ Kui raske või kerge oleks õpilasel enda hinnangul kätte saada alkohoolseid jooke: 1) kange alkohol (nagu viin, rumm, viski jmt), 2) lahja alkohol (nagu õlu, siider, segujoogid). Küsimusele vastati 5-pallisel skaalal alates vastusest „võimatu“ kuni „väga kerge“. Raportis on kajastatud vastajate osakaal, kes on märkinud, et alkoholi on kätte saada kerge (vastanud „küllalt kerge“ või „väga kerge“).
- ✓ Kas õpilased on ise kunagi proovinud alkoholi osta. Valida sai kolme vastuse vahel: ei ole proovinud; on proovinud ja on ka müüdud; on proovinud, kuid ei müüdud. Raportis on esitatud proovivate osakaal ning nende osakaal, kellele on alkoholi müüdud.
- ✓ Kas mõnel õpilase alaealisel sõbral või tuttavatel on õnnestunud alkoholi osta. Raportis on näidatud jaatavalt vastanud õpilaste osakaal.
- ✓ Kas mõni täiskasvanu on vastajale või tema alla 18-aastasele sõbrale kunagi alkoholi ostnud. Raportis on märgitud noorte osakaal, kes vastasid, et seda on vähemalt üks kord juhtunud.

Õpilasi ümbritseva keskkonnaga seotud näitajaid kajastavad raportis järgnevat:

- ✓ Kas õpilase omavalitsuses on näha palju purjus inimesi: 1) nädalavahetuse õhtuti tänavatel, 2) avalikel üritustel. Vastati 4-pallisel nõustumise skaalal („täiesti nõus“ kuni „ei ole üldse nõus“). Raportis on näidatud vastajate osakaal, kes nõustuvad sellega, et emmas-kummas situatsioonis on tema KOV-is näha palju purjus inimesi (vastanud „täiesti nõus“ või „pigem nõus“).
- ✓ Kas õpilane on viimase 12 kuu jooksul sattunud situatsiooni, kus talle on alkoholi joonud isiku tõttu tekkinud kahju. Küsiti järgmiste olukordade kohta: võõras purjus isik on tänaval tülitanud, purjus isik on sõimanud või mõnitanud, purjus isik on löönud või alustanud kaklust, purjus isik on seksuaalselt solvanud või vägivaldne olnud, pereliikmete või sõprade seas on juhtunud purjus peaga õnnetus, on sõitnud autos, mille juht on alkoholi joonud. Raportis on näidatud õpilaste osakaal, kes ütlevad vähemalt ühe situatsiooni kohta, et temaga on seda juhtunud.

Tabel 4. Alkoholi tarvitamisega seotud suhtumise teemade alla koonduvad väited

Teema	Väide	Taunivastus
Alkoholi kättesaadavus alaealistele	Lahja alkoholi (nagu õlu või siider) müük võiks Eestis olla lubatud ka alla 18-aastastele	Ei ole nõus
	Minuvanustele noortele võiks nende vanemad tähtpäevadel klaasi šampust või muud alkoholi pakkuda	Ei ole nõus
	Täiskasvanu ei tohiks 16–17-aastasele noorele mitte mingil juhul alkoholi pakkuda	Nõus
	Minuvanused noored ei tohiks üldse alkoholi kätte saada	Nõus
16-aastaste alkoholi tarvitamine	Pere ringis sünnipäeva või muud tähtpäeva tähistades	Ei sobi
	Koos vanematega kodus õhtusöögi ajal	Ei sobi
	Täiskasvanud sõprade või tuttavatega õhtul väljas olles	Ei sobi
	Teiste omavanustega õhtul väljas olles	Ei sobi
	Teiste omavanustega sõbra sünnipäeva tähistades	Ei sobi
Omaealiste purju joomine	Mulle ei meeldi minu eakaaslased, kes on enamikul nädalavahetustel purjus	Nõus
	Kui keegi minuvanustest noortest on oma sõprade või tuttavate nähes purjus, on see piinlik	Nõus
	Ma ei näe selles probleemi, kui minuealised noored end nädalavahetustel purju joovad	Ei ole nõus

Täiskasvanute uuringu indikaatorite kirjeldused

Alaealiste alkoholi tarvitamise suhtumise küsimused on seotud kahe alateemaga, kus mõlema alla koondub 4 kuni 5 väidet. Esimese teema puhul küsiti, millisel määral vastaja esitatud väidetega nõustub (vastusevariandid „täiesti nõus“, „pigem nõus“, pigem ei ole nõus“, „ei ole üldse nõus“). Teise teema puhul uuriti, kui sobivaks vastaja peab, et 16-aastane noor pakutud juhtudel alkoholi joob (vastusevariandid „kindlasti sobib“, „pigem sobib“, „pigem ei sobi“, „kindlasti ei sobi“). 4-pallisel skaalal antud vastused koondati kokku kaheks grupiks: nõus – ei ole nõus, sobib – ei sobi. Mõlema alateema puhul moodustati indikaator, mis arvestab kõigi väidete vastustega kokku. Tabelis 5 on toodud indikaatori alla koonduvad väited ning vastus, mida arvestatakse alaealiste noorte alkoholi tarvitamist mitte soosivana.

Tabel 5. Alaealiste alkoholi tarvitamisega seotud suhtumise teemade alla koonduvad väited

Teema	Väide	Taunivastus
Alkoholi kättesaadavus alaealistele	Lahja alkoholi (nagu õlu või siider) müük võiks Eestis olla lubatud ka alla 18-aastastele	Ei ole nõus
	16–17-aastasele noortele võiks nende vanemad tähtpäevadel klaasi šampust või muud alkoholi pakkuda	Ei ole nõus
	Täiskasvanu ei tohiks 16–17-aastasele noorele mitte mingil juhul alkoholi pakkuda	Nõus
	16–17-aastased noored ei tohiks üldse alkoholi kätte saada	Nõus
16-aastaste alkoholi tarvitamine	Pere ringis sünnipäeva või muud tähtpäeva tähistades	Ei sobi
	Koos vanematega kodus õhtusöögi ajal	Ei sobi
	Täiskasvanud sõprade või tuttavatega õhtul väljas olles	Ei sobi
	Teiste omavanustega õhtul väljas olles	Ei sobi
	Teiste omavanustega sõbra sünnipäeva tähistades	Ei sobi

Enda suhtumist purju joomisesse paluti hinnata nelja väite abil, millele vastati 4-sel nõustumise skaalal („täiesti nõus“ kuni „ei ole üldse nõus“). Vastused koondati kokku kaheks grupiks (nõus – ei ole nõus) ning moodustati indikaator, mis arvestab kõigi väidete vastustega. Järgnevalt on esitatud indikaatori alla koonduvad väited ning sulgudes vastus, mida arvestati purju joomist mitte soovivana:

- ✓ Mulle ei meeldi inimesed, kes on enamikul nädalavahetustel purjus (nõus).
- ✓ Kui keegi on oma sõprade või tuttavate nähes purjus, on see piinlik (nõus).
- ✓ Kui osa inimestest on seltskonnas purjus, on pidu lõbusam (ei ole nõus).
- ✓ Ma ei näe selles probleemi, kui täiskasvanud inimesed end nädalavahetustel purju joovad (ei ole nõus).

Inimest ümbritseva keskkonna kohta on kajastatud järgmised indikaatorid:

- ✓ Vastaja hinnang alkoholi müügikohtade hulgale omavalitsuses. Raportis on näidatud täiskasvanute osakaal, kes valisid vastuse „liiga palju“ (vastata sai ka „parajal määral“ või „liiga vähe“).
- ✓ Kas omavalitsuses on näha palju purjus inimesi: 1) nädalavahetuse õhtuti tänavatel, 2) avalikel üritustel. Vastati 4-pallisel nõustumise skaalal („täiesti nõus“ kuni „ei ole üldse nõus“). Raportis on näidatud vastajate osakaal, kes on nõustunud sellega, et antud situatsioonis on tema KOV-is näha palju purjus inimesi (vastanud „täiesti nõus“ või „pigem nõus“).
- ✓ Kas vastaja on viimase 12 kuu jooksul sattunud situatsiooni, kus talle on alkoholi joonud isiku tõttu tekkinud kahju. Küsiti järgmiste olukordade kohta: võõras purjus isik on tänaval tülitanud, purjus isik on sõimanud või mõnitanud, purjus isik on löönud või alustanud kaklust, purjus isik on seksuaalselt solvanud või vägivaldne olnud, pereliikmete või sõprade seas on juhtunud purjus peaga õnnetus, on sõitnud autos, mille juht on alkoholi joonud. Raportis on näidatud täiskasvanute osakaal, kes ütlevad vähemalt ühe situatsiooni kohta, et temaga on seda juhtunud.

1.2.2 Alkoholi testostlemine

Alkohoolsete jookide testostud viidi läbi 2014. aasta ja 2017. aasta sügisel 18–19-aastaste noorte poolt. Kauplustest ei ostetud alkohoolseid jooke välja, vaid ost katkestati enne maksmist (edaspidi kasutatakse siiski sõna „ost“). Toitlustusasutustes osteti alkohol välja. Väljaostetud alkohol valati ära ning ostlemise ajal ostlejad alkoholi ei tarvitanud. Iga ostu juures viibis ka vaatleja, kelle ülesanne oli jälgida ja märkida üles ostleja/teenindaja reaktsioone ja käitumist. 2014. aastal teostas testostlemist TAI ning 2017. aastal Service Check OÜ. Tulemusi analüüsis mõlemal aastal TAI.

Eesti kooliõpilaste tervisekäitumise uuringute tulemused (nt HBSC uuring) näitavad, et noorte hulgas on lahjade alkohoolsete jookide tarvitamine enam levinud kui kangete alkohoolsete jookide tarvitamine. 2014. aastal osteti ainult lahjasid alkohoolseid jooke, kuid 2017. aastal valisid noored 60% juhtudest ostuks lahjasid alkohoolseid jooke ning 40% juhtudest kangeid alkohoolseid jooke. Tanklates valiti joogiks lahja alkohol, kuna kõikides tanklates ei olnud kanget alkoholi müügil. Pärast testostu sooritamist täitsid testostlejad ankeedi, mis sisaldas küsimusi ostu kohta.

2014. aasta üldkogumisse kuulus 146 jaekauplust (sh tanklad) ja 213 alkoholimüügiloaga toitlustusasutust (Majandustegevuse registri andmetel). 2017. aasta üldkogumisse kuulus 186 jaekauplust ja 273 toitlustusasutust kuues omavalitsuses.

Valimi moodustamisel jagati ostukohad tüüpideks: kauplus/ostukoht, tankla või tanklapood, toitlustusasutus, uuringusse mittesobiv ostukoht. Kauplused/ostukohad jagati omakorda AS Emor 2013. ja 2015. a jaeturu uuringute tulemuste alusel suurteks, keskmisteks ning väikesteks ostukohtadeks. Nii moodustus kokku 5 ostukoha tüüpi: väike ostukoht, keskmine ostukoht, suur ostukoht, tankla ja toitlustusasutus.

Koguvalim moodustati viie kihi ostudest ja KOV-ide suhtes proportsionaalselt kihi sees olevale tegelikule jaotusele. Jaekaubanduse puhul jäid valimist välja raamatu-, lille-, ehitus-, šokolaadi-, kingi-, talu-, öko- ja veinipoed ning parvlaevad. Toitlustusasutustest jäid valimist välja kasiinobaarid, antiigihoovid, külalistemajad, puhkekeskused, kultuurikeskused, bowlingud, vinoteegid, ranna müügipaviljon, hotellide baarid, müügikohad, mis suletakse enne 24:00. Kokku viidi 2014. aastal testostud läbi 118 kohas – jaekauplustes 81 ostu ja toitlustusasutustes 37 ostu. Sekkumisgrupis sooritati 43% ostudest ja kontrollgrupis 57% ostudest.

2017. aastal sooritati kokku 165 testostu, millest jaekaubanduses toimus 76 ostu ning toitlustusasutustes 89 ostu. Sekkumisgrupis sooritati 42% ostudest ja kontrollgrupis 58% ostudest. Tabelis 6 on näidatud ostude arv KOV-ide lõikes.

Reaalselt teostatud testostude arv osutus mõnevõrra väiksemaks algselt planeeritust, kuna mõned ostukohad olid kinni pandud või tegutsesid hooajaliselt ning olid testostlemise perioodil suletud. Mõned kohad olid küll avatud, kuid seal ei müüdnud alkoholi.

Tabel 6. Alkohoolsete jookide testostlemise ostude jagunemine KOV-ide vahel kahel küsitluskorral

Aasta	Kures- saare	Põlva vald	Põltsa- maa	Sekkumine KOKKU	Kontroll 1	Kontroll 2	Kontroll 3	Kontroll KOKKU
2014	29	16	6	51	23	32	12	67
2017	37	23	10	70	36	47	12	95

1.2.3 Fookusgrupi- ja individuaalintervjuud

Intervjuud baasuuringu raames

Esimeses faasis viidi läbi individuaalintervjuud iga kohaliku omavalitsuse võtmeisikutega, et mõista üldisi alkoholitarvitamist puudutavaid kohalikke eripärasid, viimase aja sündmusi ja kirjeldada teenuseid, mida KOV alkoholi kahjude vähendamiseks seni pakkunud on. Intervjueeritavate hulgas oli sotsiaaltöötajaid, haridustöötajaid, meditsiinitöötajaid ja politsei esindajaid. Kuressaares viidi läbi neli, Põltsamaal neli ja Põlva vallas kolm taustaintervjuud. Neid intervjuusid ei transkribeeritud, nendest laekunud informatsiooni põhjal pandi kokku lühike taustamaterjal kõigi osalevate linnade kohta.

Fookusgrupid viidi läbi kolmes omavalitsuses linna- või vallavalitsuse ja volikogude liikmetega. Osales nii naisi kui mehi, erinevate erakondade esindajaid. Fookusgruppide vestlused leidsid aset kahe nädalase perioodi jooksul 2014. aasta septembris kolme Eesti väikelinna linnavalitsuste ruumides. Grupivestlused lindistati ning kõik vestlused transkribeeriti. Transkripte lugesid kaks erinevat uurijat, kõik transkriptid kodeeriti kaks korda kasutades kvalitatiivseid andmetöötlusprogramme (Atlas.ti ja NVIVO).

Intervjuud järeluuringu raames

Individuaalintervjuud järeluuringu raames viidi läbi kõigi kuue omavalitsuse esindajatega ajavahemikus detsember 2017 kuni märts 2018. Intervjuud jagunesid kahte tüüpi:

- ✓ Lühemad (kestus ca pool tundi) üldkonteksti loovad taustaintervjuud paikkonnas austatud ja teenekate spetsialistidega. Intervjueeritavate hulgas oli sotsiaal-, haridus- ja meditsiinitöötajaid, politsei esindajaid. Kokku viidi läbi kuues omavalitsuses 14 taustaintervjuud.
- ✓ Pikemad individuaalintervjuud (kestus ca tund) sekkumisgrupi omavalitsuste võtmeisikutega. Siia hulka kuulusid linnapead ja vallavanemad, abilinnapead ja -vallavanemad ning volikogude esindajad. Kokku viidi kolmes sekkumisomavalitsuses läbi viis pikemat individuaalintervjuud.

Osaliste valimisel kasutati paikkonna tervisedendajate võrgustiku soovitusi. Intervjuud viis läbi TESA. Intervjueerijale anti ette poolstruktureeritud küsimustik, mida intervjueerijal lubati lähtuvalt vestluse kulgemisest vajadusel muuta. Enamik intervjuusid (v.a üks) viidi läbi telefoni teel. Kõik vestlused salvestati ning nende põhjal tehti kokkuvõtted teemaplokkide lõikes.

1.2.4 Vahehindamised

Projekti tegevuste elluviimise jooksul viidi iga sekkumisgrupi omavalitsusega läbi kolm vahehindamist. Vahehindamiste eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas omavalitsustel tegevuste teostamine läheb – millised on barjäärid ja raskused, millist tuge ja abi vajatakse, kuidas meeskonnatöö areneb. Igale kohtumisele oli oodatud osalema meeskond tervikuna. Kohtumist juhtis TAI esindaja. Kohtumised jagunesid kolmeks:

1. Individuaalse hinnangulehe täitmine (väited skaalal 1–5), kus keskenduti järgnevatele teemadele (vt lisa 1):
 - meeskonnaliikmete kogemused projekti elluviimisel;
 - meeskonnaliikmete hoiakud ja uskumused;
 - meeskonna toimimine;
 - meeskonna juhtimine.
2. Grupiarutelu tegevuskavade alusel juba tehtud ja töös olevate tegevuste analüüsimiseks.
3. Grupina enda positsioneerimine kogukonna valmisoleku skaalal (vt skaala kirjeldus ptk 3.2.6 tabel 9).

2. Projekti kulgemine

Olukorra kaardistamine ja baasuuring

Esmalt toimusid fookusgrupid, mille osalejateks olid KOV-ide volikogude liikmed, juhid ja ametnikud. Fookusgruppide eesmärgiks oli kaardistada sihtrühma teadmised ja hoiakud erinevate alkoholipoliitika põhimõtete ja meetmete suhtes, mis võeti aluseks pilootprojekti väljatöötamisel ja juhendamaterjali koostamisel. Fookusgruppide läbiviimise ja tulemuste analüüsi eest vastutas TESA.

Fookusgruppide tulemuste analüüsimiseks ja parema rakendamise kavandamiseks toimus seminar, kuhu olid kaasatud kohaliku alkoholipoliitika spetsialistid Eestist ja välisriikidest (Marja Holmila Soomest ja Wim van Dalen Hollandist). Soome PAKKA-projektiga seotud eksperdid (Marja Holmila jt) konsulteerisid ka pärast seminari toimumist lõpliku metodoloogia väljatöötamisel. Selle tulemusena valmis pilootprojekti metoodika.

Pärast kohalike omavalitsuste valikut ning kokkulepete sõlmimist viidi kolmes projektis osalevas KOV-is ja nende kontrollomavalitsustes läbi baastaseme uuring.

Paralleelselt KOV-idele suunatud tegevustega viis TESA läbi teenindajate ja müügikohtade omanike/juhtide fookusgrupid, mille eesmärgiks oli kaardistada sihtrühma teadmised ja hoiakud alkoholi müügiga seotud praktikate suhtes. Sisend oli vajalik teenindajatele ning müügikohtade omanikele suunatud koolituse disainimiseks. Koolituse metoodika ja koolituskava koostamisel võeti aluseks nii fookusgrupi analüüsi tulemused kui ka vastav rahvusvaheline teaduskirjandus.

Kokkulepped ja tegevusvaldkonnad

Valituks osutunud KOV-idega sõlmis ETLV pilootprojekti elluviimise lepingud, milles muu hulgas lepiti kokku KOV meeskonna loomine, kinnitati osalust baaskoolitusel ning lepiti kokku tegevusvaldkonnad, milles tuleb tegevusi planeerida (vt tabel 7). Lepingutega kaasnes rahaline toetus tegevuste elluviimiseks (kolm tuhat eurot omavalitsuse kohta). Kõigil omavalitsustel osutus keeruliseks projekti jooksul eraldatud raha sihtotstarbeliselt ära kulutada (toetust ei saanud maksta palgaks).

Tabel 7. Tegevuste näited, mis omavalitsustele edastati

Tegevusvaldkond	Näited tegevustest
Alaealistele alkoholi müügi ja tarvitamise järelevalve korraldamine	- Koostöös politseiga testostlemiste läbiviimine – kas 18-aastaselt küsitakse alkoholi ostmisel dokumenti. - Koostöö kauplustega, kes ei küsi dokumenti ning nende motiveerimine edaspidi küsima. - Koostöö politsei ja koolidega, et piirata alkoholi tarvitamist noorte avalikes kogunemiskohtades, kooli lõpupidudel jms.
Kohalike elanike kaasamine ja teavitustöö	Läbi kohaliku meedia ja elanikele suunatud teavitustöö (sh rahvakoosolekud, seminarid, lastevanemate koosolekud jms), et juurutada kohalike seas käitumismalli, et ükski täiskasvanu ei müü, ei osta ega anna alaealisele alkoholi.
Süsteemse uimastiennetustöö koolides	- Koostöös koolidega analüüsimine, kuidas koolides rakendatakse riiklikke soovitusi süsteemse uimastiennetustöö elluviimisel. - Koostöö koolidega süsteemse uimastiennetustöö puudujääkide leevendamisel.
Laste ja noorte huviharidus	- Analüüsi teostamine huviharidusega kaetuse kohta omavalitsuses – kui suur osa eri vanuses lastest-noortest on KOV-is huviharidusega kaetud ning kui ei ole, siis miks ja millised on võimalused kaetuse suurendamiseks. - Analüüsi tulemustest tulenevalt kaardistada vajadused huvitegevuse arendamiseks KOV-is (need arendustegevused võiks integreerida KOV-i üldisesse tegevuskavva).

Koolitus meeskondadele

Pärast baastaseme uuringu läbiviimist toimus projektis osalevatele KOV-idele kohaliku alkoholipoliitika koolitus, milles anti ülevaade alkoholi tarvitamisega kaasnevate kahjude olemusest ning kahjude ennetamise ja vähendamise tõenduspõhistest meetoditest. Samuti tutvustati koolitusel baastaseme uuringu tulemusi. Koolituse eesmärk oli anda piloteerimises osalevatele KOV-idele vajalikud alusteadmised pilootprogrammi elluviimiseks. Koolituse tulemusena panid KOV-id kokku esialgse tegevuskava mustandi, mida hiljem täiendati.

Tegevuste elluviimine

Pärast tegevuskavade kinnitamist alustasid omavalitsused tegevuste planeerimist ning elluviimist. Kahel korral koostasid osalevad omavalitsused tegevusaruande. Tegevuskavas kajastatud tegevuste elluviimise perioodil 2014–2016 viis TAI kõigis meeskondades läbi kolm vahehindamist. Kohtumiste eesmärgiks oli kaardistada, kuidas KOV-idel tegevuste elluviimine läheb ning millist tuge neil oleks vaja. Hindamise metoodika on kirjeldatud ptk 1.2.4.

Lisaks vahehindamistele toimus projekti elluviimise jooksul koostöökohtumisi ning motivatsiooniseminare meeskondadele, et neil tekiks võimalus oma kogemusi jagada ning oskusi arendada.

3. Projekti tulemused

Tulenevalt uuringu ülesehitusest on raporti tulemused esitatud kolme omavalitsustüübi lõikes. Kogumina on sekkumis- ja kontrollgrupi omavalitsusi võrreldud testostlemise tulemusi analüüsides (sh on testostlemisi vaadatud ka eraldi KOV-ide lõikes). Samuti on välja toodud sekkumisomavalitsuste profiilide ühisosa.

3.1 Omavalitsused kokku

Omavalitsuste profiilide ühisosa

Omavalitsuse profiilid koostati baasuuringu käigus tehtud individuaalintervjuude põhjal. Individuaalintervjuudesse kaasati teenekaid ja austatud spetsialiste, sh politsei esindajad, sotsiaaltöötajad, koolijuhid, arstid jne. Profiilid pärinevad TESA koostatud kvalitatiivuuringu 2014. aasta raportist, mille koostasid Riina Raudne ja Kertu Mäger.

Iga omavalitsuse profiiliga on võimalik põhjalikumalt tutvuda omavalitsuse raportis. Järgnevalt on välja toodud omavalitsuste profiilidest selgunud ühisosa:

- ✓ Alkoholi peetakse kogukondades suureks probleemiks ning alkoholi temaatikaga proovitakse erinevatel tasanditel ka tegelda. Peamiste mureküsimustena tuuakse kõigis omavalitustes välja sõltlastega ning noortega seotud probleeme.
- ✓ Kurdeti ressursside piiratuse üle ja tajuti, et riigipoolne abi on vähene. Seda toodi välja seoses nii sõltlaste raviga kui ennetustegevuste ja noortega tegelemisega. Probleeme märgatakse, kuid puudu jääb rahalistest ressurssidest ja kompetentsist efektiivsete strateegiate ülesehitamisel ja rakendamisel.
- ✓ 2014. aastal keskenduti peamiselt sõltlaste ning nende perekondade toetamisele hoolekandeteenuste abil. Täiendavaid alkoholimüügi piiranguid rakendatakse üldiselt vähe ning valdavalt ei peeta neid efektiivseteks ja mõistlikeks lahendusteks. Aeg-ajalt korraldatakse alkoholivabasid üritusi (nt lastekaitsepäeval) ja jagatakse infot piirkondlikes lehtedes.

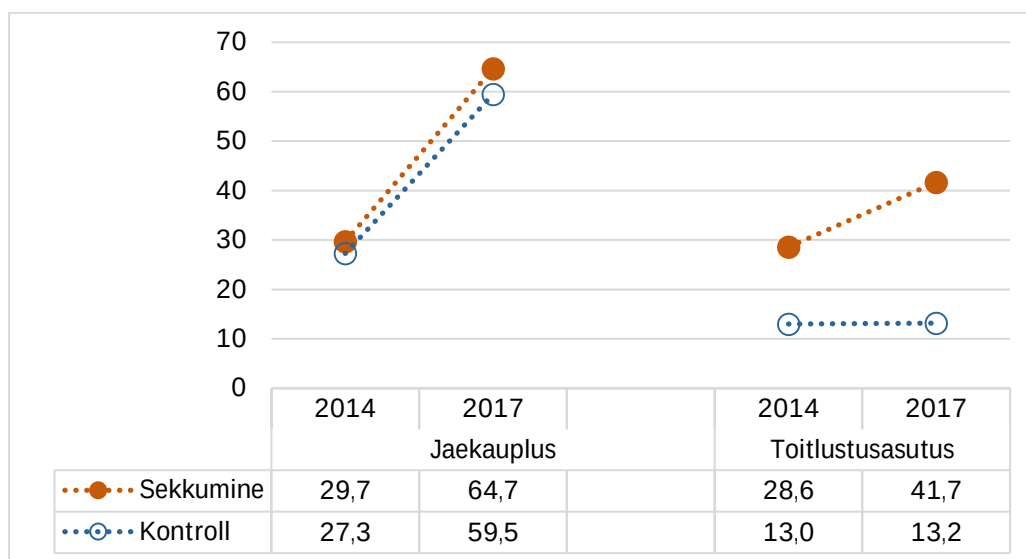
- ✓ Tunti puudust pikaajalistest strateegiatest alkoholiprobleemidega tegelemisel ja kõiki olulisi osapooli kaasavatest võrgustikest.
- ✓ Omavalitsuste arvates on noored sihtgrupp, kellele tuleb keskenduda, kui tahetakse praegusi probleeme lahendada ning tuleviku probleeme ennetada. Oluliste osapooltena noortega seotud probleemide lahendamisel nähti perekonda ja kooli ning nende vahelist koostööd. Omavalitsuse rolli nähti huvitegevuse ja infrastruktuuri tagamises, et noortel oleks piisavalt tervislikke vaba aja veetmise võimalusi.

Testostlemise tulemused

Alkoholsete jookide testoste viisid läbi 18–19-aastased noored. 2014. aasta sügisel teostati kokku 118 testostu ning 2017. aasta sügisel 165 (metoodikat on täpsemalt kirjeldatud ptk 1.2.2).

Sekkumisomavalitsustes küsiti 2014. aastal testostu tehes dokumenti 29% juhtudest ning kontrollomavalitsustes 22% juhtudest. 2017. aastal oli see näitaja sekkumisomavalitsustes 53% ja kontrollomavalitsustes 37%. Mõlemal juhul on kolme aasta jooksul noortelt dokumendi küsimise sagedus kasvanud, kuid sekkumisomavalitsustes tehti seda 2017. aastal oluliselt rohkem (vahe kontrollomavalitsustega oli 16 portsendipunkti).

Kui vaadata testostlemise tulemusi eraldi jaekaubanduses ja toitlustusasutustes, siis sekkumisomavalitsustes küsiti 2017. aastal 2014. aastaga võrreldes enam dokumenti mõlemal juhul. Kontrollomavalitsustes on alkoholi ostmisel dokumendi küsimine kasvanud jaemüügi kauplustes, aga toitlustusasutustes on see jätkuvalt väga madalal tasemel (vt joonis 1).

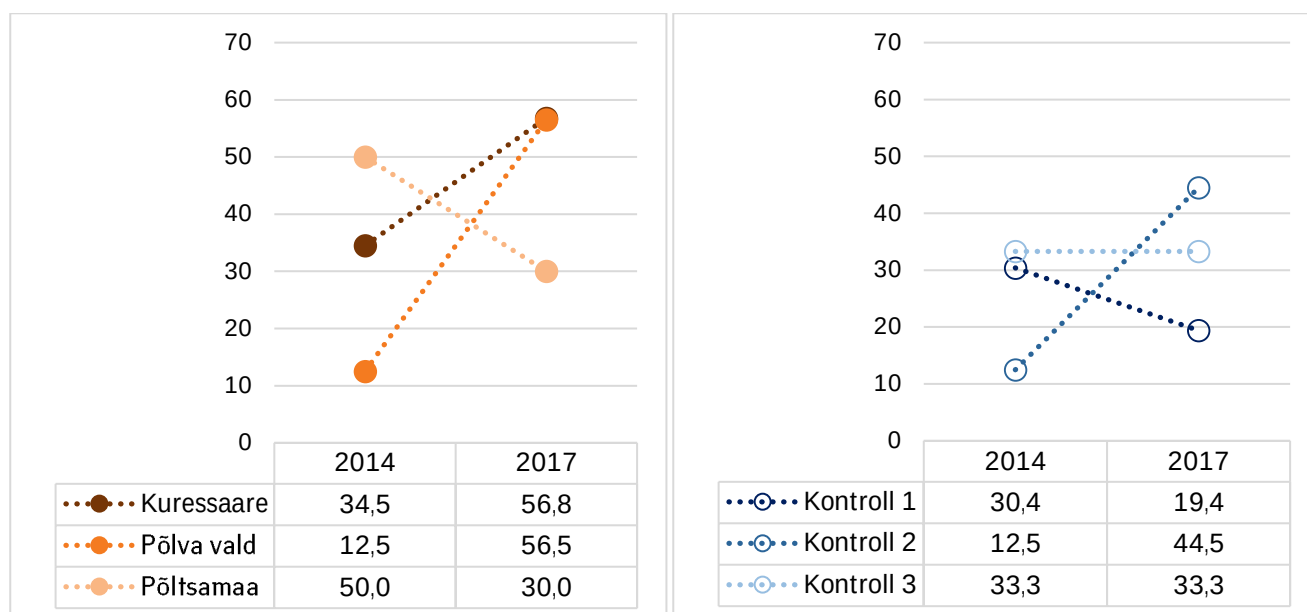

Joonis 1. Alkoholi ostmisel dokumendi küsimise sagedus (küsitus aastate ja müügikohtade lõikes, %)

Tabelis 8 on dokumendi küsimise sagedus omavalitsuste lõikes näidatud absoluutarvudes ning joonisel 2 osakaaludena (jaekaubandus ja toitlustus kokku). 2017. aastal küsiti 2014. aastaga võrreldes rohkem dokumenti Kuressaares ja Põlva vallas. Lisaks on näha positiivset tulemust Põlva valla kontrollomavalitsuses. Põltsamaal on dokumendi küsimine vähenenud.

Tabel 8. Testostude ja dokumendi küsimiste arv kohalike omavalitsuste lõikes

Näitaja	Kures- saare	Põlva vald	Põltsa- maa	Kontroll 1	Kontroll 2	Kontroll 3	KOKKU
2014. aasta							
Testoste kokku	29	16	6	23	32	12	118
Küsi dokumenti	10	2	3	7	4	4	30
Ei küsitud	19	14	3	16	28	8	88
2017. aasta							
Testoste kokku	37	23	10	36	47	12	165
Küsi dokumenti	21	13	3	7	21	4	69
Ei küsitud	16	10	7	29	26	8	96

Joonis 2. Alkoholi testostmisel dokumendi küsimine sagedus (küsitlusaastate lõikes, %)

Tähelepanekud testostlemistelt:

- ✓ 2014. aastal osteti ainult lahjasid alkohoolseid jooke. 2017. aastal osteti 65 juhul kanget ja 100 juhul lahjat alkoholi. Kanget alkoholi ostes küsiti dokumenti 49% ning lahjat alkoholi ostes 37% ostudest.
- ✓ Nii 2014. kui 2017. aastal ei olnud dokumendi küsimisel olulist vahet, kas testostlejaks on noormees või neiu. 2014. aastal küsiti dokumenti 29% kordadel neiu käest ning 22% kordadest noormehe käest. 2017. aastal olid vastavad näitajad 40% ja 44%. Kange alkoholi puhul küsiti noormeestelt dokumenti 58% ostudest ning tütarlastelt 41% ostudest, samal ajal kui lahja alkoholi ostmisel soolist vahet ei olnud.
- ✓ 2017. aastal tekkis pilkkontakt 42% testostude sooritamisel. Kui pilkkontakt tekkis, siis 55% juhtudest küsiti ka dokumenti. Kui pilkkontakti ei tekkinud, küsiti dokumenti vaid 8% ostudest.
- ✓ 2017. aastal küsisid dokumenti sagedamini keskealised ja vanemaealised müüjad võrreldes nooremaealistega. Noortest müüjatest küsis dokumenti 32%, eakamate üle 40%. Teenindaja vanuse määramine baseerub testostleja ning vaatleja subjektiivsetel hinnangutel.

- ✓ 2017. aastal oli 33%-s asutustest üleval kleebis „Vanust alla 30?“ Neis asutustes, kus vastav kleebis üleval oli, küsiti dokumenti 67% ostudest ning neis asutustes, kus kleebist ei olnud, küsiti dokumenti 30% ostudest.

Järeldused ja võimalikud selgitused:

- ✓ Regulaarse testostlemise ja seda toetavate tegevuste (tulemustest ettevõtjate ja avalikkuse teavitamine, alkoholi müüvate asutuste juhtide ja teenindajate koolitused, avatud ja kaasav suhtlus ettevõtjatega) tulemusena on võimalik müügikohtades vähendada alkoholi kättesaadavust noortele.
- ✓ Testostlemine on üks vähestest tegevustest alkoholipoliitika valdkonnas, millega on võimalik nii lühikese aja jooksul alkoholi kättesaadavust piirata ja saavutada positiivseid tulemusi näitajates.
- ✓ Võimalikud selgitused Põltsamaa halvenenud tulemustele:
 - Põltsamaa andmete tõlgendamisel on oluline meeles pidada, et valim on väga väikene (2014. aastal 6 ostu, 2017. aastal 10 ostu), mistõttu ühe müügikoha tulemus moodustab kogutulemusest suurema osa, kui seda on Kuressaare või Põlva valla puhul.
 - Põltsamaa meeskonnas vahetusid projekti jooksul korduvalt osalised (rohkem vahetus politsei esindaja), mistõttu oli süsteemse testostlemise läbiviimine raskendatud.
 - Põltsamaal puudus omavalitsuse juhtkonna toetus nii suhtlusel ettevõtjatega (Kuressaare ning Põlva valla puhul läksid vastavasisulised kirjad välja linnapea, abilinnapea või vallavanema/abivallavanema poolt; kohtumistel ettevõtjatega osalesid juhid isiklikult jne) kui avalikkusega.
 - Põltsamaal oli teenindajatele ning ettevõtjatele suunatud koolituse komplekteerimine väga keerukas vähese huvi tõttu, mistõttu jäi osalejate arv madalaks. Kuressaares ning Põlva vallas seda takistust ei esinenud ning koolitusi viidi läbi korduvalt.
- ✓ Kontrollomavalitsuste hulgast paistab silma Põlva kontroll, kus on oluliselt paranenud testostlemise näitajad. Meile teadaolevat tegeles antud omavalitsus omaalgatuslikult regulaarselt testostlemisega projekti perioodi jooksul. Teistes kontrollomavalitsustes meile teadaolevat süsteemselt testostlemisi ei tehtud.

3.2 Kuressaare linna raport

Kuressaare linn esindas pilootprojektis omavalitsustüüpi nr 1, kus on tavapärasest rohkem meelelahutusasutusi, et hinnata sekkumise mõju keskkonnas, kus meelelahutusasutustel on suurem mõju kohalikule alkoholipoliitikale.

Kuressaare meeskonna koosseis oli järgnev:

- ✓ Linnapea/abilinnapea
- ✓ Arendusnõunik
- ✓ Noorsootöö spetsialist
- ✓ Politseijaoskonna juht
- ✓ Noorsoopolitseinik

3.2.1 Kuressaare linna profiil

Omavalitsuse profiil koostati baasuuringu käigus tehtud individuaalintervjuude põhjal. Profiil pärineb TESA poolt koostatud 2014. aasta raportist, mille koostasid Riina Raudne ja Kertu Mäger.

Kuressaares viidi läbi neli eelintervjuud. Osalesid politseijaoskonna esindaja, psühhiaater, kooli direktor, ettevõtja (klubi omanik)/linnavolikogu liige. Kõik intervjuueeritavad olid Kuressaares pikemat aega töötanud ja kohaliku alkoholiteematikaga hästi kursis.

Kuressaares elas 2014. aastal 13 152 inimest. Kuressaare kuulub esimese Eesti linnana alates 1998. aastast Maailma Terviseorganisatsiooni (WHO) Tervislike Linnade Võrgustikku.

Alkoholi müüakse kõigis toidukauplustes. Lisaks on Kuressaares hulganisti baare, pubisid ja klubisid, kus müüakse alkoholi. Meelelahutusasutused on sageli suveperioodil avatud kuni kuueni hommikul ning kõigist intervjuudest selgus, et nendega on palju probleeme. Samuti on püütud leida kokkulepetel põhinevaid lahendusi, kuid siiani edutult. Üldiselt leiti, et noored saavad alkoholi lihtsalt kätte, seda peamiselt läbi täiskasvanud sõprade, kuid ka kodudest.

Kuressaares on keelatud alkoholireklaam haridus- ja lasteasutuste lähedal, poodides on alkohol väljas mõtteliselt piiratud alal. Kohalik omavalitsus on võtnud alkoholiteematika reguleerimisel üsna tugeva initsiatiivi, on püütud teha kokkuleppeid ettevõtjatega. Tuntakse muret selle üle, et seadused ei võimalda kohalikul omavalitsusel olulisi piiranguid rakendada: „*Piiranguid linn tahab teha, kõik oleks väga nõus, aga seaduse vastu ei saa – seadus ei luba kohalikul omavalitsusel mitmeid küsimusi reguleerida. Nt ka Tallinnas vanalinnas probleem baaripidajatega – linna soovivad piirangud avamisegaadele – on läinud kohtusse välja.*”

Noorte osas leiti, et koolis ei ole probleeme alkoholiga, pigem on probleemiks suitsetamine kooli lähistel. Toodi välja, et kui koolis on traditsioonilised peoõhtud, siis üldiselt ei ole probleeme. Ekskursioonide osas räägivad klassijuhatajad, et üldiselt ei ole probleeme, pigem haruharva.

Selgus, et Kuressaare linna arengustrateegia kohaselt on Kuressaares 32 spordiklubi, 6 staadionit: „*Ressurssi peaks olema piisavalt vaba aja veetmiseks. Vanematelt kuulen seda, et raha napib laste ringidele kasutamiseks. Teine asi on see, et linnalähedased maakonnad, kust lapsed käivad linna kooli – nemad ei saagi käia ringides, sest buss läheb minema.*” Üldiselt leitakse siiski, et vaba aja veetmisega on Kuressaares kõik hästi. „*Patt öelda, et noortel oleks Kuressaares igav. Huviringid koolides, igasugused üritused, spordikool, muusikakool, kunstikool, erahuviala koolid – kunst, võimlemine. Uus spordihoone, kus saab trenni teha. Igaüks peaks leidma endale mitu huvialaringi, koolide juures on need tasuta.*” Siiski eksisteerib ka n-ö huviringide poolt katmata lapsi: „*Need, kellel on probleem, kes tahavad laamendada-varastada (neid on meil harva) – nad ei tahagi leida muud tegevust, ongi huvi teha pättust.*”

Mitmest intervjuust selgub, et puudust tuntakse juhtumikorralduslikust poolest – pikaajalistest strateegiatest ja individuaalse lähenemise võimalustest probleemsete noorte ja täiskasvanutega tegelemisel.

Nõrkused

Kõigist intervjuudest selgus, et suureks probleemiks on nädalavahetuste ööelu Kuressaare kesklinna piirkonnas. Alkoholijoobes on öösiti palju avaliku korra rikkumisi, kaklusi, hommikul vara on joobes inimesed linnapildis ning häirivad kaaslinlasi. Politsei, kohalik omavalitsus ja ettevõtted on teinud pikaajalist koostööd ja arutanud, kuidas piirata öist alkoholimüüki meelelahutusasutustes, kuid lahenduseni ei ole jõutud, sest ettevõtjate vahel ei ole suudetud leida konsensust kellaaja osas.

Teise probleemvaldkonnana toodi kõigis intervjuudes välja liigtarvitajad ja sõltlased, kes riivavad silma, kes ei suuda enam ise eluga hakkama saada ning tööd teha ja kelle eest kohalik omavalitsus hoolitsema peab.

Kritiseeriti alkoholi liiga kerget kättesaadavust ning leiti, et ka noorte osas ei ole probleemiks alkoholi kätte saada. Probleemina toodi välja ka see, et politsei ei ole alati piisavalt kohal: „Kui on teada, et noored kuskil kogunevad, siis ei saa väga rahul olla, võiks olla pigem politsei järjekindlalt seal kohal ja kontrollida olukorda – siis kaoks noortel motivatsioon seal hängida. Samas tuleb aru saada, et neil on piiratud inimressurss, et neil on oma tööajad ja kõike ei ole võimalik” Teine intervjuueeritav tõi välja: “Politsei võiks öist asja rohkem aidata. Võiks olla rohkem jõude väljas. /.../ Purjus kaakidel respekti ei ole politsei suhtes, seda tuleks kasvatada”

Olulise puudujäägina toodi välja efektiivse jätkusuutliku koostöö ja pikaajaliste strateegiate puudumist: „Juhtumiskorralduslikuks tegelemiseks nimetan seda – seda ei ole sihipäraselt. Kõik natuke teeme, aga koordineeritud tööd, mis probleemi korral pikas perspektiivis ette võtta inimesega, ei ole.”

Pikaajaliste lahenduste puudumine puudutab nii alaealisi kui täiskasvanud probleemseid alkoholitarbijaid: „Näiteks noor inimene seal alaealiste komisjonis – uurime põhjuseid jms, aga mis on edasi – kool, sotsiaaltöö küll on, aga ei ole ühtset strateegiat – kes viib läbi? Puuduvad programmid. Igaüks oma kogemuse pinnalt mõtleb, aga tegelikult on see meeskonnatöö asi ja see on meil puudu.”

„Teine probleem sinna otsa – täiskasvanud inimene tarbib alkoholi vales kohas – trahvime. On teada, kus pruugitakse – kontrollitakse. Aga kui trahvime ära, mis edasi teha? Maksab või istub kinnipidamiskohas, aga puudu rehabilitatsioonisüsteem.”

Tugevused

Mitmest intervjuust selgus, et kuigi on intsidente ja probleeme, siis üldiselt saab öelda, et Kuressaare on turvaline koht. „Mingeid juhtumeid on, aga üldmulje on ikkagi turvaline, mida näitab ka statistika” ning „Tegelikult on Kuressaare üks vägivaldumaid linnu üldse”.

Vestlusest politseiga selgus, et politsei hinnangul on tänane pilt Kuressaares parem kui 10 aastat tagasi. Noori on tänavatel ja muudes avalikes kohtades joomas vähem, samas on võimalik, et nad on ümber kolinud korteritesse ja mujale avalikust huviorbiidist eemale.

Saaremaal on väike kogukond – inimesi teatakse, püütakse aidata: „Kui keegi tänaval maas on, siis ükskõiksust ei ole. Olen isegi saatnud inimesi väljamagamisele: politseisse helistanud, kes on siis kainenema viinud. Ja pärast inimene tulnud ja tänanud mind, sest muidu oleks võinud ära külmuda.”

Politsei organiseerib koolides erinevaid loenguid, koolitatakse ka müüjaid ja kaubandusettevõtete juhte selles osas, kellele müüa ja kas müüa – vastavalt alkoholiseaduse sätetele. Politsei sõnul tegeletakse lähisuhte vägivallaga, perevägivallaga, mis on sageli alkoholiga seotud. Politsei teeb koostöö ohvriabiga, kohaliku omavalitsusega, et aidata nii kannatanut kui teist poolt.

Teenused

Kohalik omavalitsus pakub sotsiaalse hoolekande teenuseid sõltlastele, kes endaga toime ei tule jt abivajajatele. Töötukassa organiseerib pikaajalistele töötutele töögrupe. Neile, kes on sattunud kriminaalsele teele, on kriminaalhooldus ning selle raames elustiiliprogrammid.

Kuressaares on tehtud usaldustelefoni aastast 1989 siiaani. See ei ole igapäevane ja toimub koostöös üle-eestilise telefoniga 126. „On olnud kampaaniaid, et tegeleda kitsalt alkoholiprobleemidega, aga see abisaamise probleem on niivõrd pikk, et seda toetust ja tegelemist on vaja pikalt”.

Kuressaares toimib vabatahtlike poolt organiseeritud Anonüümsed Alkohoolikud. On olemas ka psühhiaatriline abi, kuid seda ei rahastata haigekassast: „Psühhiaatri juurde võib ka tulla, saab ravi, aga on vaja sotsiaali ja rehabilitatsiooni koostööd. Tasuta on meil ainult vältimatu abi – krambid, deliirium, psühhootiline seisund. Eesti riigis nii. Kui on haigekassas kindlustatud, siis alkoholismi ravi on ainult võõrutuseravi, pikaajalist ravi ei võimalda tervishoiu ressurss.”

„Kui on sõitlane ja kui on eluohtlik seisund, siis teeme paaripäevase võõrutusravi – ainus asi, mida rahastatakse, et tuleks eluohtlikust seisust välja – ja siis läheb tänavale või koju tagasi. Samasse auku tagasi, kust ta tuli. Puuduvad majanduslikud võimalused. Aga on vaja mingite projektide näol või muul moel leida pikemaajalised ravivõimalused. Ei ole kiireid tulemusi alkoholiprobleemide korral. Puuduvad abiprogrammid ja pikemaajalised ravivõimalused.“

Pikaajaliste teenuste puudust tuuakse välja ka noorte osas: „Noortega näen palju probleeme – nii kahju, et ei ole neid võimalusi. On noori, kes vajavad pikemaajalist sekkumist. Igale isikule oleks vaja oma programmi – väga individuaalne asi on see alati. Ma tunnen puudust sellest, et ei ole kuskilt seda meeskonda võtta. Vabatahtlikuna võime teha, aga teeme oma põhitööd ka ja ressursi ei jätku. Eesti Vabariigis on aga vaja pikemaajalisi sekkumise võimalusi, muidu ei saa edasi minna.“

3.2.2 Õpilaste uuringu tulemused

Uuringu sihtrühmaks olid 9. ja 11. klasside õpilased kõigis KOV-i koolides. Küsitlemise meetodit ja valimit on kirjeldatud raporti metoodika peatükis (vt ptk 1.2.1). Kuressaares küsitletud õpilaste hulgas oli 2014. aastal 19 ja 2017. aastal 15 täisealist noort ning kontrollomavalitsuses vastavalt 12 ja 6. Nemad on valimist välja jäetud näitajate kajastamisel, mis puudutavad alkoholi kättesaadavust alaealistele.

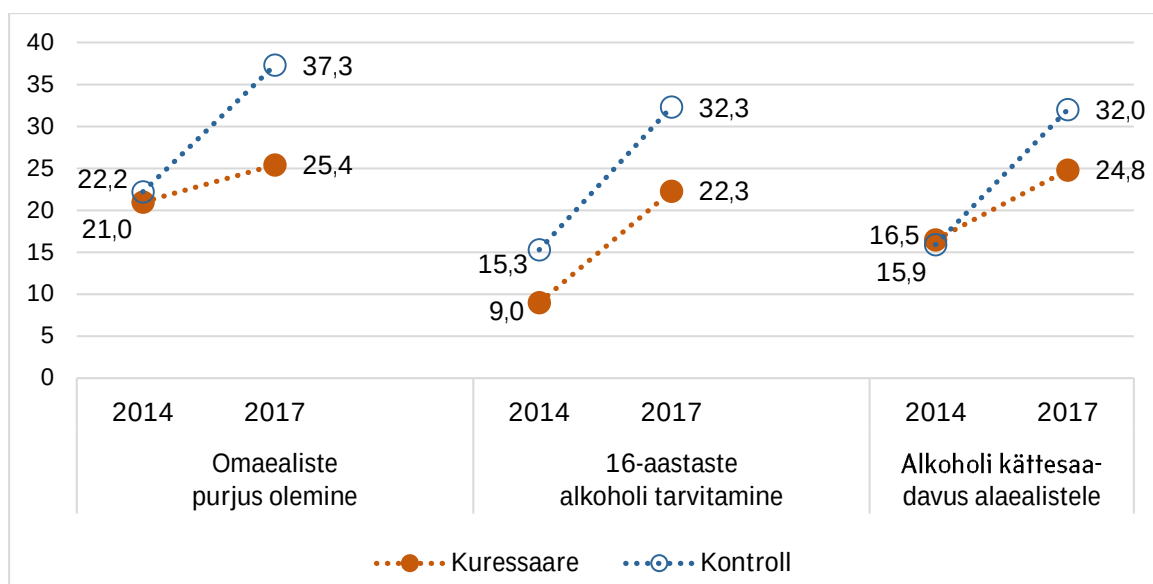
Suhtumine alkoholi tarvitamisse

Joonisel 3 on näidatud õpilaste vastused küsimustele, mis puudutavad suhtumist alkoholi tarvitamisse lga alateema puhul esitati vastajatele 4-5 väidet ning joonisel on näidatud nende õpilaste osakaal, kes on kõigi väidete osas vastanud alaealiste noorte alkoholi tarvitamist mitte soosivalt (väited on toodud uuringu metoodika peatükist 1.2.1). Esimese alateema osas on arvestatud alaealiste vastajatega, kuna 11. klassi õpilastest mõned olid juba 18-aastased, aga küsitud on „minu vanuste noorte“ kohta.

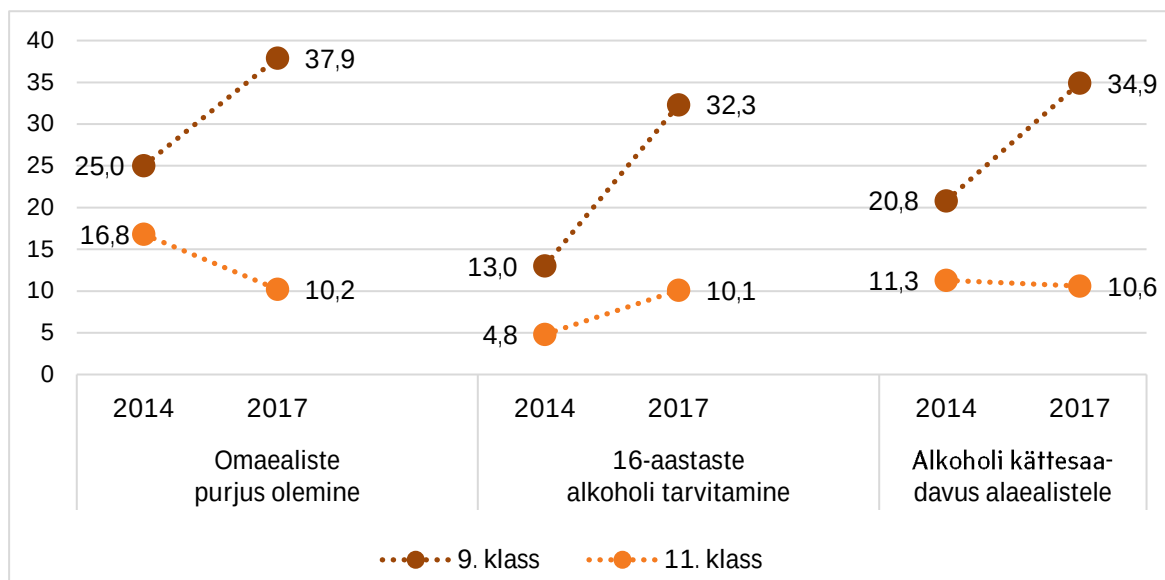
On näha, et tauniva suhtumisega noorte osakaal on madal. 2017. aastal leiavad umbes neljandik Kuressaare õpilastest, et alaealised noored ei peaks alkoholi kätte saama, tähtpäevadel või koosolemistel alkoholi tarvitama ning ennast purju jooma. Ülejäänud on valinud ka alkoholi tarvitamist soosivaid vastuseid indikaatori alla koondatud väidetele.

Sellel põhjal on 2014. aastaga võrreldes märgata positiivseid muutusi. Need muutused on seotud 9. klassi õpilastega (tauniva suhtumise kasv 13 kuni 19 portsendipunkti võrra). 11. klassis on tauniv suhtumine veidi kasvanud vaid seoses 16-aastaste noorte alkoholi tarvitamise sobivusega, kuid purju joomisega seotud näitaja on veidi madalam kui 2014. aastal. Kui 9. klassides on 2017. aastal alaealiste alkoholitarvitamisse taunivalt suhtuvaid õpilasi umbes kolmandiku jagu, siis 11. klassides kolm korda vähem (vt joonis 4).

Kontrollomavalitsuses on õpilaste suhtumine 2017. aastaks muutunud taunivamaks kõigi kolme näitaja osas: alkoholi kättesaadavus alaealistele, 16-aastaste alkoholi tarvitamine ja enda purju joomine (vt joonis 3).

Joonis 3. Õpilased, kellel on tauniv suhtumine alkoholi tarvitamise ja purjus olemisse (küsitlusaastate ja KOV-ide lõikes, %)

Joonis 4. Kuressaare õpilased, kellel on tauniv suhtumine alkoholi tarvitamise ja purjus olemisse (klassiastmete ja küsitlusaastate lõikes, %)

Õpilastelt paluti arvamust ka selle kohta, kui ärritunud võiksid olla nende vanemad saades teada nende alkoholi tarvitamisest. Vastati 4-pallisel skaalal („väga ärritunud“ kuni „üldse mitte ärritunud“) ja paluti vastata ka nendel, kes alkoholi ei tarvita. Arvestati alaealiste vastajatega. Õpilaste osakaal, kes arvavad, et vanemad ärrituks nende alkoholi tarvitamisest teada saades, on 2017. aastaks kasvanud kontrollomavalitsuses (2014. a 34%, 2017. a 50%), kuid Kuressaares ei ole muutust märgata (2014. a 38%, 2017. a 41%).

Alkoholi kättesaadavus alaealistele

Joonistel 5 ja 6 on kajastatud õpilaste osakaal, kellele on täiskasvanu alkoholi ostnud, kelle alaealine tuttav on ise alkoholi ostnud, kes ise on proovinud alkoholi osta ja kellele on seda müüdud. Lisaks on näidatud õpilaste osakaal, kes leiavad, et tal oleks alkoholi kerge kätte saada (küsimuste esituse kohta vt täpsemalt meetoodika peatükist 1.2.1). Tulemused näitavad, et alkohol on alaealiste

noorte jaoks hõlpsasti kättesaadav. 2017. aastal leiavad üle kolmveerandi Kuressaare õpilastest, et soovi korral saaksid nad kergelt kätte lahjat alkoholi ning enam kui pooled märgivad seda ka kange alkoholi kohta. Võrreldes 2014. aastaga peetakse alkoholi siiski mõnevõrra vähem kättesaadavaks. Ootuspäraselt on 9. klassi vastajate hulgas vähem õpilasi, kes saaksid alkoholi kergelt kätte, kui 11. klasside noorte seas. 9. klasside puhul on kättesaadavus veidi vähenenud nii lahja kui kange alkoholiga seoses, 11. klasside puhul vaid lahja alkoholi osas.

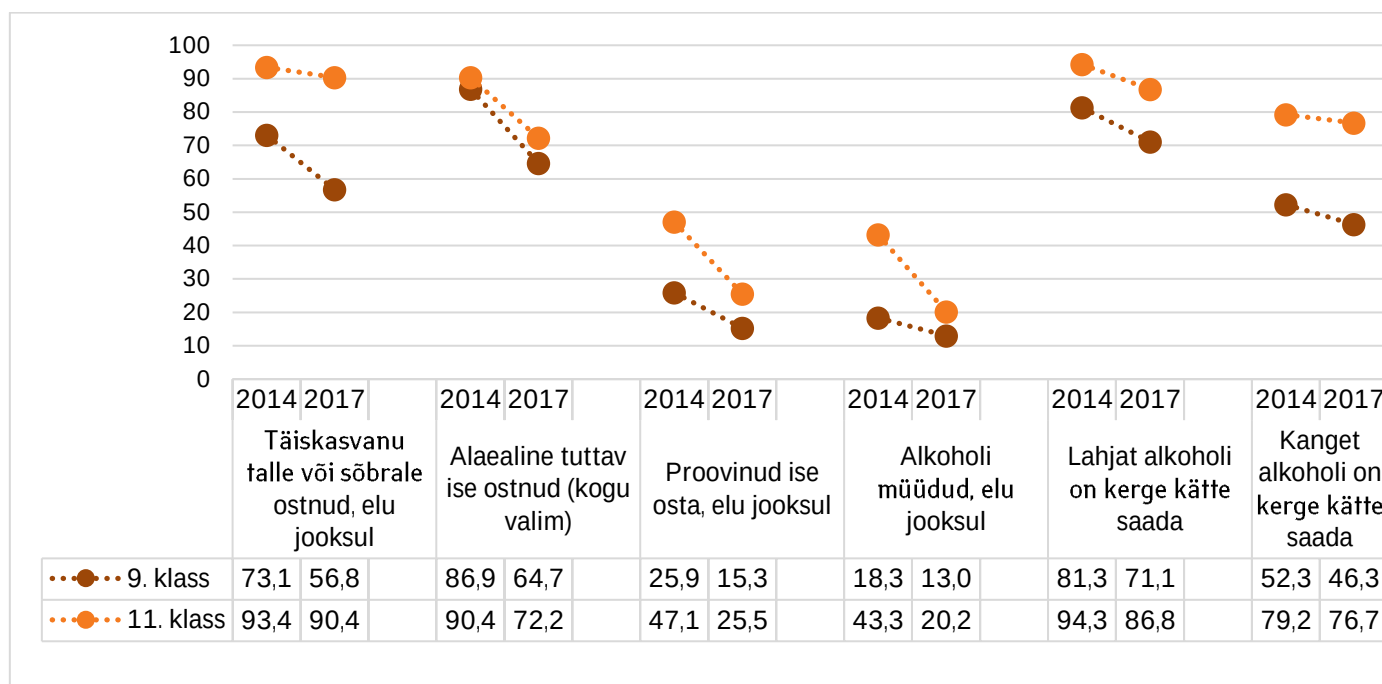
2017. aastal märgib viiendik Kuressaare alaealistest, et nad on proovinud ise alkoholi osta. Nendest valdavale enamikule (82%) on seda ka müüdud, mis teeb 16% kõigist õpilastest. Ligi kolmveerand alkoholi ostmuteest on seda teinud rohkem kui kaks korda. Alkoholi on õnnestunud osta eelkõige avalikult ürituselt, meelelahutuskohast (baar, klubi vmt) ja toidupoeist.

Võrreldes 2014. aastaga on need osakaalud oluliselt vähenenud. Kolm aastat tagasi proovis alkoholi osta üle kolmandiku alaealistest noortest ning nendest 83%-le seda ka müüdi, mis on 29% kõigist õpilastest. Muutused on seotud nii 9. kui 11. klassi noortega. Nt 11. klassides on 2017. aastal pea kaks korda vähem noori, kes on proovinud alkoholi osta, kui 2014. aastal (vt joonis 5).

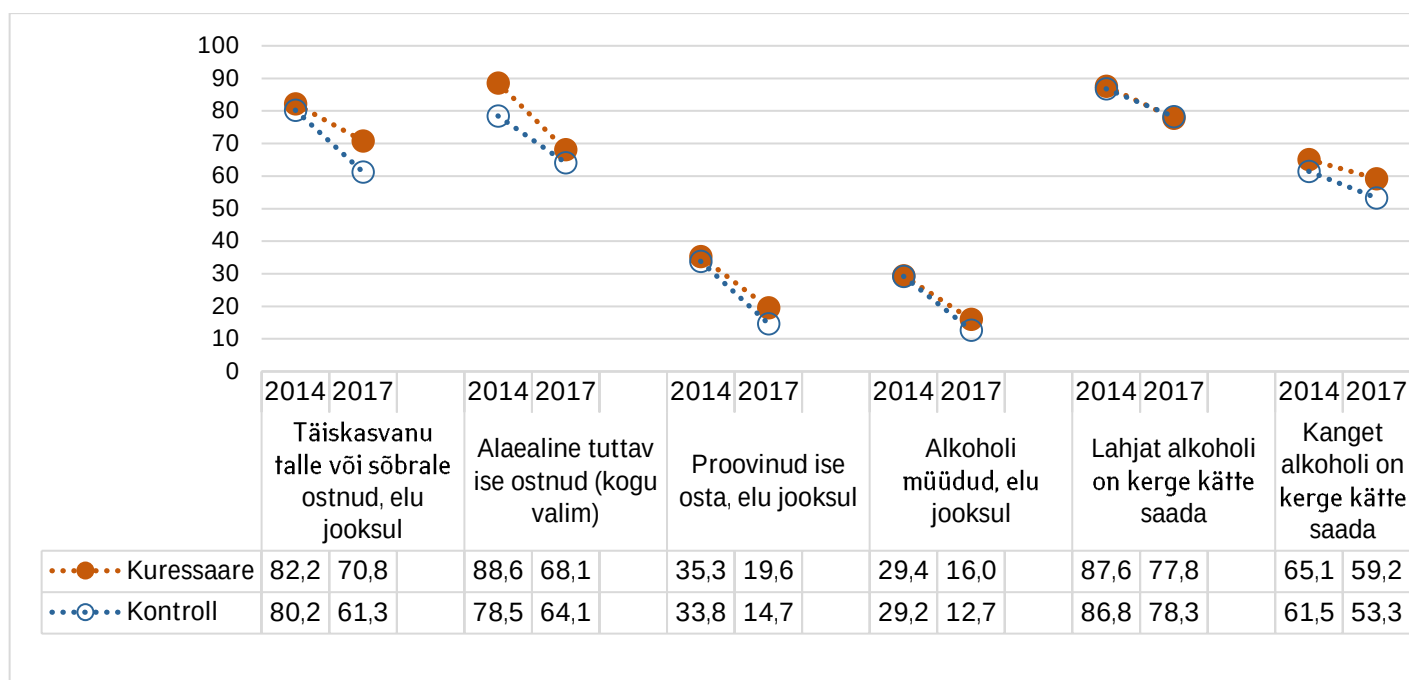
Olulist alkoholi ise ostmise kahanemist on märgata ka Kuressaare õpilaste tutvusringkonnas ning seda nii 9. kui 11. klassi vastajate puhul. 2017. aastal märgib siiski kaks kolmandikku noorest, et tema mõnel alaealisel sõbral või tuttavatel on õnnestunud alkoholi osta (vt joonis 5).

Kolmas teema, mida joonis 5 ja 6 kajastab, on alkoholi ostmise alaealistele täiskasvanute poolt. 2017. aastal ütlevad 71% Kuressaare õpilastest, et mõni täiskasvanu on neile või nende alaealisele sõbrale alkoholi ostnud. Võrreldes 2014. aastaga on see näitaja kahanenud. See tuleneb 9. klassi õpilaste vastustest (näitaja kahanemine 16 protsendipunkti). 11. klassides ei ole näitaja seis muutunud ning 90% märgivad, et täiskasvanu on talle või sõbrale alkoholi ostnud (vt tabel 4). Kõige enam mainitakse ostjana enda või sõbra täiskasvanut tuttavat (87%), enda või sõbra venda/õde (40%) või ema/kasuema (21%). 24% on palunud võõral täiskasvanul endale alkoholi osta.

Ka kontrollomavalitsuses on Kuressaarega analoogselt viisil vähenenud alkoholi ostmise proovimine ja alaealistele müümine, täiskasvanute poolt alaealistele alkoholi ostmise ning õpilased peavad alkoholiseid jooke enda jaoks vähem kättesaadavaks kui kolm aastat tagasi (vt joonis 6).

Joonis 5. Kuressaare õpilased, kes vastavad alkoholi kättesaadavusega seotud küsimustele jaatavalt (klassiastmete ja küsitlusaastate lõikes, % alaealistest)

Joonis 6. Õpilased, kes vastavad alkoholi kättesaadavusega seotud küsimustele jaatavalt (küsitlusaastate ja KOV-ide lõikes, % alaealistest)

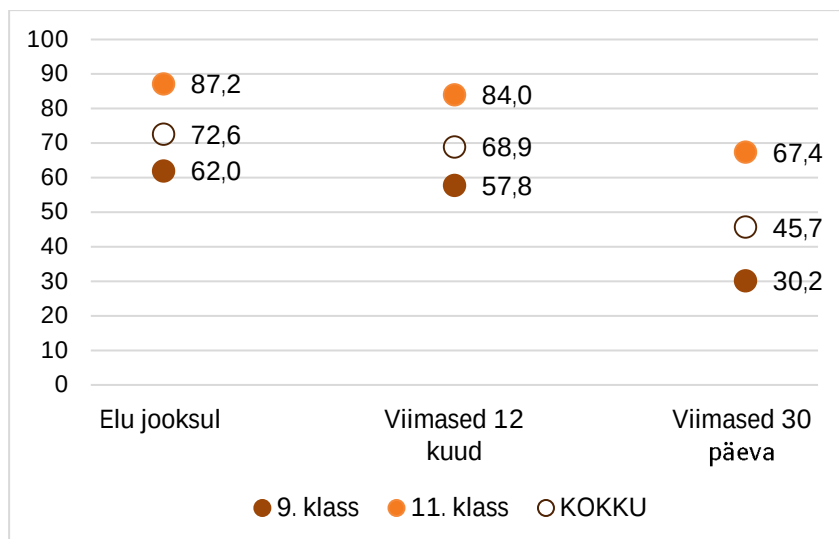
Alkoholi tarvitamine alaealiste poolt

Joonisel 7 on näidatud alkoholi tarvitanud alaealiste Kuressaare õpilaste osakaal kahes klassiastmes 2017. aastal. Arvestatud on nendega, kes on alkoholi joonud vähemalt ühel korral rohkem kui ühe lonksu. 11. klassi õpilaste seas on sarnane osakaal elu jooksul ning viimasel aastal tarvitanuid (üle kolmveerandi) ning viimasel kuul on seda teinud u kaks kolmandikku. 9. klassi näitajad on oluliselt madalamad. Elu jooksul ja viimasel aastal on alkoholi joonud umbes 60% ning viimasel kuul alla kolmandiku õpilastest.

Antud näitaja puhul ei ole võimalik 2014. ja 2017. aasta tulemusi omavahel võrrelda, sest küsimuse esitust oli vaja muuta. 2014. aastal vastasid alkoholi tarvitamise küsimustele kõik, kes olid kunagi alkoholiga kokku puutunud. Selgus, et nendel, kes olid alkoholi vaid korra või paar ühe lonksu proovinud, oli osadele küsimustele keeruline vastata ning see tekitas segadust. Seetõttu lisasime 2017. aasta uuringusse esmalt filterküsimuse selle kohta, kui suur on vastaja kokkupuude alkoholi tarvitamisega. Alkoholi tarvitamisega seotud küsimustele vastamist jätkasid need, kes olid elu jooksul joonud vähemalt mitu lonksu (üks või rohkem kordi). Kahe küsitlusaasta lõikes saab aga võrrelda õpilaste osakaalu, kes on purjus olnud.

2017. aastal lisatud filterküsimuse alusel ei ole elu jooksul kunagi alkoholi proovinud 7% Kuressaare õpilastest ning ühe lonksu on üks või mitu korda proovinud 20%. Seejuures 9. klassi õpilastest ei ole kunagi alkoholi proovinud 11% ning 11. klassi noorte hulgas 1% (n=1).

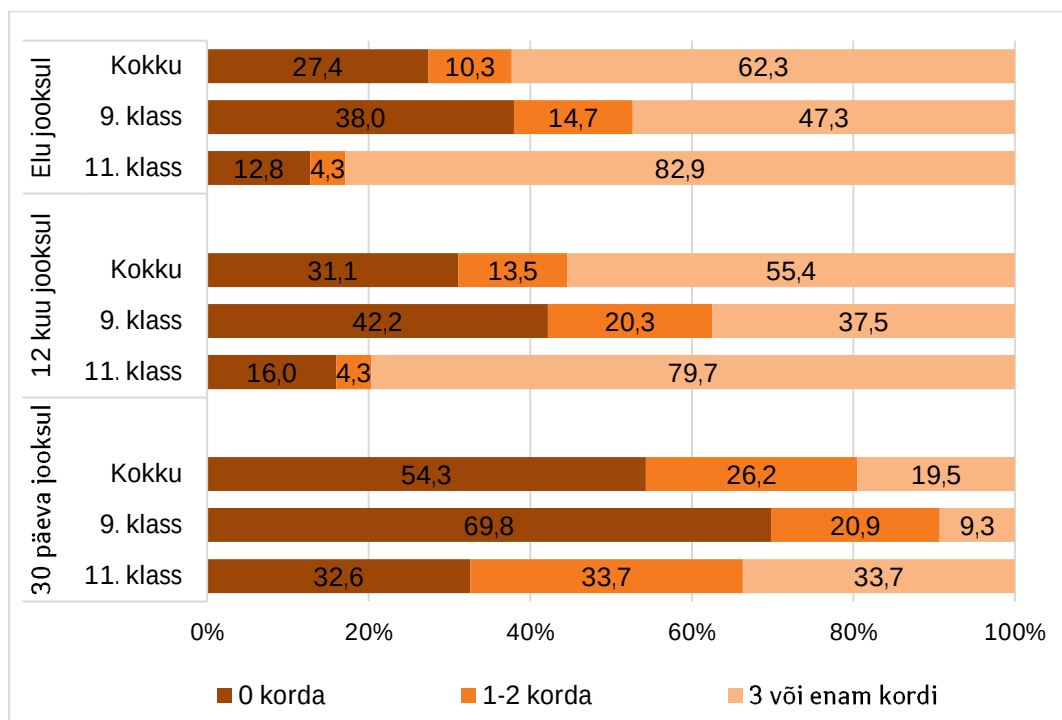
9. klassi õpilaste esmakordse alkoholi tarvitamise (vähemalt mitu lonksu) keskmine vanus on 2017. a uuringu andmetele 13,1 eluaastat. 32% on seda teinud 13-aastaselt ja 35% 14-aastaselt. 11. klassi õpilaste esmakordse alkoholi tarvitamise keskmine vanus on 14,4 eluaastat. 26% on seda teinud 15-aastaselt ja 32% 16-aastaselt.

Joonis 7. Alkoholi tarvitanud Kuressaare õpilased, vähemalt mitu lonksu, 2017. a uuring (klassiastmete lõikes, % alaealistest)

Väga valdav enamus Kuressaare 11. klassi alaealistest õpilastest on elu jooksul alkoholi joonud vähemalt kolm korda (sh kolmveerand vähemalt 6 korda). Viimase aasta jooksul on vähemalt kolmel korral mitu lonksu alkoholi tarvitanud üle kolmveerandi (sh ligi kaks kolmandikku vähemalt 6 korda) ning viimase kuu aja jooksul kolmandik (sh kümnendik vähemalt 6 korda) (vt joonis 8).

9. klassi õpilastest on elu jooksul kolm või rohkem kordi mitu lonksu alkoholi tarvitanud ligi pooled (sh 39% vähemalt 6 korda). Viimase aasta jooksul on seda teinud veidi üle kolmandiku (sh neljandik vähemalt 6 korda) ning viimase kolmekümne päeva jooksul ligi kümnendik (sh paar protsenti vähemalt 6 korda) (vt joonis 8).

Joonis 8. Alkoholi tarvitamise kordade arv Kuressaare õpilaste seas, vähemalt mitu lonksu, 2017. a uuring (klassiastmete lõikes, % alaealistest)

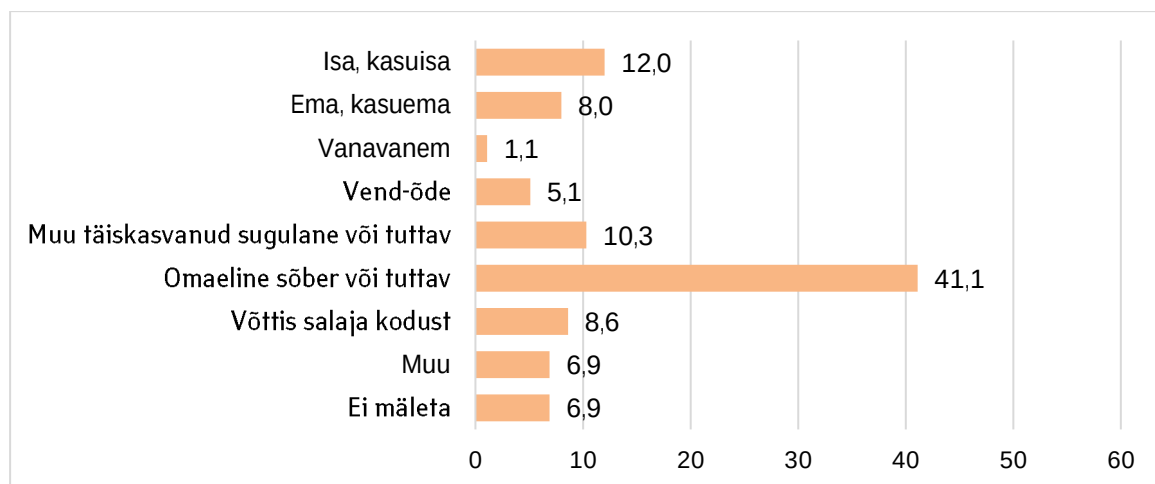
Uuriti ka selle kohta, millisel viisil õpilane alkoholi sai, kui ta seda esmakordselt vähemalt mitu lonksu tarvitas. Kokku 34% märgib, et täiskasvanud isik pakkus või lubas võtta. Selle täiskasvanuna mainitakse kõige enam ema/kasuema või mõnda sugulast/tuttavat, kes ei ole lähem pereliige. Omaealist sõpra või tuttavat mainib alkoholi pakkujana 41% (vt joonis 9).

43% alkoholi tarvitanutest märgib, et esimesel korral joodi lahjat alkoholi (õlu, siider, segujook), 36% mainib kanget alkoholi või kange alkoholiga kokteili ning 15% veini või šampust.

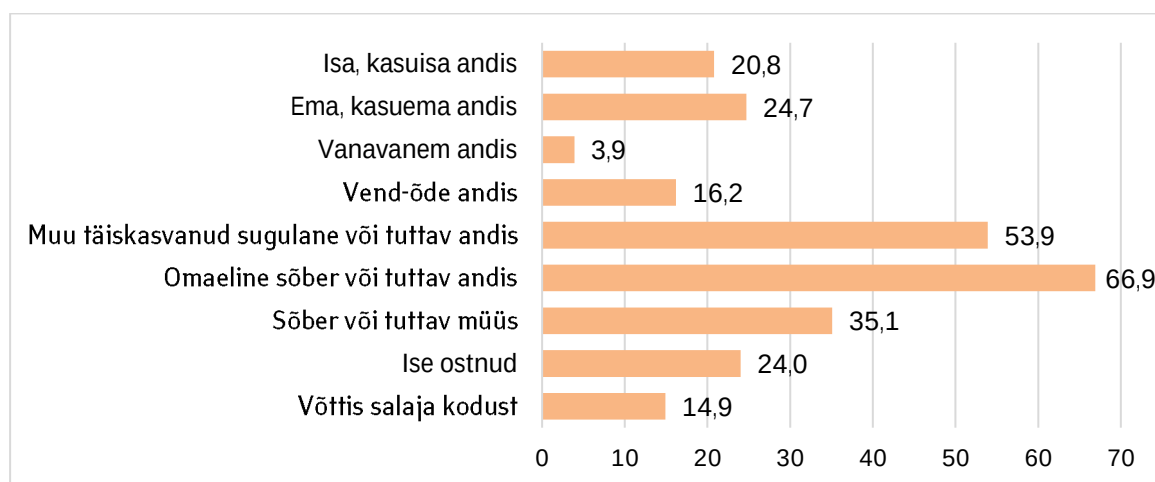
Joonisel 10 on näidatud alkoholi saamise viisid viimase 12 kuu jooksul. Osakaalud on toodud viimase aasta jooksul alkoholi tarvitanud alaealistest õpilastest. Üks õpilane võib olla alkoholi saanud mitmel erineval viisil (nt nii isa kui ka mõne tuttava käest).

Ka siin märgitakse kõige enam, et alkoholi andis omaealine sõber või tuttav. Järgmisena mainitakse täiskasvanut, kes ei ole kõige lähem sugulane. Kokku 64% nendib, et alkoholi pakkus või lubas võtta täiskasvanud isik; sh 30% märgib oma vanemat või vanavanemat. Neljandik alkoholi tarvitanud õpilastest ütleb, et on viimase 12 kuu jooksul ise alkoholi ostanud.

Üle kolmveerandi (78%) alaealistest, kes on viimasel aastal alkoholi tarvitanud, on seda teinud kellegi juures külas olles ning umbes pooled (55%) enda kodus. Kokku 41% märgib, et on alkoholi tarvitanud avalikus kohas nagu söögi- või meelelahutuskoht või üritus (kontsert, festival vmt). Avalikku üritust märgitakse seejuures kõige enam (37%). 30% märgib ka alkoholi pruukimist klassiekskursioonil või koolimajas, sh valdavalt klassiekskursioonil.

Joonis 9. Alkoholi saamise viis selle esmakordsel tarvitamisel Kuressaare õpilaste seas, 2017. a uuring (%)

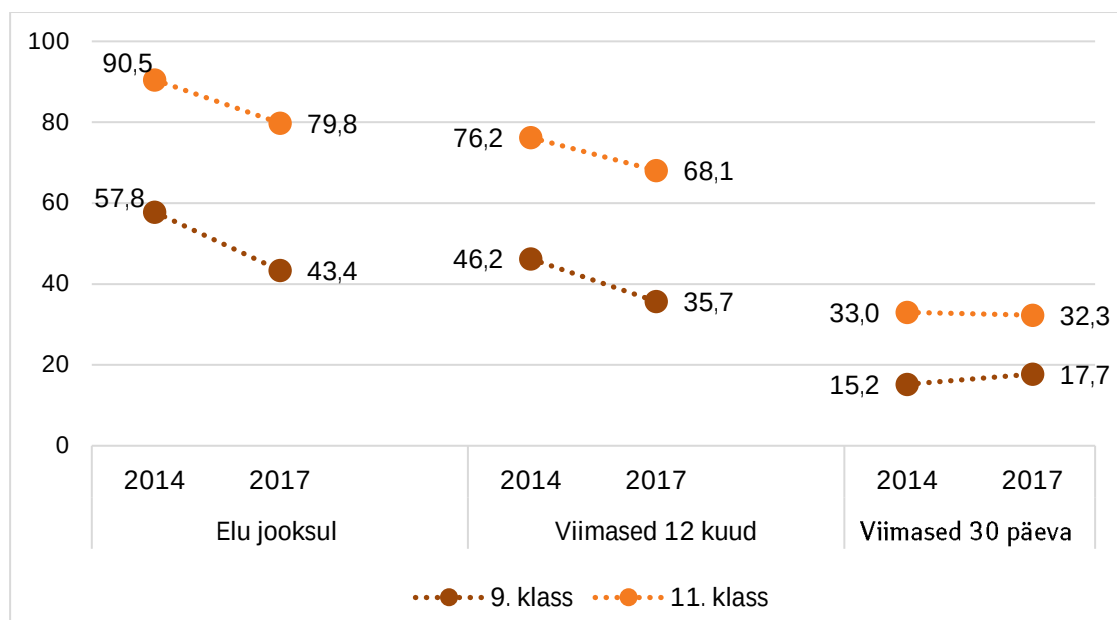

Joonis 10. Alkoholi saamise viis viimase 12 kuu jooksul Kuressaare õpilaste seas, 2017. a uuring (% 12 kuu jooksul alkoholi tarvitanud alaealistest)

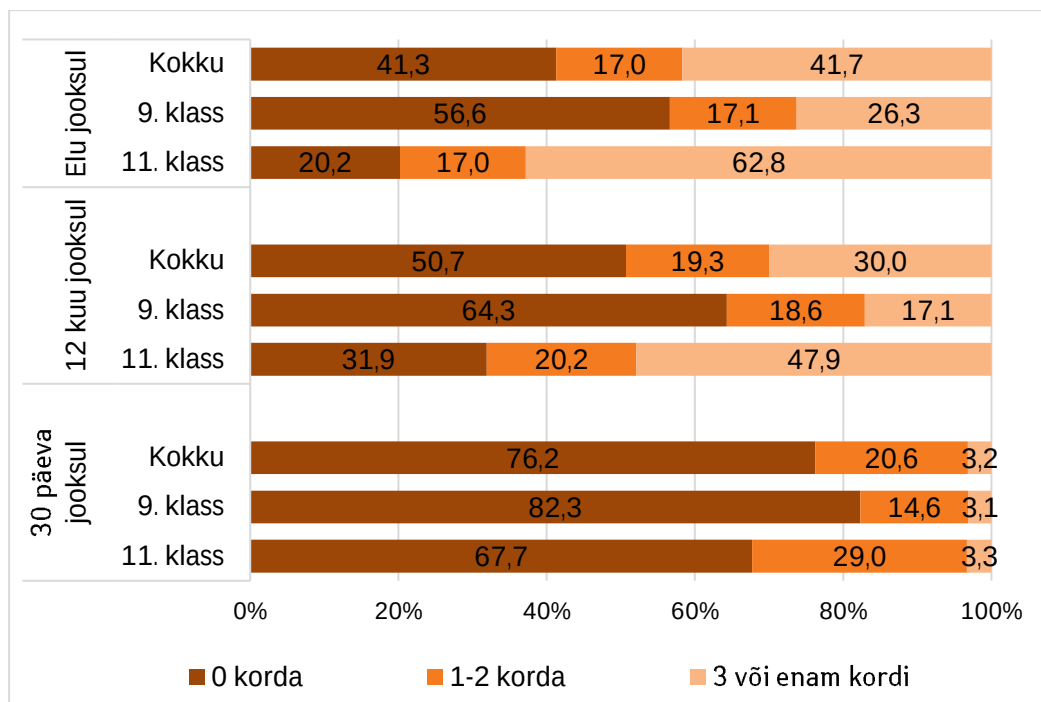
Järgnevalt on vaadatud tulemusi, mida saab kahe küsitlusaasta lõikes võrrelda. Purjus olnud õpilaste osakaal on joonisel 11–13 näidatud kõigist alaealistest vastajatest, k.a. need, kes ei ole alkoholi tarvitanud. 59% ehk üle poole Kuressaare õpilastest on 2017. aasta uuringu andmetel elu jooksul purjus olnud (nt kõikusid kõndides, oli raskusi rääkimisega, oksendasid, ärgates oli halb olla). See teeb 81% alkoholi tarvitanutest. Viimase aasta jooksul on purjus olnud u pooled õpilased (mis teeb 71% 12 kuu jooksul alkoholi tarvitanutest). Viimasel kuul on ennast purju joonud ligi neljandik (so 50% viimase 30 päeva jooksul alkoholi tarvitanutest).

Kuressaare 11. klassi õpilase hulgas on ennast purju joonud noori palju rohkem kui 9. klassides. Võrreldes 2014. aastaga on elu jooksul purjus olnud õpilaste osakaal langenud ja seda nii 9. kui 11. klassi õpilaste hulgas (vastavalt 14 ja 11 protsendipunkti). Mõlemas klassiastmes on kahanenud ka viimase aasta jooksul purjus olnud õpilaste osakaal (9. klassis 11 protsendipunkti ning 11. klassis 8 protsendipunkti). Viimase kuu aja näitaja ei ole kolme aasta jooksul muutunud (vt joonis 11). Alkoholi joomise sageduse näitajad on esitatud joonisel 12.

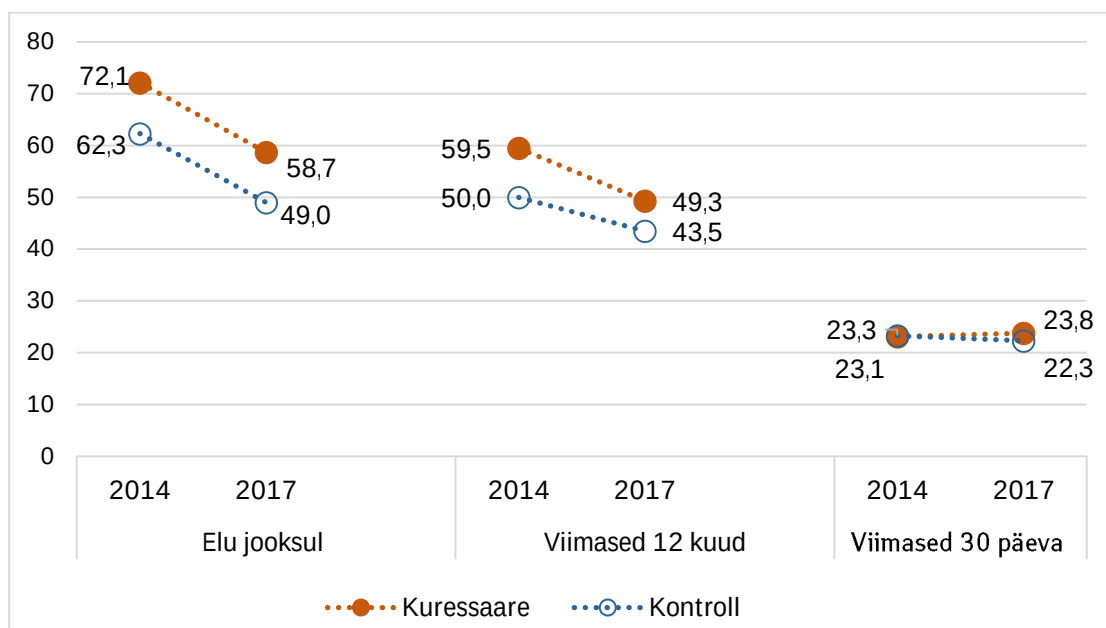
Ka kontrollomavalitsuses on paremuse poole muutunud kogu elu ning viimast aastat puudutavad näitajad, kuid viimase kuu aja jooksul on ennast purju joonud analoogne osakaal noori nagu 2014. aastal (vt joonis 13).

Joonis 11. Ennast purju joonud Kuressaare õpilased (klassiastmete ja küsitlusaastate lõikes, % alaealistest)

Joonis 12. Purjus olemise kordade arv Kurssaare õpilaste seas, 2017. a uuring (klassiastmete lõikes, % alaealistest)

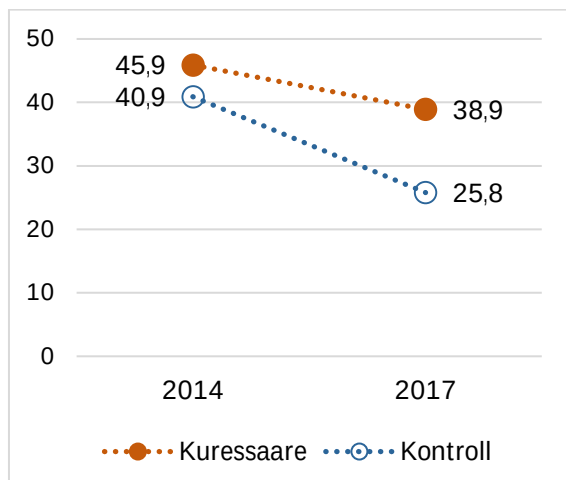

Joonis 13. Ennast purju joonud õpilased (küsitlusaastate lõikes, % alaealistest)

Joonisel 14 on näidatud, kui paljude õpilastega on viimase aasta jooksul midagi juhtunud selle tõttu, et nad on tarvitanud alkoholi (k.a. täisealised 11. kl õpilased). Küsiti järgmiste olukordade kohta: kaklused või löömingud, õnnetused või vigastused, vaidlused/tülid vanematega, vaidlused/tülid sõpradega, probleemid õpetajatega, probleemid õppimisega, sekeldused politseiga, röövimise või varguse ohvriks langemine, arstiabi vajamine, seksuaalsuhted, mida hiljem kahetsetakse. 2017. aastal märgib kokku 39% Kuressaare noortest, et midagi nendest olukordadest on viimasel aastal ette tulnud (see on 56% 12 kuu jooksul alkoholi tarvitanutest).

Kõige rohkem mainitakse seejuures vaidlusi/tülisid sõpradega või vanematega, õnnetuste juhtumist ning probleeme õppimisega. Kõige vähem on esinenud varguse ohvriks langemist, arstiabi vajamist ning probleeme õpetajatega.

Võrreldes 2014. aastaga on olukord 2017. aastaks veidi paranenud (kahanemine 7 portsendipunkti) ning seda tänu vanematele õpilastele. 9. klassis märgib 2014. aastal kahju tekkimist 33% ning 2017. aastal 29% vastajatest. 11. klassi puhul on need näitajad 60% ja 50%. Kontrollomavalituses toimunud muutus on suurem (vt joonis 14).

Joonis 14. Õpilased, kellele on tekkinud viimase 12 kuu jooksul kahju nende alkoholi tarvitamise tõttu (küsitlusaastate lõikes, %)

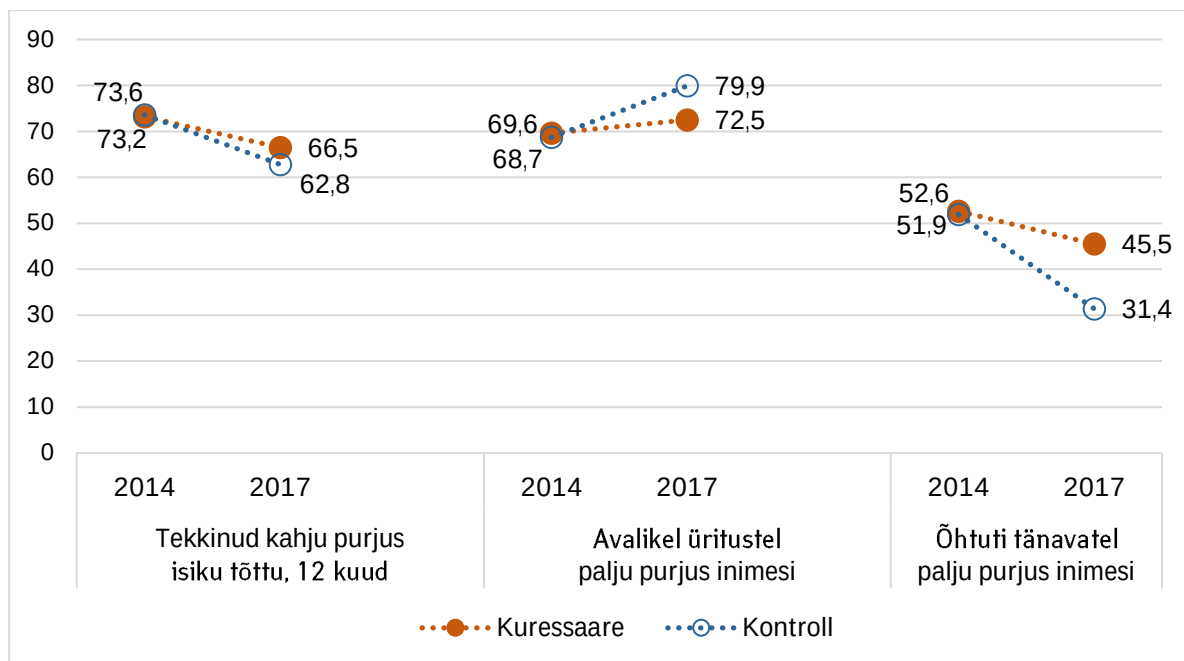
Ümbritsev keskkond

Umbes kaks kolmandikku õpilastest leiab, et Kuressaares on avalikel üritustel palju purjus inimesi ning see osakaal ei ole kolme aasta jooksul muutunud. Veidi üle poole õpilastest arvavad, et nädalavahetuse õhtutel on tänavatel palju purjus inimesi. See näitaja on võrreldes 2014. aastaga veidi kahanenud (7 protsendipunkti). Kontrollomavalitsuses on kolme aasta taguse ajaga võrreldes üritustel mõnevõrra rohkem ja tänavatel palju vähem purjus inimesi märgata (vt joonis 15).

Ligi kolmveerand Kuressaare õpilastest märgivad 2017. aastal, et nendega on viimase 12 kuu jooksul purjus inimese tõttu midagi juhtunud. Kõige enam on purjus inimene tänaval tulistanud (nii märgib 53%), purjus isik sõimanud (märgib 24%) või on pereliikme või sõpradega juhtunud purjus peaga õnnestus (märgib 22%). 14% mainivad, et on sõitnud autos, mille juht on alkoholi joonud. Võrreldes 2014. aastaga on õpilaste osakaal, kellele on tekkinud purjus isiku tõttu kahju, vähenenud 7 protsendipunkti võrra. Kõige suuremad muutused on seejuures seotud õnnetuste juhtumisega pereliikmete või sõprade seas ning autos sõitmisega, mille juht on alkoholi tarvitanud (kahanemine 10-11 portsendipunkti). Positiivne muutus on toimunud ka kontrollomavalitsuses. Joonisel 15 on näidatud vastajate osakaal, kellel on juhtunud ükskõik millist mainitud sündmust.

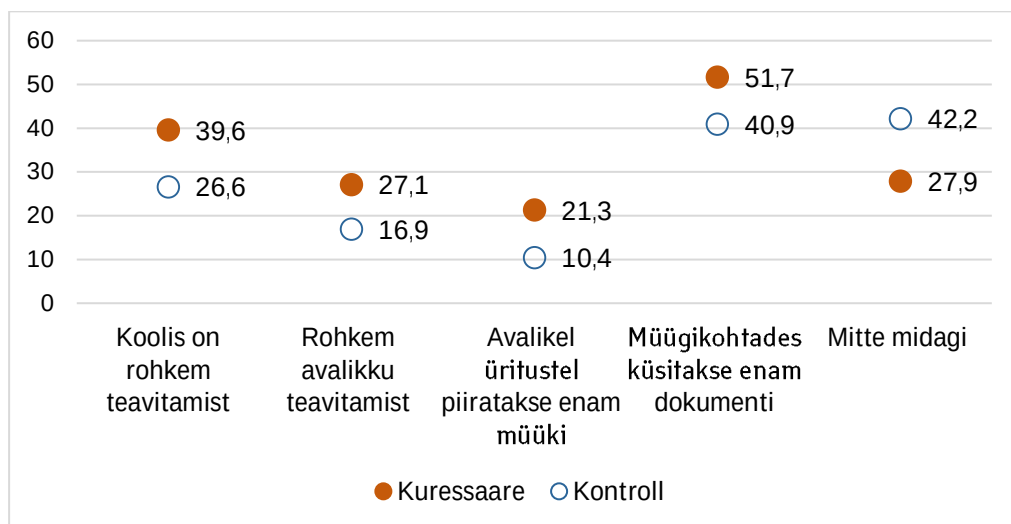
Alkoholi liigset tarvitamist märkavad Kuressaare õpilased oma suhtlusringkonnas omajagu. 71% märgib 2017. aastal, et tal on omavanuseid sõpru või tuttavaid, kes tarvitavad liiga palju alkoholi ning 42% mainivad seda lähisugulaste kohta. Ligi pool õpilastest märgib seejuures, et alkoholiga liialdab ema või isa ning veidi üle poole mainib teisi sugulasi.

Uuringu analüüsimetoodikat kirjeldavas peatükis on täpsemalt välja toodud, kuidas joonisel esitatud indikaatoreid on arvestatud (vt ptk 1.2.1).

Joonis 15. Õpilased, kes on vastanud jaatavalt keskkonna näitajate osas, mis puudutavad alkoholi tarvitamist (küsitlusaastate lõikes, %)

2017. aastal küsiti õpilastelt, milliseid muutusi on nende arvates paikkonnas toimunud seoses alkoholi tarvitamise ennetamisega. Kuressaaret kontrollomavalitsusega võrreldes on märgata erinevust kõigi vastuste puhul ning Kuressaare õpilased mainivad rohkem toimunud muutusi. Üle poole leiab seejuures, et alkoholi müügikohtades küsitakse enam dokumenti ning 40% leiab, et koolis on rohkem teavitamist (vt joonis 16).

Joonis 16. Alkoholi tarvitamise ennetamisega seotud muutuste märkamine oma linnas/vallas viimase paari aasta jooksul, 2017. a uuring (%)

Kooliõpilaste uuringu kokkuvõte

Alaealiste noorte alkoholitarvitamises ei nähta suurt probleemi, kuid kolme aasta jooksul on tauniv suhtumine kasvanud.

Umbes neljandik Kuressaare õpilastest leiavad, et alaealised noored ei peaks alkoholi kätte saama, tähtpäevadel või koosolemistel alkoholi tarvitama ning ennast purju jooma. Võrreldes 2014. aastaga on 9. klassi õpilaste suhtumine muutunud taunivamaks, kuid 11. klassides ei ole positiivset muutust märgata. Ka kontrollomavalitsuses on õpilaste suhtumine alkoholi tarvitamisse taunivam kui 2014. aastal.

Alkoholi müümine alaealistele noortele on tunduvalt vähenenud. Ka täiskasvanud ostavad alaealistele vähem alkoholi kui kolm aastat tagasi. Sellegipoolest peavad enamik õpilastest alkoholi enda jaoks kergesti kättesaadavaks.

2014. aastal oli 29% Kuressaare alaealistest ise alkoholi ostnud (sh 43% 11. klassi ja 18% 9. klassi õpilastest). Kolm aastat hiljem on see näitaja 16% (sh 20% 11. klassi ja 13% 9. klassi õpilastest). Vähenenud on ka õpilaste hulk, kes üldse proovivad seda teha. Olulist alkoholi ostmise kahanemist on märgatud ka teiste omaealiste tuttavate hulgas.

Alkoholi ostavad või annavad alaealistele aga täisealised inimesed. 71% õpilastest ütleb, et mõni täiskasvanu on talle või tema alaealisele sõbrale kunagi alkoholi ostnud, sh 90% 11. kl ja 57% 9. kl õpilastest. 9. klasside õpilastele ostetakse aga 2014. aastaga võrreldes vähem alkoholi. Enam kui pooled viimase 12 kuu jooksul alkoholi tarvitanud õpilased on seda saanud täiskasvanud isiku käest.

Üle kolmveerandi Kuressaare õpilastest leiavad, et nad saaks hõlpsalt kätte lahjat alkoholi ning üle poole väidavad seda ka kange alkoholi kohta. Võrreldes 2014. aastaga peetakse alkoholi veidi vähem kättesaadavaks.

Ka kontrollomavalitsuses on kolme aastaga vähenenud alkoholi ostmise proovimine ja alaealistele müümine, täiskasvanute poolt alaealistele alkoholi ostmise ning õpilased peavad alkoholi enda jaoks veidi vähem kättesaadavaks.

Iga teine Kuressaare õpilane leiab, et tema kodukohas küsitakse täna alkoholi ostmisel müügikohtades enam dokumenti kui paar aastat tagasi. See näitaja on oluliselt kõrgem kui kontrollomavalitsuses. Oluline osa Kuressaare noortest leiab lisaks, et koolis toimub rohkem teavitamist.

Alkoholi tarvitamist on õpilaste hulgas omajagu. Vähenenud on aga noorte hulk, kes on purjus olnud.

2017. aasta andmetel on 87% Kuressaare 11. klasside ja 62% 9. klasside alaealistest õpilastest elu jooksul alkoholi joonud (vähemalt mitu lonksu), sh üle poole vanematest ja üle kolmandiku noorematest õpilastest on seda teinud enam kui viis korda. Viimase 12 kuu jooksul alkoholi tarvitanute osakaal on sarnane.

Kahe küsitlusaasta lõikes on võimalik võrrelda purjus olemist. Elu jooksul on purjus olnud 80% 11. klasside ja 43% 9. klasside alaealistest õpilastest ning viimase aasta jooksul vastavalt 68% ja 36%. Võrreldes kolme aasta taguse ajaga on enda purju joomine vähenenud mõlemas klassiastmes.

39% õpilastest on kogenud viimasel aastal mingit kahju seetõttu, et nad on tarvitanud alkoholi. Eelkõige vaidlusi ja tülisid sõprade või vanematega, õnnetustesse sattumist ning probleeme õppimisega. Selliste õpilaste hulk on kolme aastaga veidi kahanenud.

Ka kontrollomavalitsuses on 2017. aastaks toimunud sarnased muutused. Purjus olemist on vähem ning õpilastele on tekkinud vähem kahju sellest, et nad on joonud alkoholi.

3.2.3 Täiskasvanud elanikkonna uuringu tulemused

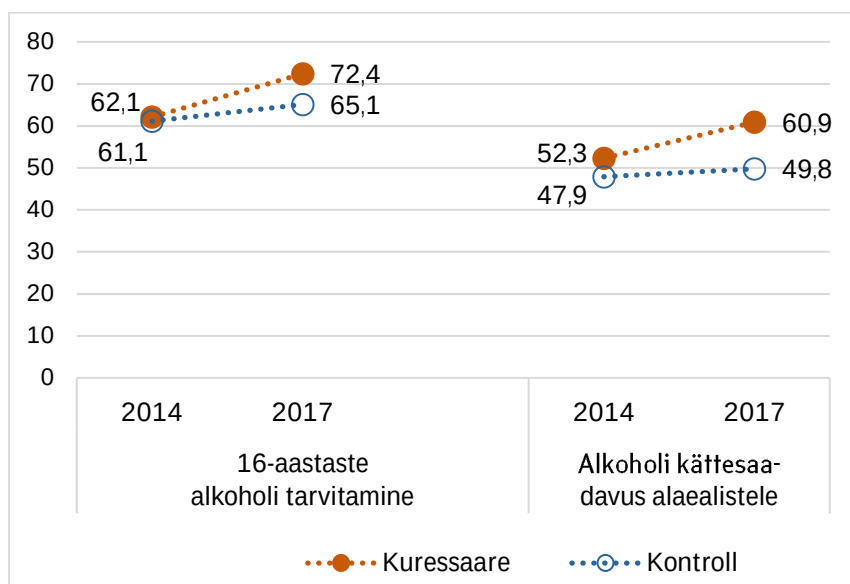
Uuringu sihtrühmaks olid 18-65-aastased Kuressaare linna elanikud. Uuringu metoodikat ja valimit on kirjeldatud raporti peatükis 1.2.1.

Suhtumine alaealiste alkoholi tarvitamisse ja hinnang kättesaadavusele

Joonisel 20 on näidatud täiskasvanute vastused küsimustele, mis puudutavad suhtumist alaealiste alkoholi tarvitamisse. Mõlema alateema puhul esitati vastajatele 4-5 väidet ning joonisel on näidatud täiskasvanud elanike osakaal, kes on kõigi väidete osas vastanud alaealiste noorte alkoholi tarvitamist mitte soovivalt (väited on näidatud uuringu metoodika peatükist 1.2.1).

Enamiku Kuressaare 18–65-aastaste elanike suhtumine alaealiste alkoholitarvitamisse on tauniv. 2017. aastal leiavad ligi kolmveerand vastajatest, et alaealised noored ei peaks alkoholi kätte saama ning 61% märgivad, et 16-aastased ei peaks tähtpäevadel või koosolemistel alkoholi tarvitama (ei pere ringis, täiskasvanute ega omavanustega koos olles). Ülejäänud on valinud ka alkoholi tarvitamist soovivaid vastuseid indikaatorisse arvetatud väidetele.

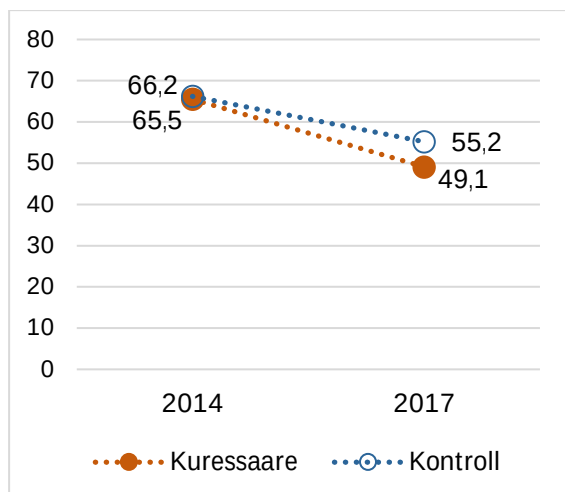
Võrreldes 2014. aastaga on mõlema näitaja seis Kuressaares paranenud, kuid muutus on statistiliselt oluline seoses 16-aastaste alkoholi tarvitamisega (kasv 10 protsendipunkti). Kontrollomavalitsuses samal ajal muutusi toimunud ei ole (vt joonis 17).

Joonis 17. Täiskasvanud, kes suhtuvad taunivalt alaealiste alkoholi tarvitamisse (küsitlusaastate lõikes, %)

Järgmisena paluti 18–65-aastastel elanikel hinnata, kui raske oleks 16–17-aastaselt noorel nende omavalitsuses alkoholi osta. Vastati 5-pallisel skaalal („võimatu“ kuni „väga kerge“). Joonisel 18 on näidatud täiskasvanute osakaal, kes vastasid küllalt või väga kerge. 2017. aastal leiab pea pool Kuressaare elanikest, et alaealised saaks linnas hõlpsasti alkoholi osta. Kolm aastat tagasi oli see näitaja 16 protsendipunkti võrra kõrgem. Ka kontrollomavalitsuses toimunud positiivne muutus on statistiliselt oluline.

Lisaks küsiti, kas vastaja ise on viimase 12 kuu jooksul ostnud või pakkunud alkoholi mõnele alla 18-aastasele isikule. 2017. aastal vastas jaatavalt 6,6% Kuressaare elanikest ning 2014. aastal 7,5%. Kontrollomavalitsuses olid need näitajad vastavalt 8,0% ja 5,7%. Kahe küsitlusaasta andmed ei erine.

Joonis 18. Täiskasvanud, kes leiavad, et alaealistel noortel on KOV-is kerge ise alkoholi osta (küsitlusaastate lõikes, %)

Alkoholi tarvitamine

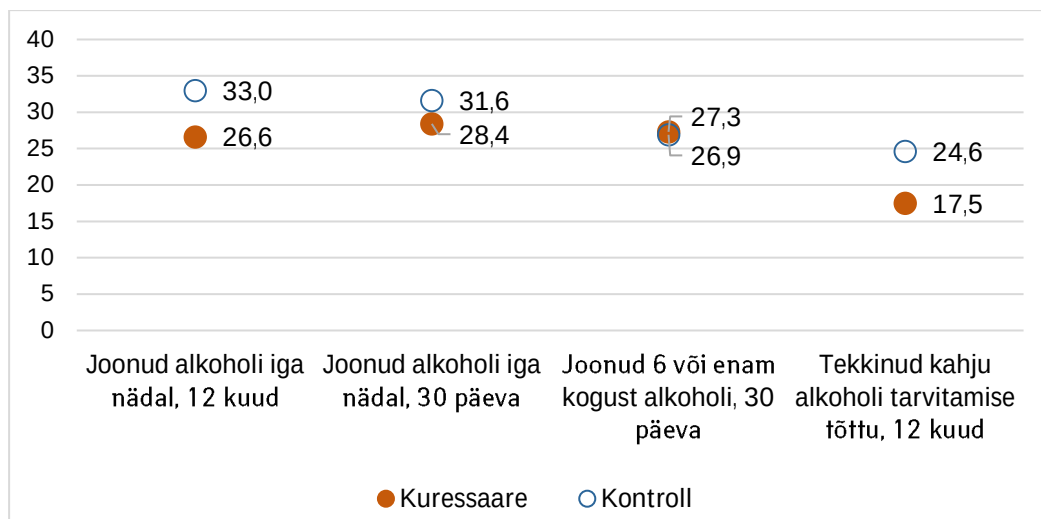
Suhtumist purju joomisesse hinnati nelja väite abil. Vastused on koondatud üheks indikaatoriks (vaata väidete kirjeldust peatükist 1.2.1) ning vaadati täiskasvanute osakaalu, kes on kõigile väidetele vastanud purju joomist mitte soosivalt. 50% Kuressaare ja 41% kontrollomavalitsusse täiskasvanud elanikest suhtuvad 2017. aastal enda purju joomisesse taunivalt. Võrreldes 2014. aastaga ei ole statistiliselt olulisi muutusi toimunud.

2017. aastal ei ole viimase aasta jooksul kordagi alkoholi joonud 13% Kuressaare elanikest. Enamik (60%) on seda teinud maksimaalselt kolm korda kuus. Iganädalasi tarvitajaid on 27%, sh 4% on seda teinud enamikul nädalpäevadel.

Viimase 30 päeva jooksul on iga nädal alkoholi tarvitanud 28% Kuressaare täiskasvanutest. Veidi enam kui neljandik (27%) on viimasel kuul vähemalt ühel korral joonud korraga 6 või enam annust alkoholi (nt 6 pokaali veini, 6 pitsi viina või segamini kokku kuus annust). See on 37% viimase 30 päeva jooksul alkoholi tarvitanutest.

Joonisel 19 on lisaks näidatud, kui paljude 18–65-aastaste elanikega on viimase aasta jooksul midagi juhtunud selle tõttu, et nad on tarvitanud alkoholi. Küsiti järgmiste olukordade kohta: kaklused või löömingud, õnnetused või vigastused, vaidlused/tülid perekonnaga, vaidlused/tülid sõpradega, probleemid tööl käimise või töö tegemisega, sekeldused politseiga, röövimise või varguse ohvriks langemine, arstiabi vajamine, seksuaalsuhted, mida hiljem kahetsetakse. 2017. aastal märgib 17,5% Kuressaare elanikest, et midagi nendest olukordadest on viimasel aastal ette tulnud; see on 20% kaheteistkümnne kuu jooksul alkoholi tarvitanutest. Kõige rohkem mainitakse vaidlusi/tülisid pereliikmetega (15%) või sõpradega (9%). Muid juhtumeid on ette tulnud 1–3% Kuressaare elanike puhul.

Joonisel 19 toodud osakaalud ei ole kolme aasta jooksul statistiliselt olulisel määral muutunud ei Kuressaares ega kontrollomavalitsuses, mistõttu on näidatud vaid 2017. aasta uuringu tulemused.

Joonis 19. Alkoholi tarvitamise küsimustele jaatavalt vastanud täiskasvanud, 2017. a uuring (%)

Viimase aastal mootorsõidukit juhtinud vastajatelt (70% Kuressaare elanikest) uuriti, kas neil on aasta jooksul ette tulnud olukordi, kus nad on mingi aeg pärast alkoholi joomist auto või muu mootorsõiduki rooli istunud. 2017. aastal ütleb Kuressaare autojuhtidest iga neljas (24%), et nad on sõidukit juhtinud mõni tund pärast ühe koguse alkoholi ära joomist. Üsna kohe pärast ühe koguse alkoholi ära joomist on juhtima asunud 3%. Mõni tund peale mitme koguse alkoholi joomist on seda teinud 4% ning üsna kohe pärast mitme koguse tarvitamist 3% Kuressaare täiskasvanutest. Need näitajad olid sarnased ka 2014. aastal. Muutusi ei ole toimunud ka kontrollomavalitsuses.

Ümbritsev keskkond

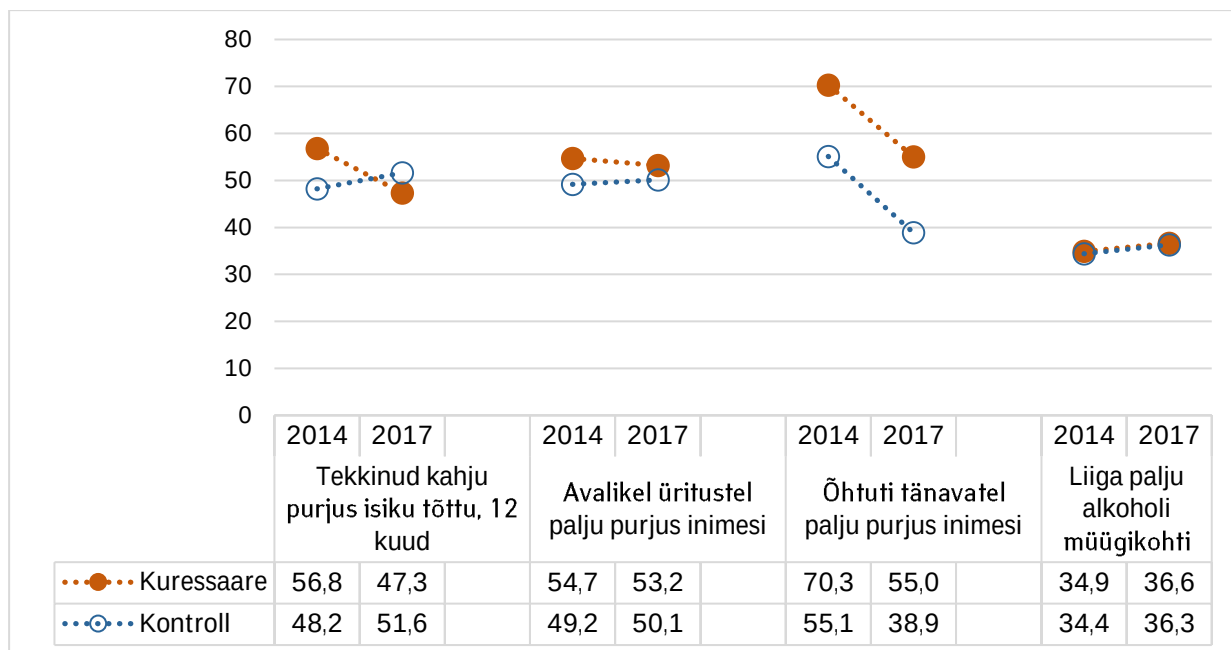
Uuringu analüüsimetoodikat kirjeldavas peatükis on täpsemalt kirjeldatud, kuidas on arvatud joonisel 20 esitatud indikaatorid, mis kajastavad inimest ümbritsevat keskkonda (vt ptk 1.2.1).

Umbes iga kolmas Kuressaare elanik leiab, et tema omavalitsuses on liiga palju alkoholi müügikohti. See näitaja on samal tasemel ka kontrollomavalitsuses ning ei ole kummalgi juhul kolme aasta jooksul muutunud.

Veidi enam kui pooled täiskasvanud elanikest leiavad, et Kuressaares on avalikel üritustel ning nädalavahetuse õhtutel tänavatel näha palju purjus inimesi. Viimati mainitu osas on olukord kolme aasta jooksul tunduvalt paranenud (kahanemine 15 protsendipunkti). Ka kontrollomavalitsuses on oluliselt kahanenud purjus inimeste märkamine tänavapildis.

Ligi pooled kuressaarlased märgivad, et neile on viimase 12 kuu jooksul tekkinud mõne purjus isiku tõttu kahju. Kõige enam mainitaks, et võõras purjus isik on tänaval tülitanud (33%), pere või sõprade seas on purjus peaga õnnetus juhtunud (21%) ning purjus isik on söimanud või mõnitanud (16%). Võrreldes 2014. aastaga on neid sündmusi juhtunud vähem (kahanemine 9,5 protsendipunkti). Kontrollomavalitsuses ei ole asjade seis muutunud.

Üle poole Kuressaare täiskasvanud elanikest märgivad 2017. aastal, et neil on sõpru/tuttavaid (60%) või lähemaid pereliikmeid/sugulasi (53%), kes tarvitavad nende hinnangul liigselt alkoholi.

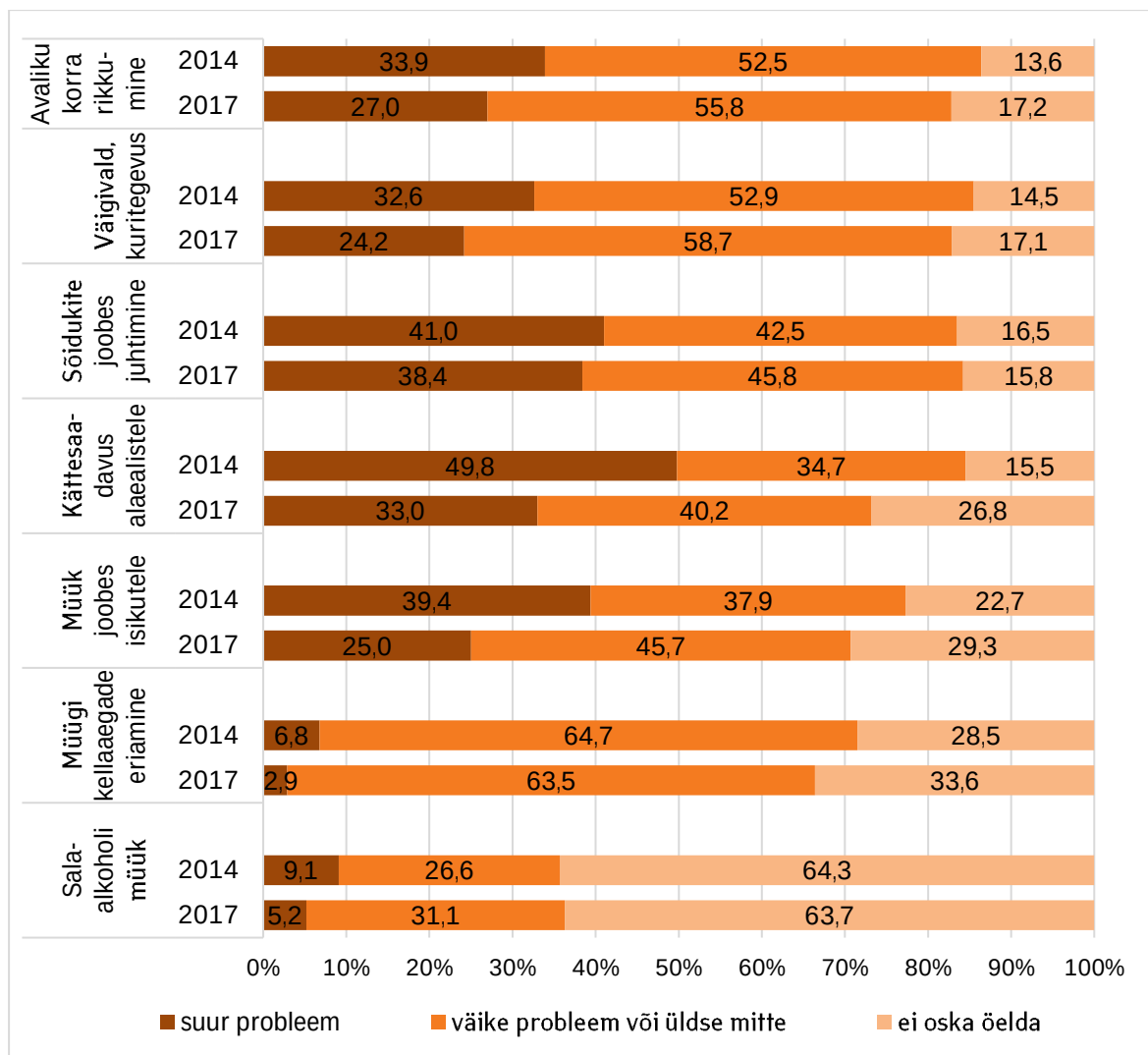
Joonis 20. Täiskasvanud, kes on vastanud jaatavalt keskkonna näitajate osas, mis puudutavad alkoholi tarvitamist (küsitlusaastate lõikes, %)

Vastajatelt uuriti ka seda, kui suureks probleemiks nad erinevaid alkoholi kättesaadavuse ja joobes isikutega seotud teemasid oma KOV-is peavad. Vastati 5-pallisel skaalal ning lisaks sai valida vastuse „ei oska öelda“. Joonisel on vastusevariante kokku koondatud ning näidatud on täiskasvanute osakaal, kes peavad antud teemat suureks probleemiks (vastused „suur probleem“, „pigem suur probleem“) või väikseks probleemiks (vastused „pigem väike probleem“, „väike probleem“, „ei ole üldse probleem“).

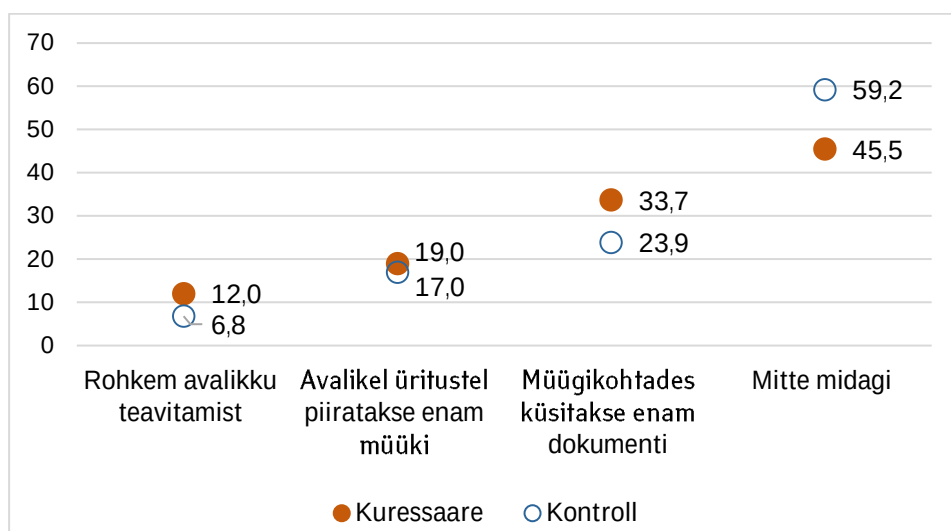
2017. aastal peavad Kuressaare elanikud kõige suuremateks probleemideks mootorsõidukite juhtimist alkoholi joonud isikute poolt, alkoholi kättesaadavust alaealistele, avaliku korra rikkumisi ja vägivalda joobes isikute poolt ning alkoholi müüki tugevate joobetunnustega isikutele. 2014. aastaga võrreldes on olukord mõningal määral paranenud ning väikesem hulk inimesi leiavad, et alkoholi kättesaadavus alaealistele või alkoholi müük joobes isikutele on suur probleem (kahanemine 17 ja 14 protsendipunkti) (vt joonis 21).

Ka kontrollomavalitsuses on toimunud muutusi. Võrreldes 2014. aastaga peab väiksem osakaal inimesi suureks probleemiks alkoholi kättesaadavust alaealistele (2014. a 52%, 2017. a 37%) ja sõidukite juhtimist alkoholi joonud isikute poolt (49% ja 36%). Suurenenud on elanike osakaal, kes märgivad, et kuritegus ja vägivald joobes isikute poolt on nende omavalitsuses väike probleem (2014. a 37%, 2017. a 54%).

2017. aasta uuringus küsiti vastajatelt lisaks, mis nende arvates on viimase paari aasta jooksul nende KOV-is alkoholi tarvitamise ennetamise osas muutunud. Ligi pooled Kuressaare elanikud leiavad, et midagi ei ole muutunud. Kõige suurem osa ehk kolmandik mainib kasvanud dokumentide kontrolli alkoholi müügikohtades. Võrreldes kontrollomavalitsusega on nende inimeste osakaal Kuressaares suurem ning vähem on täiskasvanuid, kes arvavad, et muutusi ei ole toimunud (vt joonis 22).

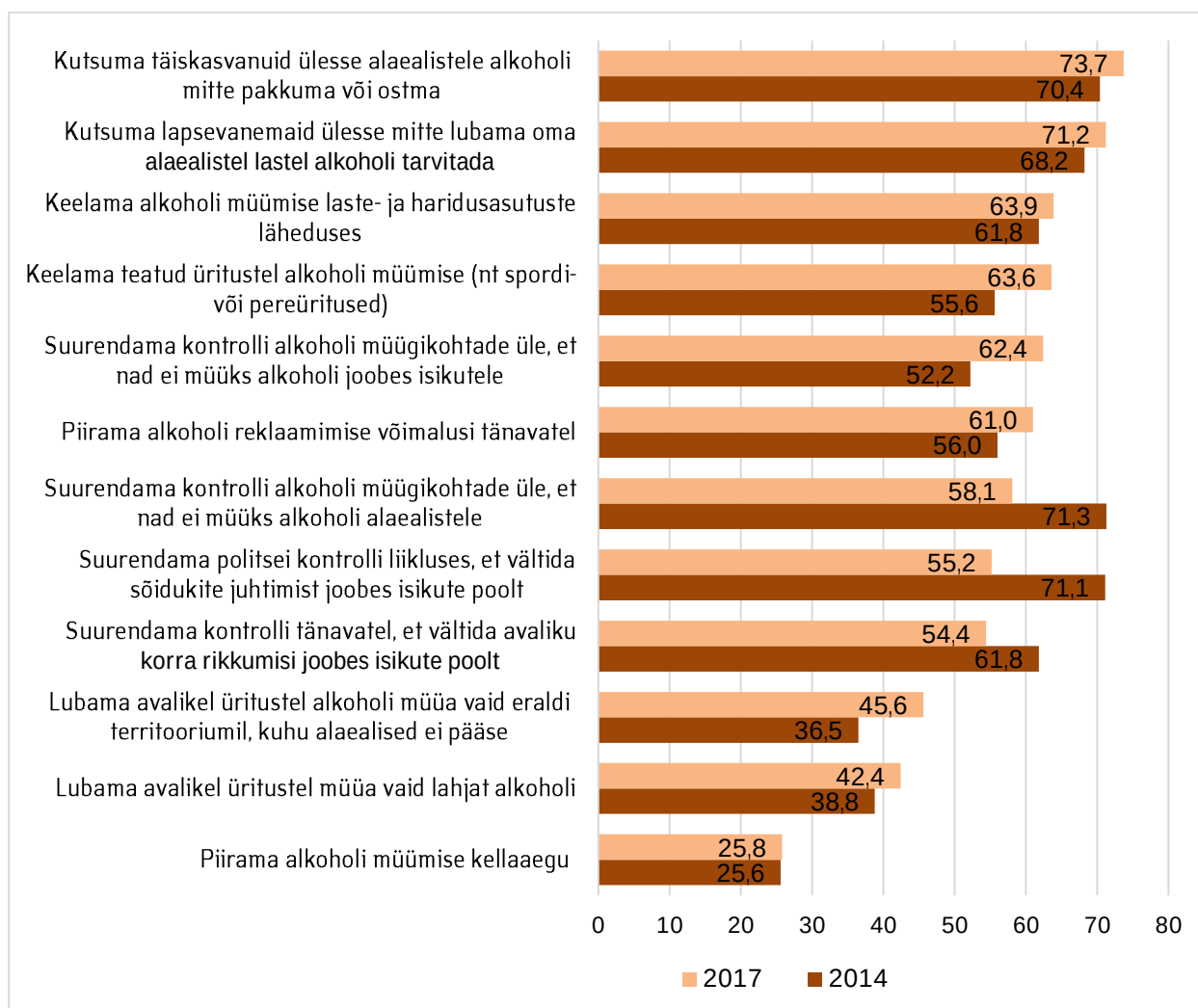
Joonis 21. Alkoholi tarvitamisega seotud teemade probleemiks pidamine Kuressaare elanike poolt (küsitlusaastate lõikes, %)

Joonis 22. Alkoholi tarvitamise ennetamisega seotud muutused oma linnas/vallas viimase paari aasta jooksul, 2017. a uuring (%)

Joonisel 23 on näidatud Kuressaare elanike osakaal, kes arvavad, et nende omavalitsus peaks antud tegevusi alkoholi tarvitamise piiramiseks kindlasti tegema. Vastata sai „seda kindlasti peaks“, „võib-olla peaks“, „ei peaks“, „seda on juba piisavalt tehtud“. Kõige vajalikumaks peetakse täiskasvanute ja lastevanemate ärgitamist alaealistele alkoholi mitte pakkuma/ostma ning alaealiste alkoholi tarvitamist mitte lubama. Enam kui 60% peavad vajalikuks ka alkoholi müügi keelamist laste- ja haridusasutuste läheduses või teatud üritustel, alkoholi reklaamimise võimaluste piiramist ning kontrolli suurendamist, et ei müüdaks alkoholi joobes isikutele.

Võrreldes 2014. aastaga peetakse vähem vajalikuks liikluses politsei poolse kontrolli suurendamist ning alkoholi müügikohtade üle kontrolli suurendamist, et vältida alaealistele alkoholi müümist (kahanemine 16 ja 13 protsendipunkti). Selle arvelt on veidi kasvanud vastajate osakaal, kes märgivad kas „võib-olla peaks“ või „seda on juba piisavalt tehtud“. Seega tulenevad need muutused ilmselt asjaolust, et antud teemadega on vahepeal rohkem tegeletud. Kasvanud on aga täiskasvanute osakaal, kes arvavad, et KOV peaks suurendama kontrolli, et ei müüdaks alkoholi joobes isikutele ning piirama avalikel üritustel alkoholi müüki eraldi territooriumiga, kuhu alaealsed ei pääse. Võib arvata, et antud teemadel on teadlikus vahepeal kasvanud.

Joonis 23. Sekkumised, mida Kuressaare elanike arvates linnavalitsus peaks kindlasti tegema (küsitlusaastate lõikes, %)

Täiskasvanute uuringu kokkuvõte

Alkoholi peetakse alaealistele vähem kättesaadavaks ning tauniv suhtumine alaealiste noorte alkoholitarvitamisse on mõnevõrra kasvanud.

Ligi kolmveerand Kuressaare täiskasvanutest leiavad, et 16-aastane noor ei peaks tähtpäevadel või koosolemistel alkoholi tarvitama ning üle poole arvavad, et alaealised ei peaks üldse alkoholi kätte saama. Esimesena mainitud teema puhul on tauniv suhtumine kolme aasta jooksul kasvanud.

Iga teine elanik märgib, et Kuressaares on alaealisel kerge alkoholi kätte saada, kuid see osakaal on kolme aasta jooksul kahanenud. Ka kontrollomavalitsuses peetakse alkoholi alaealistele vähem kättesaadavaks, aga suhtumine alaealiste alkoholi tarvitamisse ei ole muutunud.

Täiskasvanute alkoholi tarvitamisega seotud näitajad püsivad samal tasemel, kuid joobes isikutega on KOV-is vähem probleeme kui kolm aastat tagasi.

Iga neljas Kuressaare täiskasvanu tarvitab alkoholi iganädalaselt ning sama suur osakaal on viimasel kuul joonud vähemalt ühe korra 6 või enam kogust alkoholi. Pooled Kuressaare elanikud suhtuvad purjus olemisse taunivalt ning vähem kui viiendikule on viimasel aastal tekkinud kahju enda alkoholi tarvitamise tõttu (eelkõige tülisid pereliikmete või sõpradega). Need näitajad on 2014. aastaga samal tasemel nii Kuressaares kui ka kontrollomavalitsuses.

Iga kolmas elanik arvab, et Kuressaares on liiga palju alkoholi müügikohti. Iga teine täiskasvanu täheldab, et avalikel üritustel või õhtul tänavatel on näha palju purjus inimesi ning viimase aasta jooksul on ta kogenud alkoholi joonud isikute poolt tekitatud kahju (kõige rohkem mainitakse tülitamist tänaval). Kõige suuremaks probleemiks peetakse Kuressaares alkoholi tarvitana sõiduki juhtimist, alkoholi kättesaadavust alaealistele ning avaliku korra rikkumisi joobes isikute poolt.

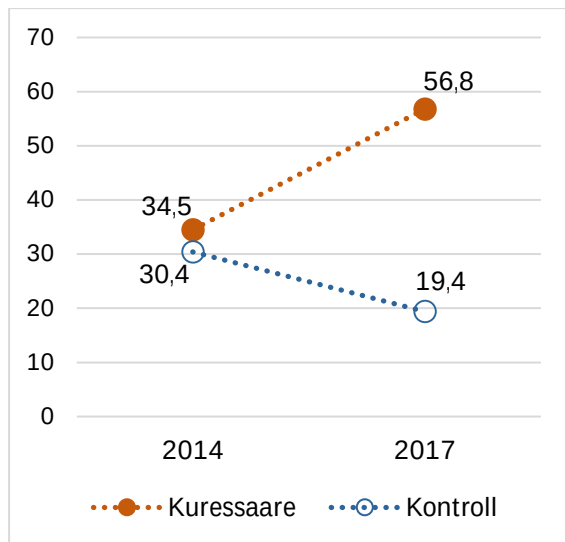
Toimunud on aga mitmeid positiivseid muutusi. Purjus inimesi on tänavatel vähem näha ning alkoholi müüki joobes isikutele ja kättesaadavust alaealistele peetakse väiksemaks probleemiks, kui 2014. aastal.

Ka kontrollomavalitsuses on toimunud mõned positiivsed muutused (vähem purjus inimesi tänaval, vähem probleemi joobes juhtimise ja alkoholi kättesaadavusega alaealistele), kuid Kuressaare elanikud on kontrollomavalitsusest rohkem märganud, et nende KOV-is on hakatud viimastel aastatel alkoholi müügikohtades enam dokumenti küsima.

3.2.4 Alkoholi testostlemise tulemused

Projekti perioodil viidi Kuressaares testostlemisi läbi kokku seitsmel korral – kaks korda Tervise Arengu Instituudi poolt baas- ja järeluuringu raames ning viiel korral Kuressaare meeskonna poolt. Järgnevalt on näidatud TAI uuringu tulemusi.

2014. aastal teostati Kuressaares 18–19-aastaste noorte poolt 29 testostu jaekauplustes ja toitlustusasutustes. Umbes kolmandikul juhtudest (10 juhul) küsiti noore käest dokumenti. 2017. aastal oli testoste 37 ning dokumenti küsiti 21 korral ehk üle poole juhtudest. Alkoholi ostva noore vanuse kontrollimise sagedus on märgatavalt kasvanud (vahe 22 protsendipunkti). Kontrollomavalitsuses on see näitaja samal ajal aga mõnevõrra kahanenud (vt joonis 24). Kuna ühe KOV-i valim on väike, ei saa seejuures hinnata ilmnenud erinevuste statistilist olulisust.

Joonis 24. Testostele misel dokumendi küsimine (aastate lõikes, %)

3.2.5 Võtmeisikute intervjuude tulemused

2017.aasta järeluuringu raames ei õnnestunud teostada fookusgrupi uuringut kohalike juhtide seas, kuna huvi kaasaraäkimise vastu oli vähene. Samuti viidati kiirele ajagraafikule, mis võis olla tingitud haldusreformi elluviimisega seotud tegevustest. Seetõttu viidi järeluuringu raames läbi kolm lühemat taustaintervjuud spetsialistidega ning kaks pikemat intervjuud juhtidega.

Peamised tähelepanekud intervjuudest:

- ✓ Peamise alkoholi tarvitamisega kaasneva probleemina tuuakse endiselt välja inimestevahelised konfliktid ja lähisuhtevägivalla juhtumid. Ühtlasi pöörati korduvalt tähelepanu turismipiirkonnast tulenevatele eripäradele, kus hooajal on alkoholi kättesaadavus väga suur ning seetõttu korrariikumisi enam.
- ✓ Alkoholi peetakse alaealistele väga kättesaadavaks.
- ✓ Usutakse, et alkoholikultuur on muutumas – purjus inimest ei vaadata enam sellise sallivusega, samuti on vähenenud alkoholi tarvitamine töökohtades.
- ✓ Alkoholi kõrvale on tekkinud palju teisi probleemseid valdkondi, millega peaks tegelema – mõnuained, e-sigarid.
- ✓ Ainsat alkoholiga kaasnevat kasu seotakse ettevõtlusega.
- ✓ Võimalike toimivate piirangutena toodi välja vanemate ja noorte teadlikkuse tõstmist; alkoholijoobes inimestele alkoholi kättesaadavuse vähendamist ja tanklates alkoholimüügi keelamist.

3.2.6 Projekti vahehindamiste tulemused

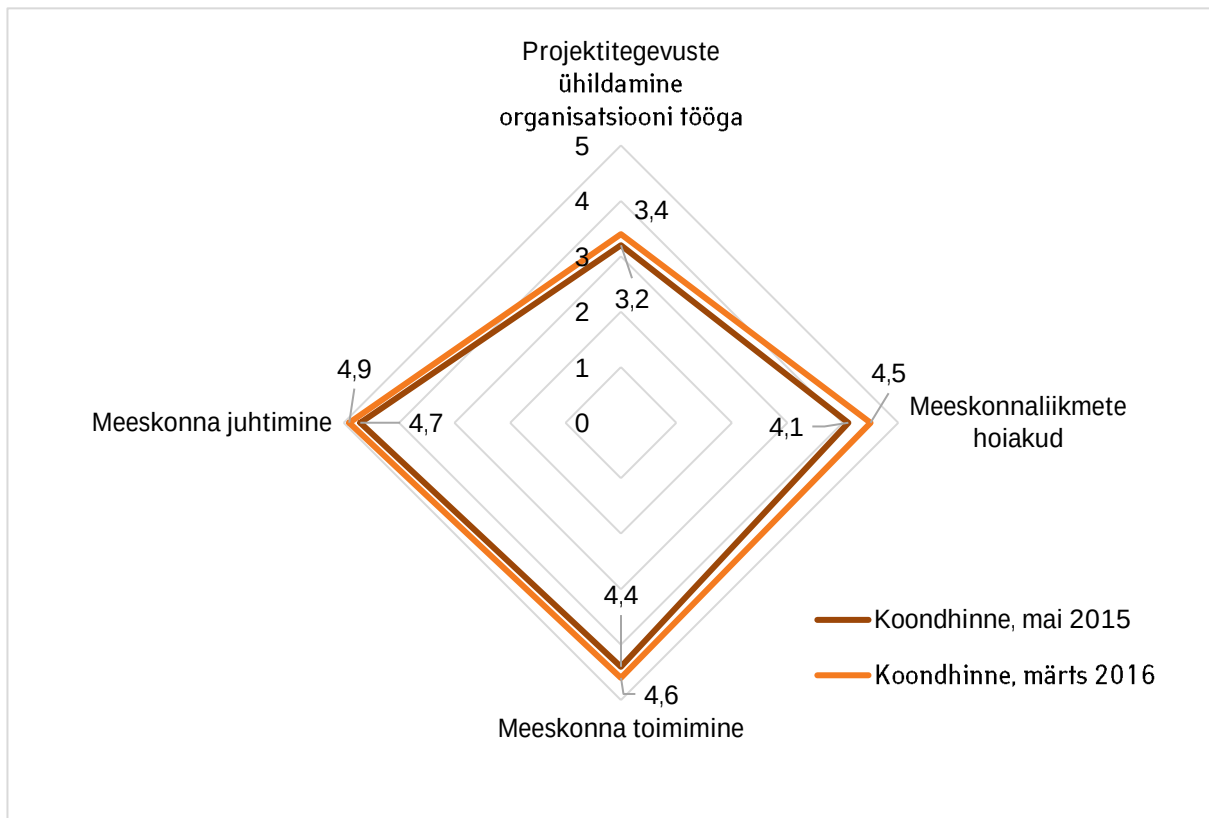
Projekti jooksul toimunud vahehindamiste käigust hindasid Kuressaare meeskonna liikmed erinevaid valdkondi skaalal 1–5 (hindamisankeet on toodud lisas 1). Kuressaare meeskonna puhul paranesid projekti käigus kõigi nelja valdkonna koondhinded vähesel määral (vt joonis 25):

- ✓ suurenes oskus projektitegevusi ühildada organisatsiooni igapäevatööga,
- ✓ paranes meeskonnaliikmete usk enda suutlikkusse teemaga tegelemiseks,
- ✓ arenes meeskonna toimimine,
- ✓ kasvas hinnang meeskonna juhi tööle.

Kogukonna valmisoleku hindamise skaalal tehti meeskonna tunnetuse alusel projekti käigus läbi suur areng jõudes skaala kolmandalt astmelt seitsmendale (vt tabel 9).

Tabel 9. Kogukonna valmisoleku hindamise skaala

Kogukonna valmisoleku faas	Faasi kirjeldus	Meeskonna hinnang
1. Teadlikkus puudub	Kogukond ei näe alaealiste alkoholi tarvitamist üldise probleemina.	
2. Eitamine	Vähemalt mõned kogukonna liikmed näevad alaealiste alkoholi tarvitamist probleemina, kuid valdkonda ei peeta oma kodukandis probleemiks.	
3. Ähmane teadlikkus	Enamik tunneb, et alaealiste alkoholi tarvitamine on kodukandis probleemiks, kuid puudub motivatsioon ja algatus tegutsemiseks.	Algne seis, enne projektiga alustamist
4. Etteplaneerimine	Kogukonnas on selge arusaam, et alaealiste alkoholi tarvitamise osas tuleb midagi ette võtta. Tegevused pole aga fookustatud ega detailsed.	
5. Ettevalmistamine	Aktiivsed liidrid alustavad eesmärgipärast tegevuste planeerimist. Kogukond pakub mõningast toetust.	Seis maikuu 2015
6. Algatamine	On piisavalt palju informatsiooni tegevuste õigustamiseks. Käib tegevuste elluviimine.	
7. Stabiliseerimine	Tegevusi toetavad kohaliku omavalitsuse otsusetegijad. Probleemiga tegeleva meeskonna liikmed on koolitatud ja omavad kogemusi.	Seis oktoobris 2015 ning märtsis 2016
8. Kinnitumine/ laienemine	Pingutused probleemi lahendamiseks on märgatavad. Kogukonna liikmed toetavad meeskonda ning pakuvad tegevuste elluviimisel tuge. Toimub pidev monitooring, andmed on regulaarselt saadaval.	
9. Kogukonna kõrge aktiivsus	On olemas detailne ja üksikasjalik teadmine probleemi ulatusest, põhjustest ja tagajärgedest. Tõhusa hindamise tulemusena luuakse uusi või muudetakse vanu tegevussuundi.	

Joonis 25. Kuressaare meeskonna hinnangud vahehindamiste ajal (keskmine)

3.2.7 Tegevuskava täitmise analüüs

Tegevuste planeerimisel keskenduti kättesaadavuse vähendamisele ja teavitustööle. Regulaarselt viidi läbi testostlemisi, millele lisandus tulemuste kajastus meedias, tagasisidestamine müügikohtadele ning koostöö ettevõtjatega (näiteks alkoholi müüvate asutuste juhtide ja teenindajate koolitus ja ümarlauad).

Meeskonna enda hinnangul osutusid kõige lihtsamateks tegevusteks:

- ✓ koostöö kohaliku meediaga teavitustöö tegemiseks,
- ✓ kohtumiste organiseerimine erinevate huvigruppidega (ettevõtjad, eakad, noored).

Meeskonna enda hinnangul osutusid kõige keerulisemateks tegevusteks:

- ✓ alkoholiteemalise loengu/seminari korraldamine lastevanematele koostöös TESA-ga, kus ei suudetud osalejate arvu täita (planeeritud 100/ tegelik 24),
- ✓ koolide uimastiennetuse tegevusplaani koostamine, kus koolijuhtide veenmine uimastiennetuse tegevusplaanide vajalikkuse osas ei õnnestunud.

Kuressaare meeskonnal oli üks unikaalne tegevus, mida teised osalenud omavalitsused ei teinud. Koostöös erinevate osapooltega töötati välja teemakohane kleebis, mis võeti alkoholi müüvates ettevõtetes kasutusele (vaata allolevat fotot).

Planeeritud tegevustest enamiku puhul seatud eesmärgid täideti või ületati. Üks tegevus, mis hõlmas avalikel üritustel kasutatavate infosiltide tellimist ning paigaldamist sõnumiga stiilis „Meie järgime Kuressaare linna vastutustundlikku alkoholipoliitikat“ jäi teostamata, kuna koostöös ürituste korraldajatega leiti, et infosilt ei paistaks teiste bännerite ja reklaamide vahelt silma.

3.2.8 Kokkuvõte

Pilootprojekti tulemusena:

- ✓ Kuressaare testostlemise näitajad on oluliselt paremad kui kontrollomavalitsusel, mis kinnitab, et süsteemse testostlemine ja seda toetavate tegevuste elluviimisega on võimalik vähendada alkoholi kättesaadavust alaealistele müügikohtades.
- ✓ Kuressaare õpilased tajuvad muutusi alkoholipoliitikas enam kui kontrollomavalitsuse õpilased.
- ✓ Kuressaare täiskasvanud tajuvad enam kui kontrollomavalitsuse täiskasvanud, et viimase paari aasta jooksul on nende KOV-is hakatud alkoholi müügikohtades enam dokumenti küsima.

Positiivsed muutused näitajates nii Kuressaare kui kontrollomavalitsuse puhul, mis võivad olla mõjutatud lisaks muudest sündmustest, ühiskonna üldisest arengust jmt:

- ✓ Alaealiste noorte alkoholitarvitamises ei nähta jätkuvalt suurt probleemi, kuid kolme aasta jooksul on tauniv suhtumine siiski kasvanud.
- ✓ Alkoholi müümine alaealistele noortele on tunduvalt vähenenud. Ka täiskasvanud ostavad alaealistele vähem alkoholi kui kolme aasta eest. Alkoholi on aga jätkuvalt liiga kergesti kättesaadav erinevate kanalite kaudu.
- ✓ Alkoholi tarvitamist on õpilaste hulgas omajagu. Vähenenud on aga noorte hulk, kes on purjus olnud.
- ✓ Täiskasvanute hinnangul on võrreldes 2014. aastaga tänavatel vähem purjus inimesi ning kahanenud on nende osakaal, kes peavad suureks probleemiks alkoholi kättesaadavust alaealistele või sõidukite joobes juhtimist.

Peamised järeldused ja õppetunnid pilootprojektist:

- ✓ Regulaarse testostlemise ja toetavate tegevuste (tulemuste meediakajastus, teenindajate koolitused, ettevõtjate kaasamine) abil on võimalik vähendada alkoholi kättesaadavust müügikohtades.
- ✓ Testostlemine on üks vähestest tegevustest alkoholipoliitika valdkonnas, millega on võimalik nii lühikese aja jooksul saavutada positiivseid tulemusi näitajates ja piirata alkoholi kättesaadavust.
- ✓ Omavalitsuse juhtkonna toetus alkoholipoliitika arendamisele on kriitilise tähtsusega tegur eesmärgi saavutamiseks. Juhtide toetuse puudumine vähendab meeskonna motivatsiooni ja usku enda suutlikkusesse teemaga tegeleda.

- ✓ Alkoholipoliitika on vastuoluline, mille pidevalt fookuses hoidmine on omavalitsustele väljakutseid pakkuv. Abistav on tervikliku tegevuskava väljatöötamine, omavaheliste kogemuste jagamine ning väljapoolne lisatugi (nt TAI). Sealhulgas peab suurenema riigi võimekus toe pakkumiseks erinevates valdkondades (nt süsteemse uimastiennetuse planeerimise ja elluviimise toetamine koolis).
- ✓ Tuleb arvestada riigitasandil ning naaberkogukondades toimuvate arengutega, mis võivad seatud eesmärkide saavutamisele kaasa aidata või takistada.
- ✓ Alkoholipoliitika süsteemseks arenguks on oluline suunata ressursse universaalsesse ennetustöösse – vanemlikud oskused, laste sotsiaalsed toimetulekuoskused jne.
- ✓ Laiema kõlapinna saavutamiseks on oluline teha pidevalt koostööd meediaga.

3.3 Põltsamaa linna raport

Põltsamaa linn esindas pilootprojektis omavalitsustüüpi nr 3, kus on väikene rahvaarv, sest pilootprojekti toimumise ajal oli enamiku Eesti omavalitsuste rahvaarv alla 5000 elaniku.

Põltsamaa meeskonna koosseis oli järgmine:

- ✓ Lastekaitse spetsialist
- ✓ Linnavalitsuse liige
- ✓ Linnavalitsuse spetsialist
- ✓ Gümnaasiumi projektijuht
- ✓ Noorsoopolitseinik

3.3.1 Põltsamaa linna profiil

Omavalitsuse profiil koostati baasuuringu käigus tehtud individuaalintervjuude baasilt. Profiil pärineb TESA poolt koostatud kvalitatiivuuringu 2014. aasta raportist, mille koostasid Riina Raudne ja Kertu Mäger.

Põltsamaal viidi läbi neli taustaintervjuud. Osalejateks olid Põltsamaa konstaablijaoskonna esindaja, linnavalitsuse sotsiaaltöö spetsialist, kooli sotsiaalpedagoog ning perearst. Kõik intervjuueeritavad olid Põltsamaal pikemat aega töötanud ja kohaliku alkoholiteemantikaga hästi kursis.

Põltsamaal elas 2014. aastal 4292 inimest, 2013. aastal sündis Põltsamaa linnas 31 last. Rahvastik on vananev ning suur hulk noori läheb elama suurematesse linnadesse või ajutiselt või püsivalt välismaale. Linnas oli üks kool, kaks lasteaeda ning huvitegevust pakuti kolmes huvikoolis: muusikakoolis, kunstikoolis ning spordikoolis.

Põltsamaa üldine alkoholi müügikeskkond sarnanes teistele Eesti linnadele. Alkoholi müüdi kõigis toidupoodides hommikul kella kümnest õhtul kella kümneni. Põltsamaal oli kolm suuremat ning mõned väiksemad toidupoed, lisaks pakkusid alkoholi mõned kohvikud ja söögikohad, mis olid üldiselt avatud kas ainult päevasel ajal või suleti enne keskööd. Alkoholi müüdi ka Lossipargis ning mujal toimuvatel üritustel, selle jaoks oli korraldajal tarvis linnavalitsusest taotleda eraldi luba.

Peamised alkoholiga seonduvad probleemid olid intervjuueeritavate arvates sõltlastega seonduvad mured ning noorte alkoholitarvitamine. Kõik osalejad leidsid, et fookus peaks olema noortega seotud ennetusel.

Tugevused

Põltsamaa on väike koht, inimesed tunnevad üksteist ning see muudab keskkonna turvalisemaks. Intervjuudes antud hinnangutes toodi välja, et „keskmiste inimeste alkoholi tarbimine ei paista välja, tavainimene ei pruugi ülemäära” ning et „purjus inimene ei ole tavapärane linnapildis” ja „Linnapildis ei ole hullu midagi. Et käiks ja laaberdaks, seda otseselt ei ole”.

Osalejad tõid välja, et kogukond hoiab olukorral silma peal: „Täitsa kodutuid meil ei ole. Kogukond väikeses piirkonnas märkab. Väikese kogukonna omapära, ei ole anonüümne nagu suures linnas. Kohalik omavalitsus aitab, perekondi neil sageli enam pole”.

Positiivse aspektina toodi mitmes intervjuus välja, et tervislikke ja tasuta vaba aja veetmise viise on piisavalt – kes tahavad, need saavad. Samuti ei esine öiseid probleeme baaride ja klubidega seoses, kuna on vaid üks pubi, mis pannakse ka enne südaööd kinni.

Osalejad leidsid üldiselt, et toimib politsei ja kooli koostöö, politsei viib läbi erinevaid loenguid koolides. Kooli poolt ollakse politsei tööga rahul: „noorsoopolitsei on väga tubli – väike piirkond, kõik on teada”. Koolis räägib alkoholiteemadel sotsiaalpedagoog, rääkimas on käinud ka intervjueritud perearst, tuuakse ka külalislektoreid, 3 aastat on olnud EFEKT programm, mille kaudu on saanud infot ka lapsevanemad.

Nõrkused

Põhiprobleemina toodi välja sõltlastega seonduvad probleemid (poodide ees ja pargialustes joomine, eriti pärast seadusemuudatust, mis lubas avalikus kohas alkoholi tarvitamise) ning sõltlaste aitamine laiemalt: „Töövõimetus määratud paljudel, linnapildis näha – probleemid on eluase, neil pole tööd, ega nad ei püsi ka tööl. Sotsiaalkortereid oleme püüdnud anda, praegu on kõik hõivatud, sõltlased elavad sees. Abikeskus on 20 km kaugemal Jõgevamaal, linn finantseerib puudujääva osa, aga see keskus eeldab, et nad peavad kained olema. Ei ole kerge, et nad võtaks kokku ennast, sealt tullakse ka ära”. Sõltlastesse suhtumine on ühiskonnas väga negatiivne ja seotud paljude tabudega: „Inimeste suhtumine on ikka nii, et see joodik on selline ja selline – inimene ei suhtu nii, et on võrdne. Suhtumine on see, et see ikka on enda tekitatud häda. Kindlasti on rohkem tabu, süüdistamist. Ka omaksed – pigem et on nii, et räägitakse, et maks vms haige, alkoholismi häbenetakse.”

Probleemina toodi välja ka noorte joomist, suhtumist, et „alkohol on lahe”. Aeg-ajalt on ka intsidendid noortekampadega, kes häirivad korda ega järgi ühiselu reegleid (on lükatud lillepostamente ja pinke jökke, aknaid sisse visatud jms). „Õine lõhkumine tekitab hirmu. Aknad sisse... keegi ei tea, kes teeb, süüdistada ei saa”. Leiti, et probleemide lahendamiseks ei piisa ainult noortele keskendumisest, politsei poolt toodi välja: „Oleme teinud loenguid noortele, samas see sama noor näeb neid täisealisi tarbimas, siis mõtleb, et miks mina ei või. Täisealisele lähenemine on palju keerulisem ja raskem. Olen ja teen mis tahan, mul on õigus. Kui küsida kohustustest, siis neist ei tea suurt midagi. Peaks leidma nupu, kuidas nende (täiskasvanute) mentaliteeti muutma hakata.”

Kõigist intervjuudest selgus, et Põltsamaal on noorte ja alkoholi teemaga püütud tegelda mitmel tasandil, kuid tulemusteni on raske jõuda: „Oleme aastaid mõelnud kogu seda teemat. Koolides lapsevanemad tulevad kohale ikka need, kellega probleemi pole. Need, kellel on vaja, ei tule ja ei tea, mida nendega teha saaks” ning „Üksikutel juhtudel on nii, et vanem tuleb rääkima kooli –et ta ei oska, mis ta teeb, laps muudkui tuleb peolt, lõhnad juures. Tullakse küsima – mis ma teen, mis saab. Oleme proovinud ise aidata, ka psühholoogi abiga. Ka vanematega koostööd teha”.

Kõigis intervjuudes rõhutati koostöö ja efektiivselt toimivate võrgustike olemasolu, kuid leiti, et toimivast koostööst jääb puudu: „Noortekeskus ja kool, tervisedenduse komisjon, loengud. Materjali on palju, me ei jõua koostöösse. Teooriat teame, praktikasse ei rakendu.” Politsei poolt toodi koostöö osas välja ressursside piiratus probleem: „Kõigi projektide ja koostöö elluviimisele paneb omad piirid rahakott: ressursside piiratus annab tunda”. Arsti sõnade kohaselt on puudust ka

meditsiinisüsteemi ja politsei vahelisest koostööst. Põltsamaal tuntakse puudust ka politsei kohalolekust õhtusel ja öisel ajal: „Politsei tööpäev lõpeb kell 4, ei pruugi üldse kohale jõuda. Pigem tehakse halbu asju öösel, siis ei ole politseid kohal”.

Mitmes intervjuus kritiseeriti alkoholi liigset kättesaadavust: „Alkohol on liiga kättesaadav – see 10st 10ni piirang ei õigusta, pigem peaks poodide arv olema väiksem. Et ei saaks igast toidupoeist”, aga arvati, „noored poest ei saa, neile ostavad bomžid.”

Kritiseeriti ka üldist alkoholikultuuri ning sellega kaasnevat probleemide eitamist. „Alkoholism on selline, et see on kõige kättesaadavam narkootikum. Avalikult igalt poolt saada. Uus seadus – täitsa lõpp, et võib. Lausa soodustame. Kõik üritused – alati kaasneb tervisenaps, kultuur selline. Hägus piir, kust algab alkoholism. Eitatakse väga kaua, kuni probleemid lähevad juba väga suureks.”

Teenused

Linn pakub sotsiaalnõustamist, on võimalus sotsiaaleluruumide ning linnale kuuluvate eluruumide taotlemiseks. 2005. aastal avatud SA Põltsamaa Tervises osutatakse eriarstiabi, koduõenduse, hooldusravi, on olemas psühhiaater ja pakutakse esmast võõrutusravi.

Jõgeva maakonnas, Pajusi vallas Vāgaris on sotsiaalkeskus – sinna suunatakse alkoholiprobleemidega inimesi, aga intervjuudest selgus, et sealt tullakse tihti ära, kuna seal peab kaine olema. Linn finantseerib sotsiaalkeskuses viibimist. Põltsamaal on olemas ka Anonüümsete Alkohoolikute rühm, aga täpsemat infot selle kohta öelda ei osatud. Koolis on sotsiaalpedagoog, kes teeb koolis alkoholi teemalisi loenguid, koolis on 3 aastat olnud ka EFFEKT programm.

Politsei teeb koostööd linnavalitsuse sotsiaalosakonnaga, valla sotsiaalosakonnaga, ohvriabi keskusega, kuid selgus, et vajaka on pikaajalisest strateegilisest koostööst: „Me näeme olukorda, fikseerime, suuname nõustajate ja programmidega tegelevate inimeste poole. Kuidas edasi see abi kulgeb – meile väga tagasisidet ei anta ja see ei ole ka võib-olla enam meie kohustus. Meil ei ole väga konkreetset koostööd olnud linnavalitsusega, et ä la igakuiselt mingi nimekirja esitaks. Ei tea ka, kes on lahti saanud, kes uuesti sõltlane.”

3.3.2 Õpilaste uuringu tulemused

Uuringu sihtrühmaks olid 9. ja 11. klasside õpilased kõigis KOV-i koolides. Küsitlemise meetodit ja valimit on kirjeldatud raporti metoodikapeatükis 1.2.1. Põltsamaal küsitletud õpilaste hulgas oli 2014. aastal 15 ja 2017. aastal 7 täisealist noort ning kontrollomavalitsuses vastavalt 8 ja 3. Nemad on valimist välja jäetud näitajate kajastamisel, mis puudutavad alkoholi kättesaadavust alaealistele.

Kuna 9. ja 11. klasside õpilasi on eraldi vaadates Põltsamaal väga vähe, kajastatakse raporti joonistel kaht klassiastet koos. Teksti sees on aga juurde mainitud ka erinevused kahe klassiastme vahel.

KOV-i väiksuse ja eelarveliste piirangute tõttu ei viidud Põltsamaal ja tema kontrollomavalitsuses läbi täiskasvanud elanikkonna uuringut.

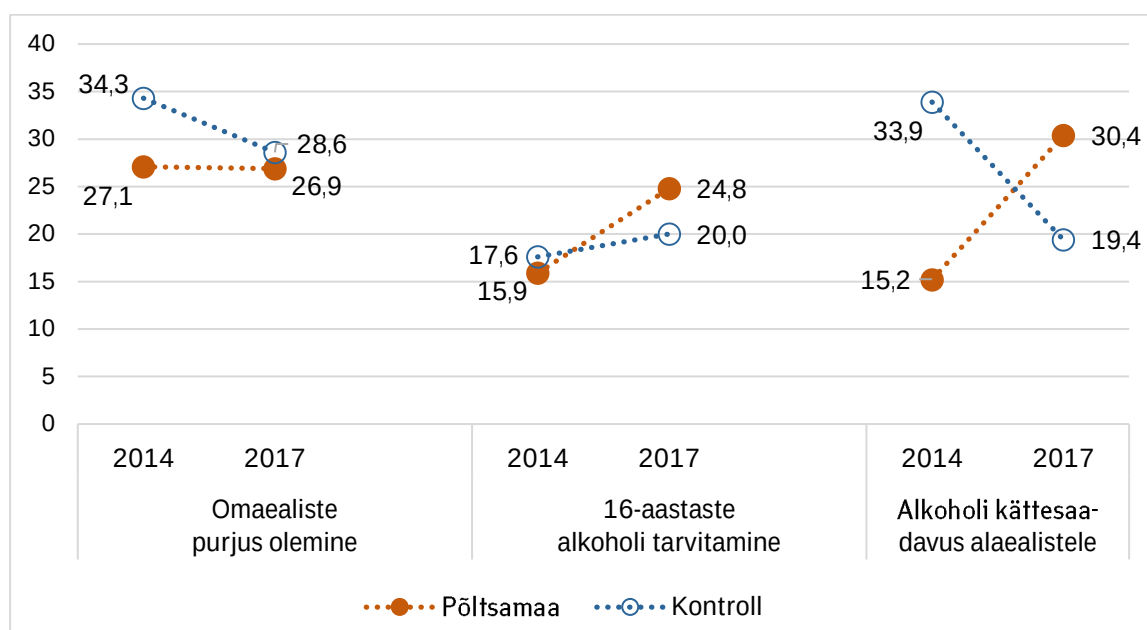
Suhtumine alkoholi tarvitamisse

Joonisel 26 on näidatud õpilaste vastused küsimustele, mis puudutavad suhtumist alkoholi tarvitamisse. Iga alateema puhul esitati vastajatele 4-5 väidet ning joonisel on näidatud õpilaste osakaal, kes on kõigi väidete osas vastanud alaealiste noorte alkoholi tarvitamist mitte soosivalt (väited on toodud uuringu metoodikat kajastavas peatükis 1.2.1). Esimese alateema osas on arvestatud alaealiste vastajatega, kuna 11. klassi õpilastest mõned olid juba 18-aastased, aga küsitud on „minu vanuste noorte” kohta.

Tauniva suhtumisega noorte osakaal on madal. 2017. aastal leiavad 25–30% Põltsamaa õpilastest, et alaealised noored ei peaks alkoholi kätte saama, tähtpäevadel või koosolemistel alkoholi tarvitama ning ennast purju jooma. Ülejäänud on valinud ka alkoholi tarvitamist soosivaid vastuseid.

Sellegipoolest on 2014. aastaga võrreldes märgata positiivseid muutusi. Põltsamaal on suurenenud õpilaste osakaal, kes leiavad, et alkohol ei peaks alaealistele noortele kättesaadav olema (15 protsendipunkti võrra) ning 16-aastased ei peaks alkoholi tarvitama (9 protsendipunkti võrra) (vt joonis 26). Need muutused on seotud 9. klassi õpilastega ning 11. klassis ei ole tauniv suhtumine kasvanud. Suhtumine omaealiste purju joomisesse ei ole kahe aasta võrdluses muutunud.

Kontrollomavalitsuses oli 2014. aastal Põltsamaast oluliselt rohkem õpilasi, kes leidsid, et alkohol ei peaks alaealistele kättesaadav olema. 2017. aastaks on taoliste noorte osakaal aga oluliselt kahanenud ning näitaja seis madalam kui Põltsamaal. Veidi on kahanenud ka õpilaste hulk, kes ei soosi omaealiste purjus olemist ehk aset on leidnud negatiivse suunaga muutused.

Joonis 26. Õpilased, kellel on tauniv suhtumine alkoholi tarvitamise ja purjus olemisse (küsitlusaastate lõikes, %)

Õpilastelt paluti arvamust ka selle kohta, kui ärritunud võiksid olla nende vanemad saades teada nende alkoholi tarvitamise kohta. Vastati 4-pallisel skaalal („väga ärritunud“ kuni „üldse mitte ärritunud“) ja paluti vastata ka nendel, kes alkoholi ei tarvita. Arvestatud on alaealiste vastajatega. 53% Põltsamaa õpilastest leiavad, et nende vanemad oleks kas väga või üsna ärritunud. 2014. aastal oli see näitaja madalam – 39% (vahe 14 protsendipunkti).

Alkoholi kättesaadavus alaealistele

Järgneval joonisel on kajastatud õpilaste osakaal, kellele on täiskasvanu alkoholi ostnud, kelle alaealine tuttav on ise alkoholi ostnud, kes ise on proovinud alkoholi osta ja kellele on seda müüdnud. Lisaks on näidatud õpilaste osakaal, kes leiavad, et tal oleks alkoholi kerge kätte saada (küsimuste esituse kohta vt täpsemalt metoodika peatükist 1.2.1).

Tulemused näitavad, et alkohol on alaealiste noorte jaoks kergesti kättesaadav. 2017. aastal leiavad 84% Põltsamaa õpilastest, et soovi korral saaksid nad kergelt kätte lahjat alkoholi ning ligi kaks kolmandikku märgivad seda ka kange alkoholi kohta. Näitajad on ühtmoodi kõrged nii 9. kui 11. klassi õpilaste puhul. Võrreldes 2014. aastaga ei ole see seis muutunud.

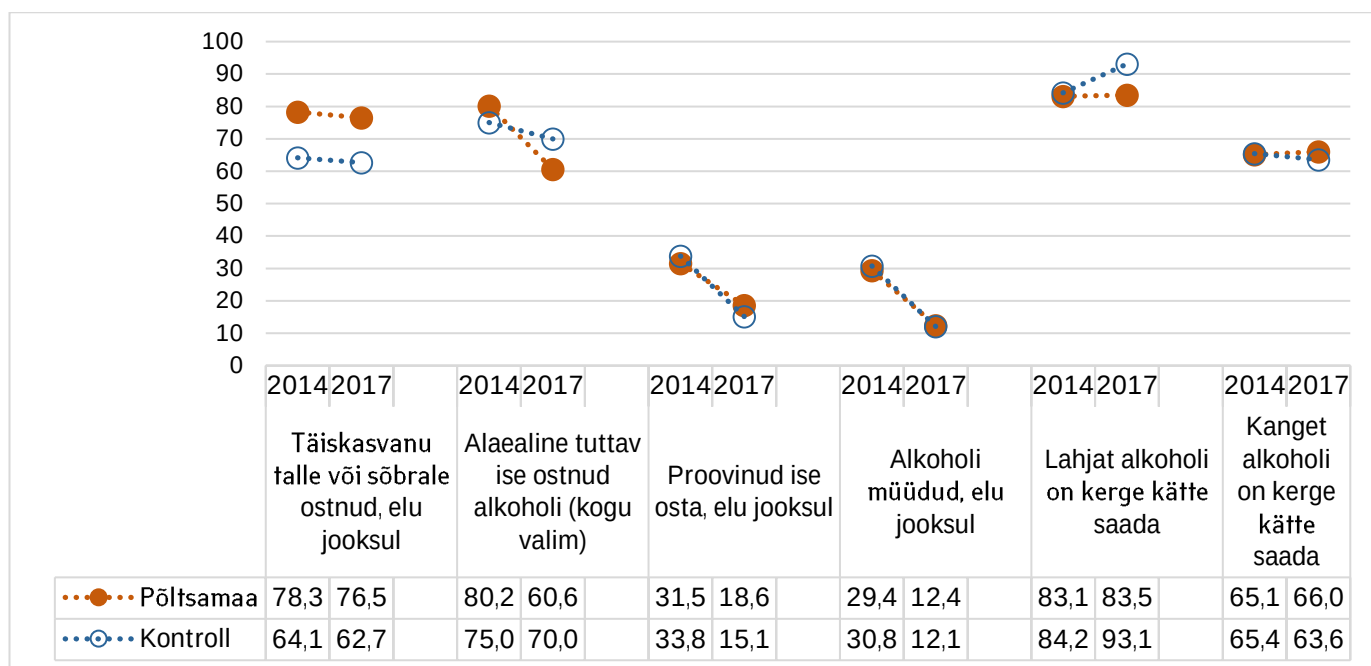
2017. aastal märgib ligi viiendik Põltsamaa alaealistest, et nad on proovinud ise alkoholi osta. Nendest kahele kolmandikule (67%) on seda ka müüdnud, mis teeb 12% kõigist õpilastest. Kaks kolmandikku alkoholi ostnutest on seda teinud rohkem kui kaks korda. Alkoholi on õnnestunud osta eelkõige meelelahutuskohast (baar, klubi vmt), avalikult ürituselt või toidupoeist.

Võrreldes 2014. aastaga on need osakaalud oluliselt vähenenud. Kolm aastat tagasi proovis alkoholi osta ligi kolmandik alaealistest noortest ning nendest 93%-le seda ka müüdi, mis on 29% kõigist õpilastest. Muutused on seotud eelkõige 9. klassi noortega. Kui 2014. aastal oli nii 9. kui 11. klassi õpilaste seas umbes kolmandiku jagu neid, kes olid proovinud alkoholi osta, siis 2017. aastal oli 9. klassi õpilastest seda teinud 11%. 11. klassi õpilaste näitaja on jätkuvalt 32%.

Olulist alkoholi ise ostmise kahanemist on märgata ka õpilaste tutvusringkonnas. Muutused on suuremad 9. klassi õpilaste seas. 2017. aastal märgib siiski üle poole noorest, et tema mõnel alaealisel sõbral või tuttavatel on õnnestunud alkoholi osta (vt joonis 27).

Valdav enamik ehk kolmveerand Põltsamaa õpilastest ütleb, et mõni täiskasvanu on neile või nende alaealisele sõbrale alkoholi ostnud. See näitaja oli samal tasemel ka 2014. aastal. 9. klasside õpilastest märgib 2017. aastal täiskasvanute poolset alkoholi ostmist 73% ning 11. klassi õpilastest 83%. Kõige enam mainitakse alkoholi ostjana enda või sõbra täiskasvanud tuttavat (81%), enda või sõbra venda/õde (30%) või ema/kasuema (24%).

Ka kontrollomavalitsuses on vähenenud alkoholi ostmise proovimine ja alaealistele müümine, kuid samal tasemel püsib õpilaste osakaal, kellele endale või sõbrale on täiskasvanu alkoholi ostnud. 2017. aastaks on veelgi kasvanud õpilaste osakaal, kelle hinnangul on neil lahjat alkoholi kerge kätte saada (vt joonis 27).

Joonis 27. Õpilased, kes vastavad alkoholi kättesaadavusega seotud küsimustele jaatavalt (küsitlusaastate lõikes, % alaealistest)

Alkoholi tarvitamine alaealiste poolt

Järgnevalt on vaadatud noorte osakaalu, kes on alkoholi joonud vähemalt ühel korral rohkem kui ühe lonksu. Elu jooksul on seda teinud 78% õpilastest (sh 86% 11. kl ja 74% 9. kl õpilastest) ning sama suur (76%) on ka viimase aasta jooksul alkoholi tarvitanute hulk (sh 83% 11. kl ja 71% 9. kl

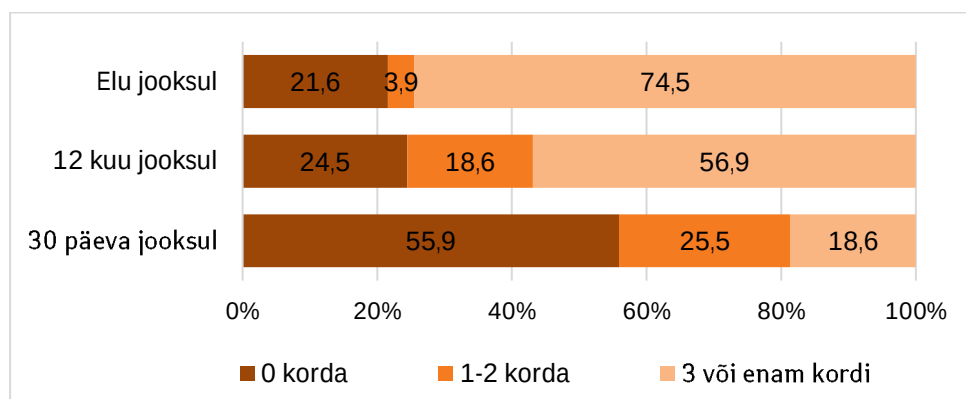
õpilastest). Viimase kuu jooksul on alkohoolseid jooke joonud 44% Põltsamaa õpilastest (see osakaal on mõlemas klassiastmes samasugune).

Antud näitaja puhul ei ole võimalik 2014. ja 2017. aasta tulemusi omavahel võrrelda, sest küsimuse esitust oli vaja muuta. 2014. aastal vastasid alkoholi tarvitamise küsimustele kõik, kes olid kunagi alkoholiga kokku puutunud. Selgus, et nende puhul, kes olid alkoholi vaid korra või paar ühe lonksu proovinud, oli osadele küsimustele keeruline vastata ning see tekitas segadust. Seetõttu lisasime 2017. aasta uuringusse esmalt filterküsimuse selle kohta, kui suur on vastaja kokkupuude alkoholi tarvitamisega. Alkoholi tarvitamisega seotud küsimustele vastamist jätkasid need, kes olid elu jooksul joonud vähemalt mitu lonksu (üks või rohkem kordi). Kahe küsitlusaasta lõikes saab aga võrrelda õpilaste osakaalu, kes on purjus olnud.

2017. aastal lisatud filterküsimuse alusel ei ole elu jooksul kunagi alkoholi proovinud 5% õpilastest ning ühe lonksu on üks või mitu korda proovinud 17%. Seejuures 9. klassi õpilastest ei ole kunagi alkoholi proovinud 8% ning 11. klassi noorte hulgas selliseid alaealisi ei leidu.

9. klassi õpilaste esmakordse alkoholi tarvitamise (vähemalt mitu lonksu) keskmine vanus on 2017. a uuringu andmetele 13,2 eluaastat. 45% on seda teinud 13-aastaselt ja 28% 14-aastaselt. 11. klassi õpilaste esmakordse alkoholi tarvitamise keskmine vanus on 14,7 eluaastat. 49% on seda teinud 16-aastaselt ja 14% 15-aastaselt.

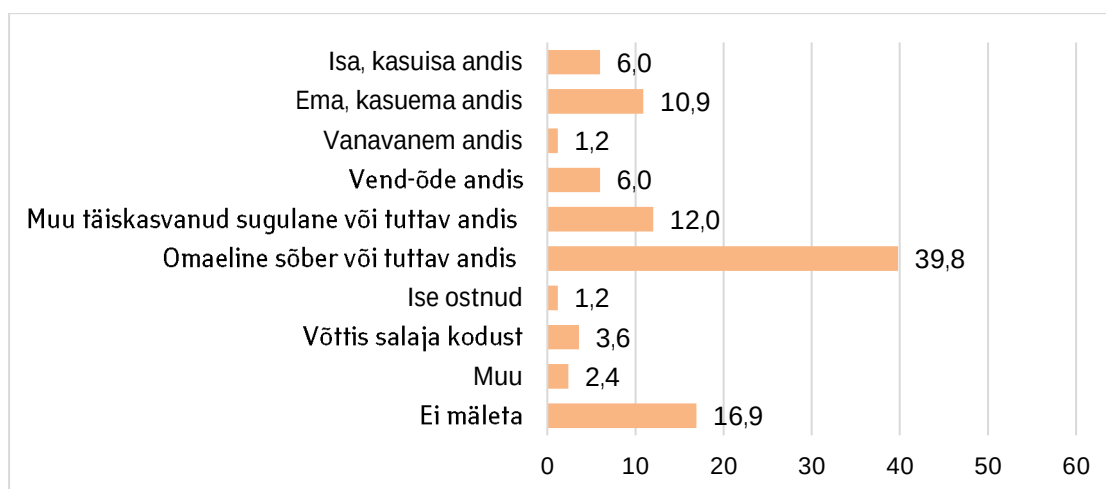
Valdav enamus Põltsamaa alaealistest õpilastest on elu jooksul alkoholi joonud vähemalt kolm korda (sh üle poole vähemalt 6 korda). Viimasel aastal on vähemalt 3 korral mitu lonksu alkoholi tarvitanud üle poole (sh kolmandik vähemalt 6 korda) ning viimasel kuul ligi viiendik (sh 6% on teinud seda vähemalt 6 korda). (vt joonis 28).

Joonis 28. Alkoholi tarvitamise kordade arv Põltsamaa õpilaste seas, vähemalt mitu lonksu, 2017. a uuring (% alaealistest)

Uuriti ka selle kohta, millisel viisil õpilane alkoholi sai, kui ta seda esmakordselt vähemalt mitu lonksu tarvitas. Kokku 33% märgib, et täiskasvanud isik pakkus või lubas võtta. Selle täiskasvanuna mainitakse kõige enam ema/kasuema või mõnda sugulast/tuttavat, kes ei ole lähem pereliige. Omaealist sõpra või tuttavat mainib alkoholi pakkujana 40% (vt joonis 29).

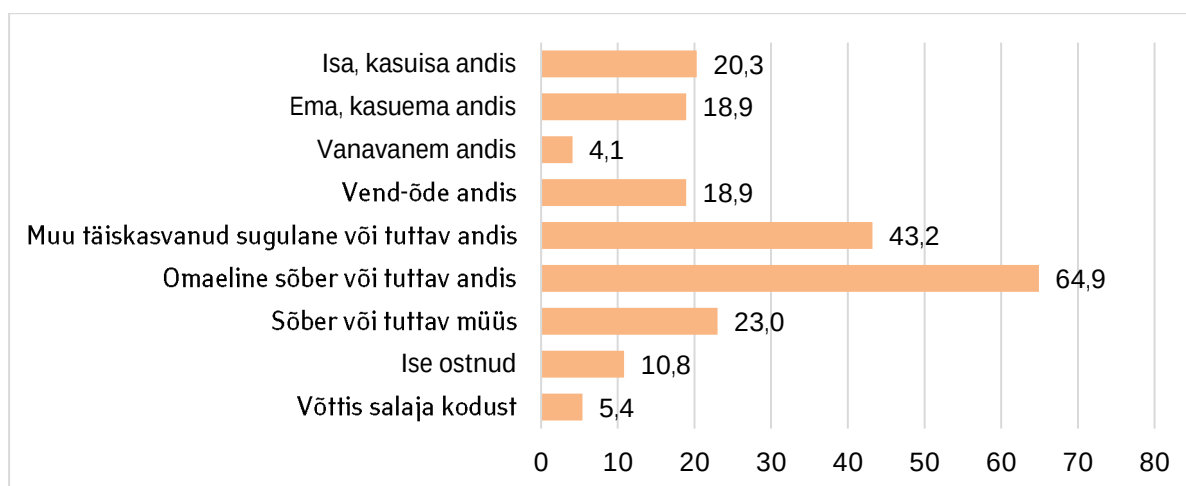
44% alkoholi tarvitanutest märgib, et esimesel korral joodi lahjat alkoholi (õlu, siider, segu jook), kui sama suur osakaal ehk 42% mainib kanget alkoholi või kange alkoholiga kokteili. 13% vastajate puhul oli selleks joogiks vein või šampus.

Joonis 29. Alkoholi saamise viis selle esmakordsel tarvitamisel Põltsamaa õpilaste seas, 2017. a uuring (%)

Joonisel 30 on näidatud alkoholi saamise viisid viimase 12 kuu jooksul. Osakaalud on toodud viimase aasta jooksul alkoholi tarvitanud alaealistest õpilastest. Üks õpilane võib olla alkoholi saanud mitmel erineval viisil (nt nii isa kui ka mõne tuttava käest). Ka siin märgitakse kõige enam, et alkoholi andis omaeline sõber või tuttav. Järgmisena mainitakse täiskasvanut, kes ei ole kõige lähem sugulane. Kokku 55% nendib, et alkoholi pakkus või lubas võtta täiskasvanud isik; sh 26% märgib oma vanemat või vanavanemat. 11% õpilastest ütleb, et on viimase 12 kuu jooksul ise alkoholi ostnud.

Üle kolmveerandi (79%) alaealistest, kes on viimasel aastal alkoholi tarvitanud, on seda teinud kellegi juures külas olles ning umbes pooled (51%) enda kodus. Kokku 43% märgib, et on alkoholi tarvitanud avalikus kohas nagu söögi- või meelelahutuskohas või üritusel (kontsert, festival vmt). Avalikku üritust märgitakse seejuures kõige enam (37%).

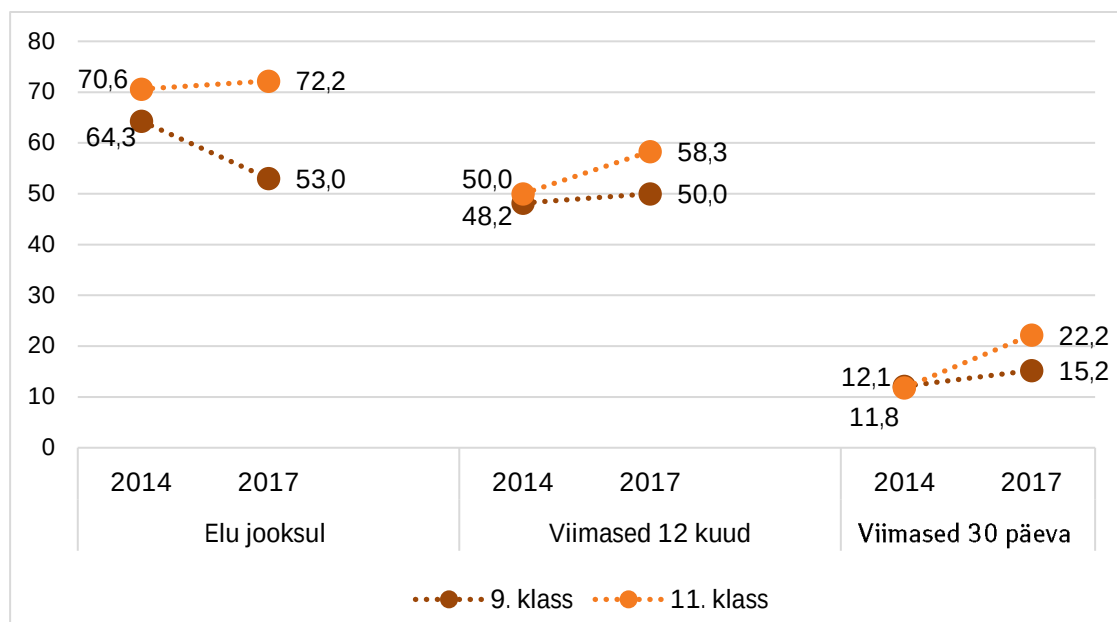
Joonis 30. Alkoholi saamise viis viimase 12 kuu jooksul Põltsamaa õpilaste seas, 2017. a uuring (% 12 kuu jooksul alkoholi tarvitanud alaealistest)

Järgnevalt on vaadatud tulemusi, mida saab kahe küsitlusaasta lõikes võrrelda. Purjus olnud õpilaste osakaal on joonistel näidatud kõigist alaealistest vastajatest, k.a. need, kes ei ole alkoholi tarvitanud. 60% ehk üle poole Põltsamaa 9. ja 11. klassi õpilastest on 2017. aasta uuringu andmetel elu jooksul purjus olnud, sh 40% vähemalt 3 korda (nt kõikusid kõndides, oli raskusi rääkimisega, oksendasid, ärgates oli halb olla). See teeb 76% alkoholi tarvitanutest. Viimase aasta jooksul on purjus olnud veidi üle poole õpilastest (mis teeb 70% 12 kuu jooksul alkoholi tarvitanutest), sh 21%

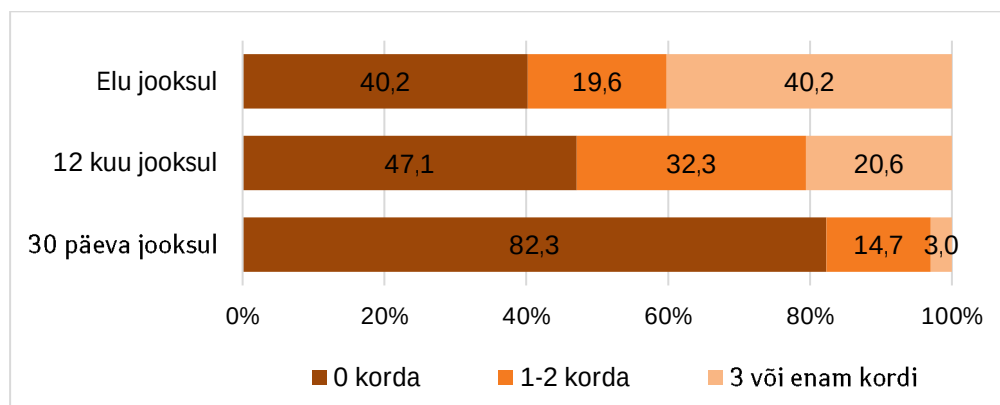
vähemalt 3 korda. Viimasel kuul on ennast purju joonud ligi viiendik (s.o. 40% viimase 30 päeva jooksul alkoholi tarvitanutest).

Põltsamaa 11. klassi õpilase hulgas on ennast purju joonud noori rohkem kui 9. klassides. Võrreldes 2014. aastaga on elu jooksul purjus olnud õpilaste osakaal langenud 9. klassi õpilaste seas (11 protsendipunkti). Viimase 12 kuu ja 30 päeva puhul on muutust näha 11. klassides ning purjus olnud noorte osakaal on kasvanud (8 ja 10 protsendipunkti) (vt joonis 31). Joonisel 32 on esitatud purjus oldud kordade arv 2017. aasta andmetel.

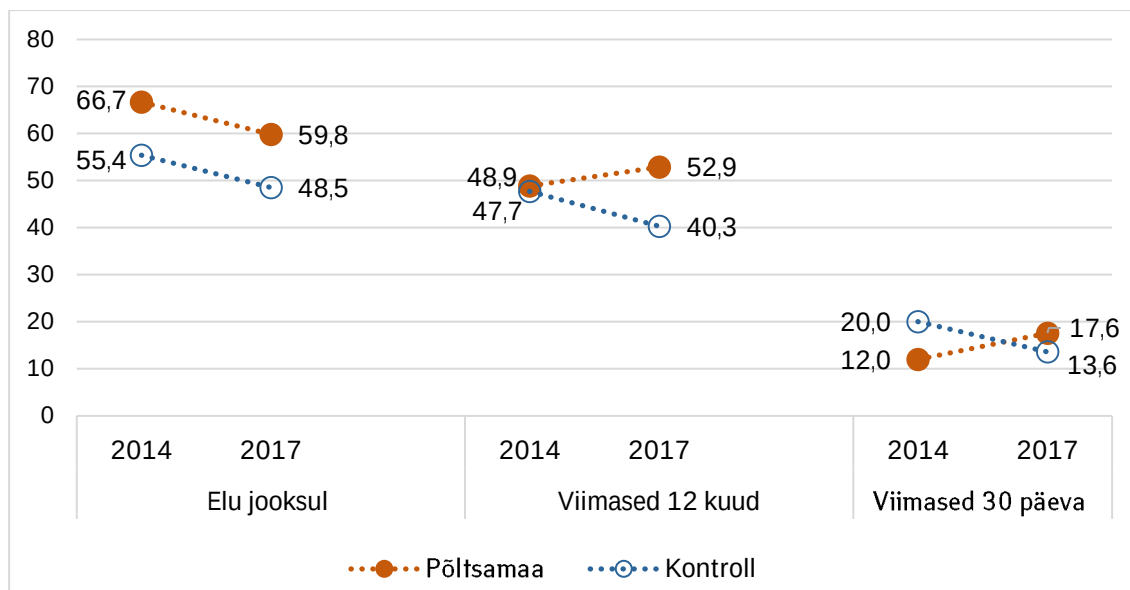
Kontrollomavalitsuses on 2017. aastaks purju joomine vähenenud nii kogu elu, aasta kui kuu jooksul (vt joonis 33).

Joonis 31. Ennast purju joonud Põltsamaa õpilased (klassiastmete ja küsitlusaastate lõikes, % alaealistest)

Joonis 32. Purjus olemise kordade arv Põltsamaa õpilaste seas, 2017. a uuring (% alaealistest)

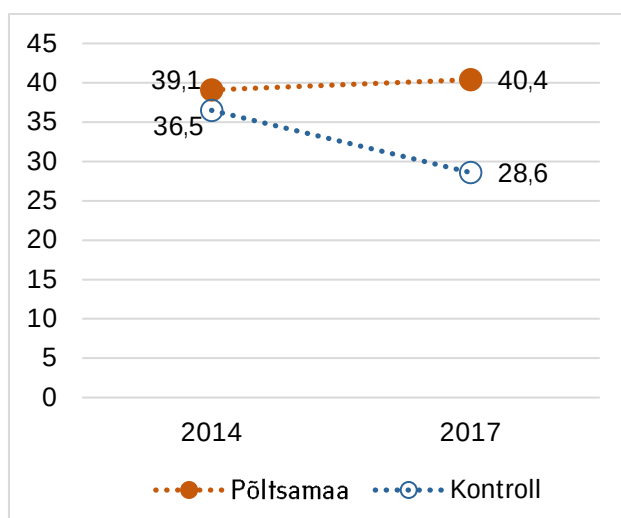

Joonis 33. Ennast purju joonud õpilased (küsitlusaastate lõikes, % alaealistest)

Joonisel 34 on näidatud, kui paljude õpilastega on viimase aasta jooksul midagi juhtunud selle tõttu, et nad on tarvitanud alkoholi. Küsiti järgmiste olukordade kohta: kaklused või löömingud, õnnetused või vigastused, vaidlused/tülid vanematega, vaidlused/tülid sõpradega, probleemid õpetajatega, probleemid õppimisega, sekeldused politseiga, röövimise või varguse ohvriks langemine, arstiabi vajamine, seksuaalsuhted, mida hiljem kahetsetakse. 2017. aastal märgib kokku 40% Põltsamaa noortest, et midagi nendest olukordadest on viimasel aastal ette tulnud (see on 54% 12 kuu jooksul alkoholi tarvitanutest). 9. ja 11. klassi õpilaste hulgas on see osakaal sarnane (39% ja 42%).

Kõige rohkem mainitakse seejuures vaidlusi/tülisid sõpradega või vanematega, õnnetuste juhtumist ning probleeme õppimisega. Kõige vähem on esinenud varguse ohvriks langemist, probleeme õpetajatega ning arstiabi vajamist. Taolist kahju mainib vaid mõni üksik õpilane.

Võrreldes 2014. aastaga ei ole Põltsamaal olukord 2017. aastaks muutunud. Küll aga on kontrollomavalitsuses tekkinud õpilastele enda alkoholi joomise tõttu vähem kahju kui eelmisel küsitluskorral (kahanemine 8 protsendipunkti võrra) (vt joonis 34).

Joonis 34. Õpilased, kellele on tekkinud viimase 12 kuu jooksul kahju nende alkoholi tarvitamise tõttu (küsitlusaastate lõikes, %)

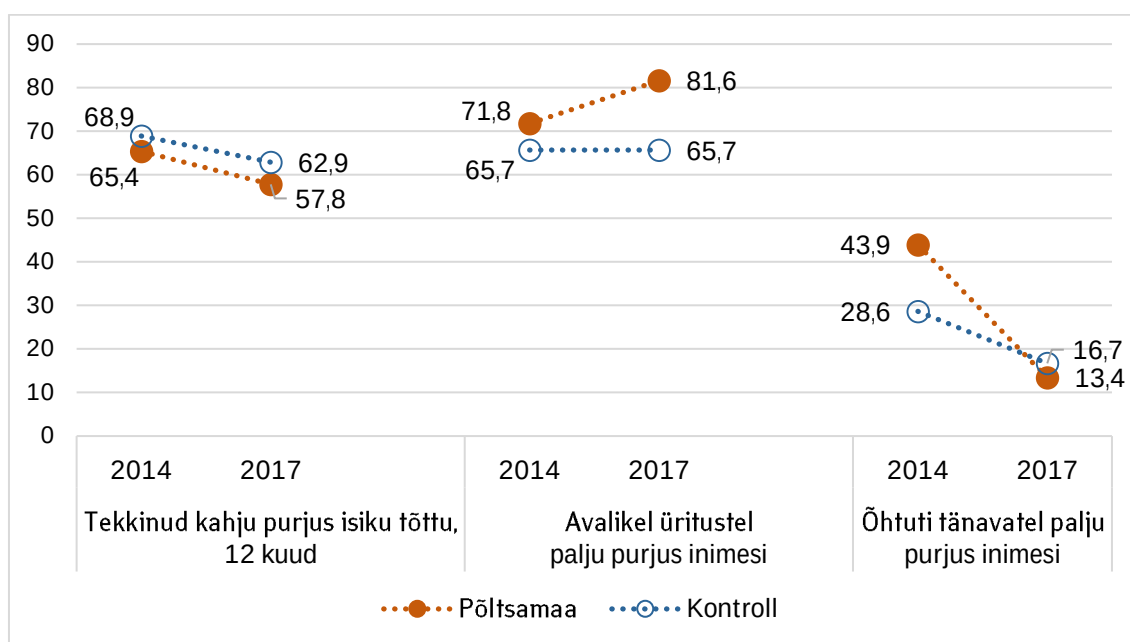
Ümbritsev keskkond

Väga valdav enamik õpilastest leiab, et Põltsamaal on avalikel üritustel palju purjus inimesi ning see osakaal on 2017. aastaks 10 protsendipunkti võrra kasvanud. Nädalavahetuse õhtutel on aga purjus inimesi tänavatel palju vähem märgata, kui kolm aastat tagasi ning sellega nõustub vaid 13% õpilastest. Ka kontrollomavalitsuses on antud näitaja osas kahanemist märgata (vt joonis 35).

2017. aastal märgivad kokku 58% õpilastest, et nendega on viimase 12 kuu jooksul purjus inimese tõttu midagi juhtunud. Kõige enam on purjus inimene tänaval tulitanud (nii märgib 36%) või on mõne pereliikme või sõbraga juhtunud purjus peaga õnnetus (märgib 28%). Üle kümnendiku mainivad, et on sõitnud autos, mille juht on alkoholi joonud või purjus isik on teda sõimanud/mõnitanud. Võrreldes 2014. aastaga on õpilaste osakaal, kellele on tekkinud purjus isiku tõttu kahju, vähenenud. Kõige suuremad muutused on seejuures seotud purjus inimeste poolse tulitamisega (2014. a mainis seda 54% ning 2017. aastaks vähenes näitaja 18 protsendipunkti). Positiivne muutus on toimunud ka kontrollomavalitsuses.

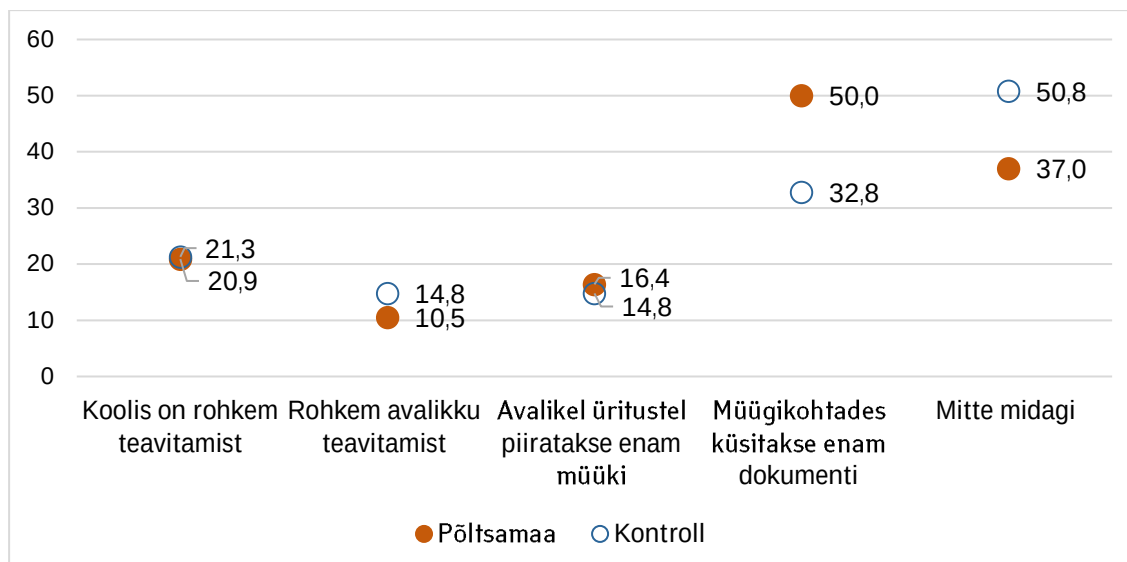
Alkoholi liigset tarvitamist märkavad õpilased oma suhtlusringkonnas omajagu. 67% märgib 2017. aastal, et tal on omavanuseid sõpru või tuttavaid, kes tarvitavad liiga palju alkoholi. 42% märgib, et alkoholiga liialdamist esineb nende pereliikmete või sugulaste seas. Ligi kolmandik õpilastest märgib seejuures, et alkoholiga liialdab ema või isa ning kaks kolmandikku mainib teisi sugulasi.

Uuringu analüüsimeetodikat kirjeldavas peatükis on täpsemalt välja toodud, kuidas joonisel esitatud indikaatoreid on arvestatud (vt ptk 1.2.1).

Joonis 35. Õpilased, kes on vastanud jaatavalt keskkonna näitajate osas, mis puudutavad alkoholi tarvitamist (küsitlusaastate lõikes, %)

2017. aastal küsiti õpilastelt, milliseid muutusi on nende arvates paikkonnas toimunud seoses alkoholi tarvitamise ennetamisega. Põltsamaad kontrollomavalitsusega võrreldes on märgata kahte erinevust. Põltsamaal on palju rohkem vastajaid, kes leiavad, et alkoholi müügikohades küsitakse varasemaga võrreldes rohkem dokumenti ning vähem õpilasi, kes arvavad, et viimastel aastatel ei ole midagi muutunud (vt joonis 36).

Joonis 36. Alkoholi tarvitamise ennetamisega seotud muutused oma linnas/vallas viimase paari aasta jooksul, 2017. a uuring (%)

Kooliõpilaste uuringu kokkuvõte

Alaealiste noorte alkoholitarvitamises ei nähta suurt probleemi, kuid kolme aasta jooksul on tauniv suhtumine siiski kasvanud.

Alla kolmandiku Põltsamaa õpilastest leiavad, et alaealised noored ei peaks alkoholi kätte saama, tähtpäevadel või koosolemistel alkoholi tarvitama ning ennast purju jooma. Võrreldes 2014. aastaga on suhtumine muutunud taunivamaks seoses kahe esimese näitajaga ning seda tänu 9. klassi õpilaste arvamustele. Kontrollomavalitsuses on taunivat suhtumist aga vähem märgata kui kolm aastat tagasi.

Alkoholi müük alaealistele noortele on tunduvalt vähenenud. Alkoholi on aga jätkuvalt kergesti kättesaadav, sest täiskasvanud ostavad või pakuvad seda ka alaealistele.

2014. aastal oli 29% Põltsamaa alaealistest ise alkoholi ostanud. Kolm aastat hiljem on see näitaja üle kahe korra madalam ehk 12%. Vähenenud on ka õpilaste hulk, kes üldse proovivad seda teha. Olulist alkoholi ostmise kahanemist on märgatud ka teiste omaealiste tuttavate hulgas. Need muutused on seotud eelkõige 9. klassi noortega.

Alkoholi ostavad või annavad alaealistele aga täisealised inimesed. Ligi kolmveerand õpilastest ütleb, et mõni täiskasvanu on talle või tema alaealisele sõbrale alkoholi ostanud. See näitaja ei ole kolme aastaga muutunud. Pooltele 12 kuu jooksul alkoholi tarvitanud õpilastele on seda andnud täiskasvanud isik. Üle kolmveerandi Põltsamaa õpilastest leiavad, et nad saaks hõlpsalt kätte lahjat alkoholi ning kaks kolmandikku väidavad seda ka kange alkoholi kohta. 2014. aastal oli see hinnang samasugune.

Ka kontrollomavalitsuses on kolme aastaga vähenenud alkoholi ostmise proovimine ja alaealistele müümine, kuid ei ole vähenenud täiskasvanute poolt alaealistele alkoholi ostmine. Lahjat alkoholi peetakse 2017. aastal isegi mõnevõrra kergemini kättesaadavaks.

Alkoholi tarvitamist on õpilaste hulgas palju. Mõnevõrra on vähenenud noorte hulk, kes on elu jooksul purjus olnud.

2017. aasta andmetel on üle kolmveerandi Põltsamaa 9. ja 11. klassi alaealistest õpilastest elu jooksul alkoholi joonud (vähemalt mitu lonksu) ning 60% on seda teinud üle viie korra. Viimase 12 kuu jooksul on alkoholi joonud samuti kolmveerand õpilastest ning iga kolmas on seda teinud üle viie korra.

Kahe küsitlusaasta lõikes on võimalik võrrelda purjus olemist. Kui 2014. aastal oli elu jooksul vähemalt korra purjus olnud kaks kolmandikku alaealistest õpilastest, siis 2017. aastaks on see näitaja veidi kahanenud (60%). Muutus tuleneb 9. klassi õpilastest. Viimase aasta jooksul enda purju joomine vähenenud ei ole ning seda on teinud iga teine õpilane, sh iga viies on olnud purjus vähemalt kolmel korral. Mõlemal küsitlusaastal on ühepalju õpilasi (u 40%), kes on kogenud viimasel aastal mingit kahju seetõttu, et nad on tarvitanud alkoholi. Eelkõige vaidlusi ja tülisid sõprade või vanematega, õnnetustesse sattumist ning probleeme õppimisega.

Kontrollomavalitsuses on 2017. aastaks toimunud muutusi mõnevõrra rohkem. Purjus olemist on vähem nii elu jooksul kui ka viimase aasta jooksul ning õpilastele on tekkinud vähem kahju sellest, et nad on joonud alkoholi.

Alkoholi müügikohtades küsitakse enam dokumenti ning õhtuti on tänavatel vähem purjus inimesi kui kolm aastat tagasi.

2017. aastal leiavad õpilased jätkuvalt, et avalikel üritustel on Põltsamaal näha palju purjus inimesi, kuid tugevalt on kahanenud purjus inimeste hulk nädalvahetuste õhtutel tänavatel. Noored on 2014. aastaga võrreldes ka mõnevõrra vähem kogenud purjus isiku poolt tekitatud kahju. Enam kui pooled on sellega viimasel aastal kokku puutunud ning kõige rohkem esineb purjus isiku poolt tülitamist tänaval või juhtub mõne alkoholi tarvitanud pereliikme või sõbraga õnnetus.

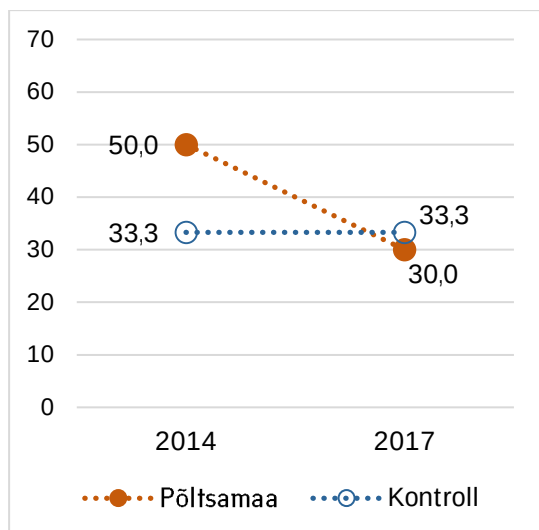
Iga teine Põltsamaa õpilane leiab, et tema kodukohas küsitakse praegu alkoholi ostmisel müügikohtades enam dokumenti kui paar aastat tagasi. See näitaja on oluliselt kõrgem kui kontrollomavalitsuses. Ka kontrollomavalitsuses on võrreldes 2014. aastaga vähem purjus inimesi tänavatel ning vähem purjus isikute poolt tekitatud kahju.

3.3.3 Alkoholi testostlemise tulemused

Projekti perioodil viidi Põltsamaal testostlemisi läbi kokku seitsmel korral – kaks korda Tervise Arengu Instituudi poolt baas- ja järeluuringu raames ning viiel korral Põltsamaa meeskonna poolt. Joonisel 37 on näidatud TAI uuringu tulemusi.

2014. aastal teostati Põltsamaal 18–19-aastaste noorte poolt 6 testostu jaekauplustes või toitlustusasutustes. Pooltel juhtudel ehk 3 korral küsiti noore käest dokumenti. 2017. aastal oli testost 10 ning dokumenti küsiti 3 korral ehk umbes kolmandikul juhtudest. Alkoholi ostva noore käest dokumendi küsimise sagedus on vähenenud. Selle tulemuse võimalikke põhjusi Põltsamaal on kirjeldatud peatükis 3.1. Oluliselt määrab seda väga väike valim, mille puhul ühe ostukoha tulemus omab kogutulemusele suurt mõju.

Kontrollomavalitsuses on testostlemise tulemus kahe aasta võrdluses ühesugune. (Ilmnenud erinevuste statistilist olulisust ei ole võimalik väikese valimi tõttu hinnata.)

Joonis 37. Testostele misel dokumendi küsimine (aastate lõikes, %)

3.3.4 Võtmeisikute intervjuude tulemused

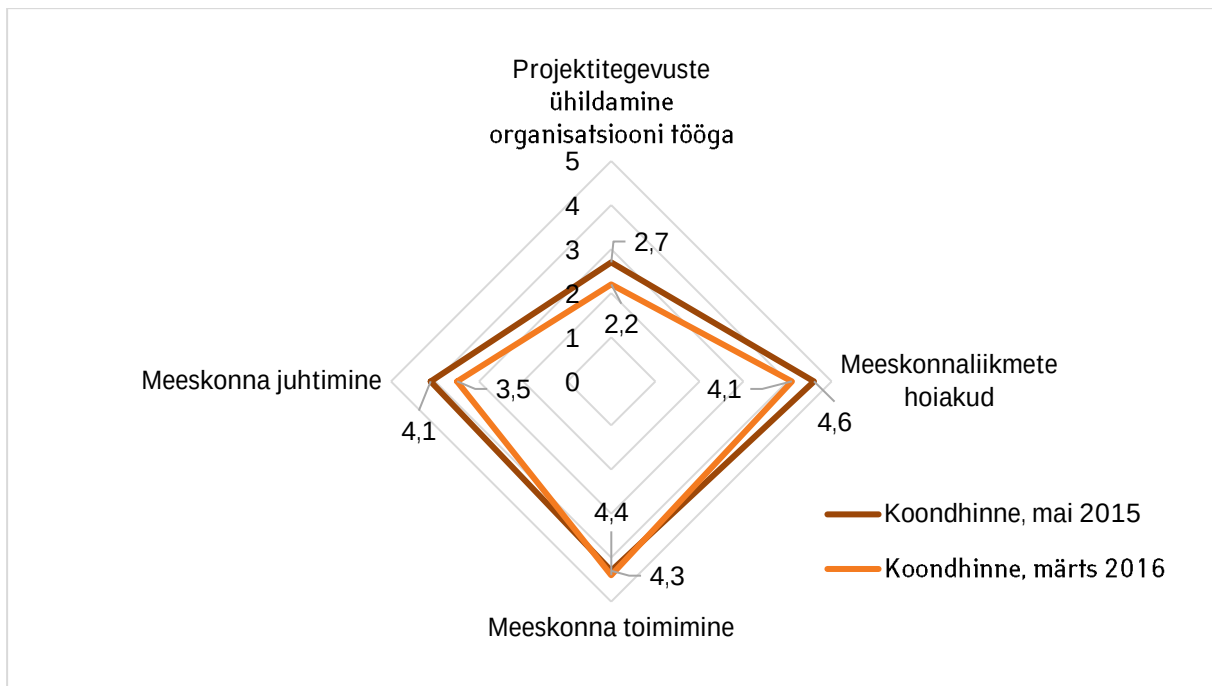
2017. aasta uuringu raames ei õnnestunud läbi viia fookusgrupi intervjuud kohalike juhtide seas, kuna huvi kaasarääkimise vastu oli vähene. Samuti viidati kiirele ajagraafikule, mis võis olla tingitud haldusreformi elluviimisest. Seetõttu viidi järeluuringu raames läbi üks lühem taustaintervjuu ning üks pikem intervjuu juhiga.

Peamised tähelepanekud intervjuudest:

- ✓ Peamise alkoholi tarvitamisega kaasneva probleemina tuuakse välja lähisuhtevägivald, perede lahkuminekud ning sellega kaasnevad sotsiaalprobleemid.
- ✓ Alkoholi peetakse noortele väga kergesti kättesaadavaks, kuna kaupluste ja tanklate arv on kõrge.
- ✓ Usutakse, et suhtumine alkoholi tarvitamisesse hakkab vaikselt muutuma, kuid endiselt on veel pikk maa minna, kuna enamik peab alkoholi tarvitamist normaalsuseks ning alkoholist loobumise soovi ei toetata.
- ✓ Alkoholiga seonduv kasu läheb eelkõige väikestele maapoodidele, kelle suurim kasum tulebki just alkoholi arvelt.
- ✓ Võimalike toimivate piirangutena toodi välja vajadust piirata alkoholi müümist osadel kontsertidel ning spordiüritustel. Samuti usuti, et ainult lahja alkoholi müümise lubamine võiks olla hea ülemineku etapp täielikule keelamisele üritustel tulevikus. Samuti alkoholitarvitamise viimine eraldi alale võiks muuta tarbimise ebamugavamaks. Kindlasti ei piisa ainult piirangutest, vaid enam tuleb keskenduda ennetusele.

3.3.5 Projekti vahehindamiste tulemused

Projekti jooksul toimunud vahehindamiste käigust hindasid Põltsamaa meeskonna liikmed erinevaid valdkondi skaalal 1–5 (hindamisankeet on toodud lisas 1). Vahehindamistest selgus, et Põltsamaa meeskonnas on koondhinded 3 kategoorias langenud. Võrreldes teiste osalenud omavalitsustega on Põltsamaa näitajad kõikides kategooriates madalamad ning seda nii projekti alguses kui ka lõpus. Eriti madal hinnang antakse projektitegevuste organisatsiooni tööga ühildamise võimalustele (vt joonis 38).

Joonis 38. Põltsamaa meeskonna hinnangud vahehindamiste ajal (keskmine)

Erinevalt teistest osalenud omavalitsustest ei toimunud kogukonna valmisoleku skaalal Põltsamaa meeskonna hinnangul projekti jooksul muutusi. Meeskonna hinnang oli nii enne projektiga alustamist, mais 2015, oktoobris 2015 kui ka märtsis 2016 faasis 3 ehk „ähmane teadlikkus“. Selle faasi kirjeldus on järgnev: „Enamik tunneb, et alaealiste alkoholi tarvitamine on kodukandis probleemiks, kuid puudub motivatsioon ja algatus tegutsemiseks.“ Võimalikke faase oli skaalal kokku 9 (vt kõigi faaside kirjeldusi ptk 3.2.6 tabel 9).

3.3.6 Tegevuskava täitmise analüüs

Tegevuste planeerimisel keskenduti kättesaadavuse vähendamisele ja teavitustööle.

Meeskonna enda hinnangul osutusid kõige lihtsamateks tegevusteks:

- ✓ linnavalitsuse liikmete teavitamine projektist ja uuringutulemustest, kuna meeskonda kuulus linnavalitsuse liige;
- ✓ müügikohtade kaardistamine ja järelevalvespetsialisti reidi korraldamine (alkoholi müügiloa olemasolu ja reaalse tootevaliku kontrollimine).

Meeskonna enda hinnangul osutusid kõige keerulisemateks tegevusteks:

- ✓ linnavolikogu liikmete teavitamine projektist ja uuringutulemustest, kuna vastuseis teema üle arutamiseks oli väga suur;
- ✓ regulaarne testostlemiste läbiviimine, kuna meeskonnaliikmed vaheldusid, mis muutis korraldamise keerulisemaks.

Tulenevalt meeskonnaliikmete tihedast vahetusest ning omavalitsuse juhtkonna vähesest toetusest jäid mitmed algselt planeeritud tegevused ellu viimata.

3.3.7 Kokkuvõte

Pilootprojekti tulemused:

- ✓ Erinevalt kontrollomavalitsusest on kasvanud õpilaste seas tauniv suhtumine alaealiste alkoholitarvitamisesse.
- ✓ Põltsamaal ei õnnestunud vähendada alkoholi kättesaadavust testostlemiste ja sellega seotud tegevuste abil. Samuti tuleb tulemusi tõlgendades arvestada valimi väiksust.

Positiivsed muutused näitajates nii Põltsamaa kui kontrollomavalitsuse puhul, mis võivad olla mõjutatud muudest üleriigilistest sündmustest, ühiskonna üldisest arengust jmt:

- ✓ Tänavapildis on näha vähem purjus inimesi ning õpilastega tuleb ette vähem vahejuhtumeid, mille käigus alkoholi joonud isik tekitab neile kahju.
- ✓ Vähenenud on õpilaste hulk, kes on ise alkoholi ostanud või proovinud seda teha. Olulist alkoholi ostmise kahanemist on märgatud ka teiste omaealiste tuttavate hulgas. Need muutused on seotud eelkõige 9. klassi noortega.

Peamised järeldused ja õppetunnid pilootprojektist:

- ✓ Omavalitsuse juhtide toetus alkoholipoliitika arendamisele on kriitilise tähtsusega tegur eesmärkide saavutamiseks. Juhtide toetuse puudumine vähendab meeskonna motivatsiooni ja usku enda suutlikkusesse.
- ✓ Testostlemine on üks vähestest tegevustest valdkonnas, millega on võimalik lühikese ajaga saavutada positiivseid tulemusi ning piirata alkoholi kättesaadavust alaealistele (teiste osalenud omavalitsuste näitel), juhul kui seda tehakse regulaarselt ning koos toetavate tegevuste elluviimisega (sh süsteemne suhtus ettevõtjatega omavalitsusjuhtide tasandil).
- ✓ Alkoholipoliitika on vastuoluline teema, millel pidevalt fookuse hoidmine on projekti näitel kohalikele omavalitsustele väljakutseid pakkuv. Abistav on tervikliku tegevuskava väljatöötamine, omavaheliste kogemuste jagamine ning väljapoolne lisatugi.
- ✓ Alkoholipoliitika süsteemseks arenguks on oluline suunata ressursse universaalsesse ennetustöösse, näiteks vanemlike oskuste ja laste sotsiaalsete toimetulekuoskuste arendamisse.
- ✓ Jätkusuutlikkuse tagamiseks on vajalik ühe koordineeriva inimese olemasolu, kes valdkonna arendamise eest vastutaks.
- ✓ Meeskonnaliikmete vahetus muudab keeruliseks järjepideva tegevuste elluviimise ning raskendab eesmärkide saavutamist.
- ✓ Paljude tagasilööride ning juhtkonna toetuse puudumise tõttu jäid mitmed algselt planeeritud tegevused ellu viimata.

3.4 Põlva valla raport

Põlva vald esindas pilootprojektis omavalitsustüüpi nr 2, mis asub Lõuna-Eestis, et hinnata sekkumise mõju keskkonnas, kus statistiliselt on alkoholitarvitamine ja sellega kaasnevad kahjud suuremad ning samuti on sotsiaalmajanduslik olukord keerulisem, kui enamikus teistes Eesti piirkondades.

Põlva meeskonna koosseis oli järgnev:

- ✓ Abilinnapea
- ✓ Sotsiaalosakonna juhataja
- ✓ Politseinik
- ✓ Avaliku teabe spetsialist

3.4.1 Põlva valla profiil

Omavalitsuse profiil koostati baasuuringu käigus tehtud individuaalintervjuude baasilt. Profiil pärineb TESA poolt koostatud kvalitatiivuuringu 2014. aasta raportist, mille koostasid Riina Raudne ja Kertu Mäger.

Põlva vallas viidi läbi kolm taustaintervjuud. Kaks intervjuud viidi läbi linna ja valla sotsiaaltöötajatega ning ühe teeneka meditsiinitöötajaga. Kõik intervjuueeritavad olid Põlvas pikemat aega töötanud ja kohaliku alkoholiteemantikaga hästi kursis. Hiljem toimus veel lühike, kinnitav vestlus tervisedenduse spetsialistiga.

Põlvas ühinesid vald ja linn vahetult enne 2014. aastat, moodustades 9500 inimesega omavalitsusüksuse. Ligi 6000 inimest elas Põlva linnas.

Põlva valla üldine alkoholi müügikeskkond sarnanes teistele Eesti linnadele. Alkoholi müüdi kõigis toidupoodides hommikul kella kümnest õhtul kella kümneni. Põlvas oli seitse toidupoodi, enamik neist suured kaupluseketid, ning Põlvas ja selle vahetus ümbruses oli viis tanklat koos väikeste toidupoodidega, kus müüdi alkoholi. Lisaks pakkusid alkoholi pubid, baarid ja söögikohad. Alkoholi müüdi ka festivalidel ning selle jaoks on korraldajal tarvis linnavalitsusest taotleda eraldi luba.

Turvalisus oli peamine põhjus, miks alkoholi teema oli linnavalitsuses korduvalt jutuks olnud. Peamised turvariskid olid alkoholist põhjustatud vigastused ja vägivald, kuid samuti toodi välja mõju linna avalikule ruumile – tööil käivad inimesed ja lapsed peavad nägema purjus inimesi.

Konkreetselt hinnangut, kui palju on alkoholiga seotud problemaatilisi peresid või isikuid, ei osanud intervjuueeritavad ega ka fookusgrupp öelda. Samas arvati, et alkoholiprobleemidega võib olla seotud 30–40% elanikkonnast. Toodi välja, et alkoholist tingitud probleemid on üks sagedasi põhjuseid, miks inimesed tööelust kõrvale jäävad ja hakkavad juba viiekümnendates eluaastates invaliidsuspensiooni saama.

Tugevused

Põlva vald on väike ja suhteliselt homogeenne kogukond, enamik elanikke on eestlased. Inimesed üldiselt teavad üksteist ja toimib teatav sotsiaalne kontroll keskkonna üle, elanikud sekkuvad, kui on midagi kahtlast. „Kõik räägivad kõigiga“, ütles üks intervjuueeritav veendunult. Näidetena toodi välja, et kui paar aastat tagasi oli ühes kortermajas olnud juhtum, kus müüdi salaalkoholi, siis tuli see välja naabrite abil. Viimasel ajal on populaarsust kogunud ka Facebookis toimiv grupp „Põlva kodanik“, milles on üle 3400 liikme. Selles grupis arutatakse Põlva elanikele olulisi jooksvaid teemasid, hoiatatakse elanikke ohtude eest ja otsitakse lahendust probleemidele. Näiteks sai Põlva valla kodaniku grupis tulise arutelu objektiks järveäärsele jalgteele paigutatud lampide lõhkumine ning arutatakse, kuidas piirata alkoholi joomist pargipingil laste mänguväljaku juures.

Intervjuudes toodi välja hiljutine kogemus selle kohta, kuidas erinevate ööklubide erinevad reeglid ja turvameetmed alkoholi liigtarvitamise vastu võivad väikeses kohas terve kogukonna tervise- ja turvalisuse kulutusi mõjutada. Kaua toimis Põlva valla lähedal Mammastes klubi nimega Life, mille vahet sõitis Põlva kesklinnast õhtuti buss. Erinevates intervjuudes toodi välja, et selles klubis olevat olnud krooniliselt probleeme alaealiste sissepääsuga ja alkoholi tarvitamisega. Samuti oli korduvalt alkoholi liigtarvitamise näiteid. Toodi välja, et „*Life pakkus erakorralise meditsiini osakonnale korralikku, regulaarset tööpõldu.*” Ühel hetkel oli Life’iga palju probleeme ja klubi hakkas vaikselt pankroti poole triivima. Samal ajal avas Põlva kesklinnas uksed uus ööklubi nimega Kino. Kino toimib hoopis teistsuguste reeglite alusel. Seal on intervjueeritavate mulje kohaselt tugevad hügieeni- ja turvanõuded, kehtib 21-aasta vanusepiirang, kahe intervjueeritava sõnul ei lasta purjus inimesi sisse, kolmanda sõnul on siiski ka seal alkoholi liigtarvitamise juhtumeid olnud. Ühe klubi asendumisel teisega, millel on oluliselt tugevamad reeglid, on nähtud turvalisuse ja tervise-kulude vähenemist tervele linnale.

Nõrkused

Alkoholist tingitud kahjustustena näevad meditsiinitöötajad sagedasti traumasid. Jaanipäeva paiku ja suvel on traumasid rohkem, tullakse vigastusi tuvastama – näiteks kakluse puhul on tarvis teada, kas põhjustatud on raskeid või kergeid vigastusi. Raskemad traumad jõuavad pigem 40 kilomeetri kaugusele Tartu haigla erakorralise meditsiini osakonda.

Kõik vestluspartnerid tõid välja, et noorte inimeste jaoks ei ole õhtuti piisavalt vaba aja veetmise kohti ja seltskondliku kokkutulemise võimalusi. On paar kohta, aga mõni ei ole suunatud kohalikele, mõni pannakse liiga vara kinni, mõnes liigub purjus seltskonda. On noortekeskus ja huviringid, kuid need haaravat siiski suhteliselt väikest osa noortest. Spordivõimalused on tugevamad.

Vastajad tajusid, et ravi ja teiste teenuste süsteemi tuleks ehitada terves riigis, mitte ainult ühes omavalitsuses. Lisaks nähti palju probleeme valitseva suhtumise ja teadmiste tasemega. Intervjueeritavate sõnul on murettekitav, et üldise vestluse ja otsusetegijate tasandil nähakse alkoholist tulenevaid probleeme puhtalt elustiili valikutena ja vähem haigusena, ka leiti, et ehk on alkoholist tuleneva eluga mitte toimetulemise vastu liiga suur tolerantsus – sotsiaalselt peetakse purjus olemist normaalseks.

Intervjueeritud sotsiaal- ja tervisesektori töötajad arvasid, et alkoholipoliitikas võiks muudatusi teha küll, kuid kartsid, et muudatustele kohalikul tasandil töötaks vastu päris tugev eestkoste alkoholi müüjate, baaride ja restoranide omanike poolt.

Teenused

Põlva vallas on ambulatoorne psühhiaater, kes teeb vajadusel koha peal ekspertiisi alkoholi mõjudest vaimsele seisundile. Toimib ka tasuline võõrutusravi, pakutakse sõltuvusnõustamist ja toetusravi. Linnas on üks erapsühhiaater ja linna haiglas üks väga eakas psühhiaater. Põlvas on olemas ka kliinilised psühholoogid.

Kohalik võrgustik toimib, kord kuus saab politsei kokku sotsiaaltöötajate ja abivallavanematega, arutatakse jooksvalt probleeme, mida erinevad osapooled on tähele pannud.

Põlva vallas ei ole Anonüümsete Alkohoolikute tugigruppi ega konkreetselt sõltuvusprobleemidele orienteeritud sotsiaaltöötajat. Tugiisiku teenused on arenemisjärgus ja inimesed on pöördunud alternatiivsete ravimeetodite poole, viinud oma pereliikmeid sensitiivi juurde.

Räägiti sotsiaalmajast aadressil Oja 2. Seal elab kümme-kond töö kaotanud ja sotsiaalsete toimetulekuraskustega isikut, kuid sinna koguneb ka inimesi, kes seal ei ela ning korduvalt on politseil Oja 2 elanikega probleeme olnud. Tegevus aktiveerub seal kuu alguses, kui makstakse sotsiaaltoetusi. Sotsiaaltöötajate sõnul on linna plaan see keskus kinni panna ning pakkuda sotsiaalkortereid elanikele eraldi majades. Hilisemas fookusgrupis ja ka ühes intervjuus väljendasid vastajad üllatust, et Oja 2 sotsiaal-maja ei ole veel kinni pandud ja ikka veel töötab.

3.4.2 Õpilaste uuringu tulemused

Uuringu sihtrühmaks olid 9. ja 11. klasside õpilased kõigis KOV-i koolides. Küsitlemise meetodit ja valimit on kirjeldatud raporti metoodikapeatükis 1.2.1. Põlva vallas küsitletud õpilaste hulgas oli 2014. aastal 11 ja 2017. aastal 6 täisealist noort ning kontrollomavalitsuses vastavalt 8 ja 11. Nemad on valimist välja jäetud näitajate kajastamisel, mis puudutavad alkoholi kättesaadavust alaealistele.

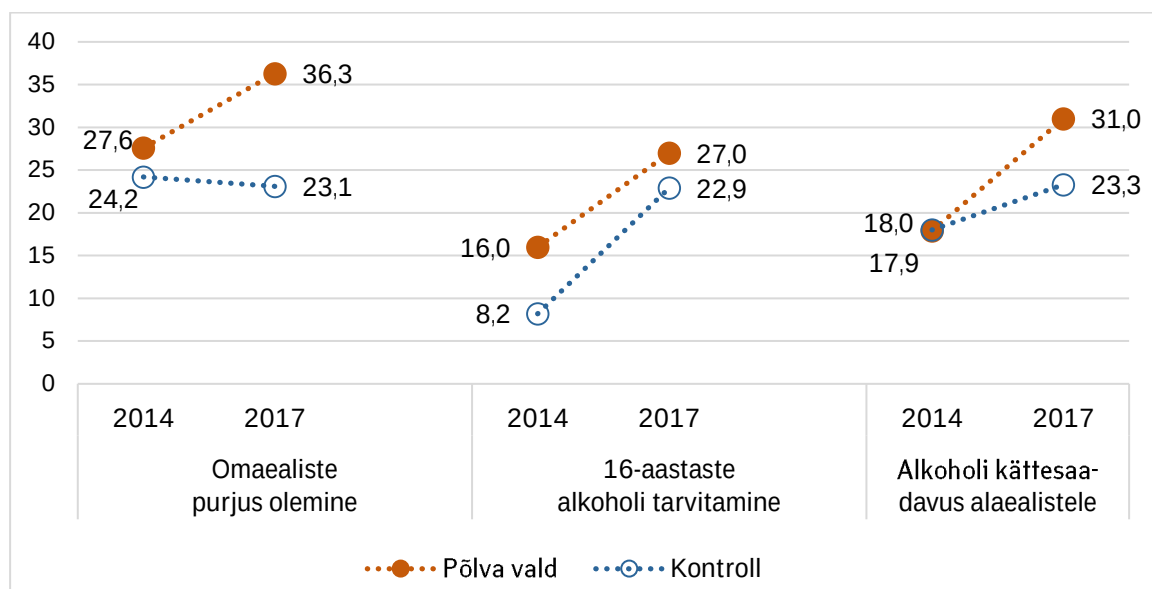
Suhtumine alkoholi tarvitamisse

Joonisel 39 on näidatud õpilaste vastused küsimustele, mis puudutavad suhtumist alkoholi tarvitamisse. Iga alateema puhul esitati vastajatele 4-5 väidet ning joonisel on näidatud nende õpilaste osakaal, kes on kõigi väidete osas vastanud alaealiste noorte alkoholi tarvitamist mitte soosivalt (väited on toodud uuringu metoodikapeatükis 1.2.1). Esimese alateema osas on arvestatud alaealiste vastajatega, kuna 11. klassi õpilastest mõned olid juba 18-aastased, aga küsitud on „minu vanuste noorte“ kohta.

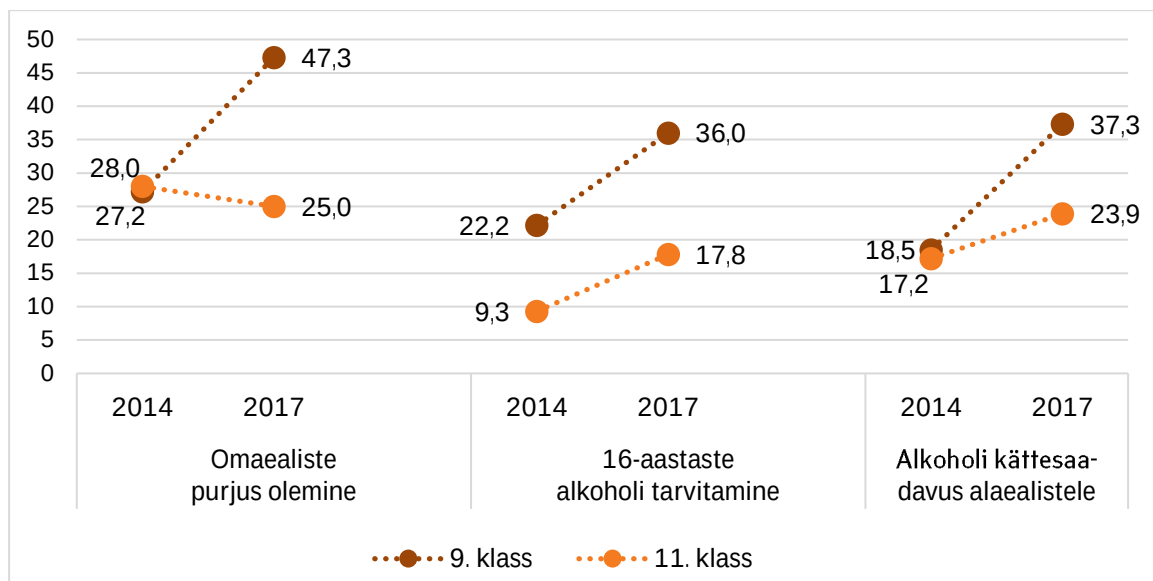
On näha, et tauniva suhtumisega noorte osakaal on pigem madal. 2017. aastal on Põlva vallas umbes 30% ringis õpilasi, kes leiavad, et alaealised noored ei peaks alkoholi kätte saama, tähtpäevadel või koosolemistel alkoholi tarvitama ning ennast purju jooma. Ülejäänud on valinud ka alkoholi tarvitamist soosivaid vastuseid indikaatori alla koondatud väidetele.

Sellegipoolest on 2014. aastaga võrreldes märgata positiivseid muutusi. 9. klassi õpilaste puhul on tauniv suhtumine suurenenud kõigi kolme teema osas (14-20 protsendipunkti), 11. klassi õpilaste seas seoses alaealiste alkoholi tarvitamise ja selle kättesaadavusega (7 ja 9 protsendipunkti). 9. klassides on alaealiste alkoholitarvitamisse taunivalt suhtuvaid õpilasi oluliselt rohkem kui 11. klassides (vt joonis 40).

Kontrollomavalitsuses on õpilaste suhtumine 2017. aastaks muutunud taunivamaks kahe näitaja osas: alkoholi kättesaadavus alaealistele ning 16-aastaste alkoholi tarvitamine (vt joonis 39).

Joonis 39. Õpilased, kellel on tauniv suhtumine alkoholi tarvitamise ja purjus olemisse (küsitlusaastate lõikes, %)

Joonis 40. Põlva valla õpilased, kellel on tauniv suhtumine alkoholi tarvitamisse ja purjus olemisse (klassiastmete ja küsitlusaastate lõikes, %)

Õpilastelt paluti arvamust ka selle kohta, kui ärritunud võiksid olla nende vanemad saades teada nende alkoholi tarvitamisest. Vastati 4-pallisel skaalal („väga ärritunud“ kuni „üldse mitte ärritunud“) ja paluti vastata ka nendel, kes alkoholi ei tarvita. Arvestati alaealiste vastajatega. 44% Põlva valla õpilastest leiavad 2017. aastal, et nende vanemad oleks kas väga või üsna ärritunud. 9. klassides on selliselt vastanud õpilasi rohkem kui 11. klassides (vastavalt 59% ja 34%).

Alkoholi kättesaadavus alaealistele

Järgnevatel joonistel on kajastatud õpilaste osakaal, kellele on täiskasvanu alkoholi ostnud, kelle alaealine tuttav on ise alkoholi ostnud, kes ise on proovinud alkoholi osta ja kellele on seda müüdnud. Lisaks on näidatud õpilaste osakaal, kes leiavad, et tal oleks alkoholi kerge kätte saada (küsimuste esituse kohta vt täpsemalt meetodika peatükist 1.2.1).

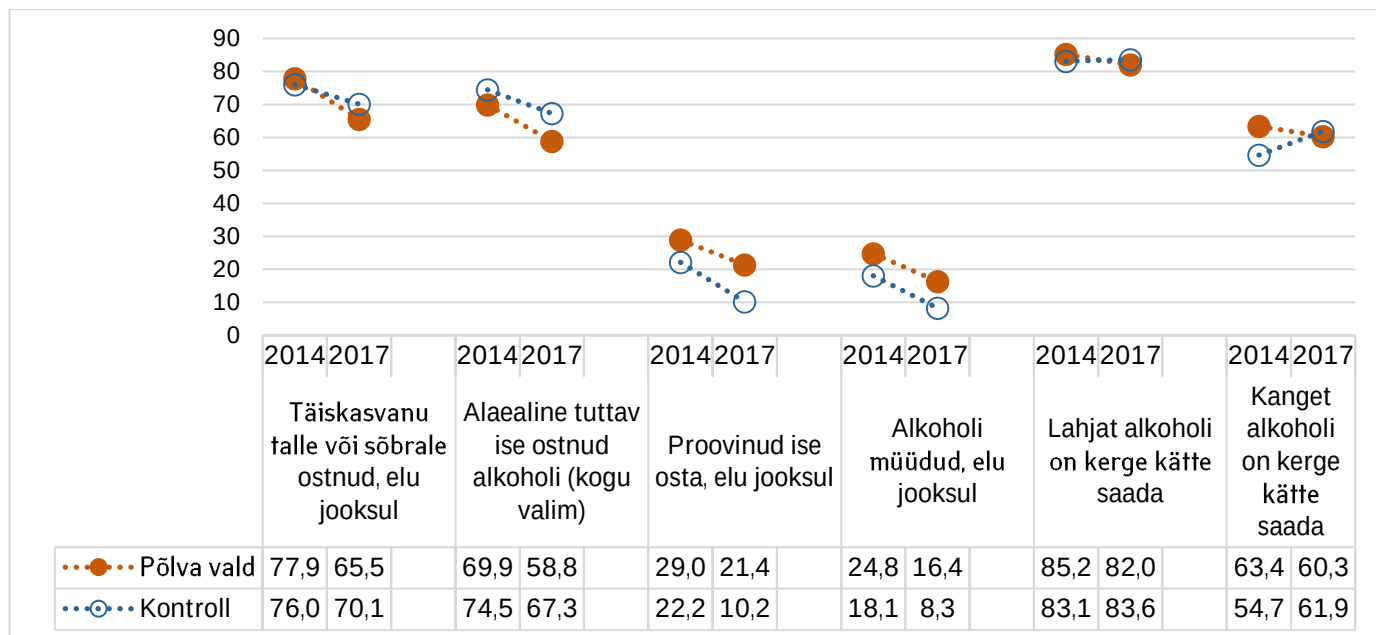
Tulemused näitavad, et alkohol on alaealiste noorte jaoks hõlpsasti kättesaadav. 2017. aastal leiavad 82% Põlva valla õpilastest, et soovi korral saaksid nad kergelt kätte lahjat alkoholi ning enam kui pooled märgivad seda ka kange alkoholi kohta (vt joonis 41). 9. klassi vastajate hulgas on 11. klassi noortest vähem õpilasi, kes saaksid kätte kanget alkoholi, kuid lahja alkoholi kättesaadavust peetakse mõlemas klassiastmes ühtemoodi väga hõlpsaks. Võrreldes 2014. aastaga peavad nooremad õpilased 2017. aastal raskemini kättesaadavaks kanget alkoholi ning vanemad õpilased lahjat alkoholi (mõlemal juhul muutus 9 protsendipunkti) (vt joonis 42).

2017. aastal märgib u viiendik Põlva valla alaealistest, et nad on proovinud ise alkoholi osta. Nendest valdavale enamikule (81%) on seda ka müüdnud, mis teeb 16% kõigist õpilastest. Üle kolmveerandi alkoholi ostnutest on seda teinud rohkem kui kaks korda. Alkoholi on õnnestunud osta kõige rohkem meelelahutuskohast (baar, klubi vmt) ja avalikult ürituselt (kontsert, festival vmt).

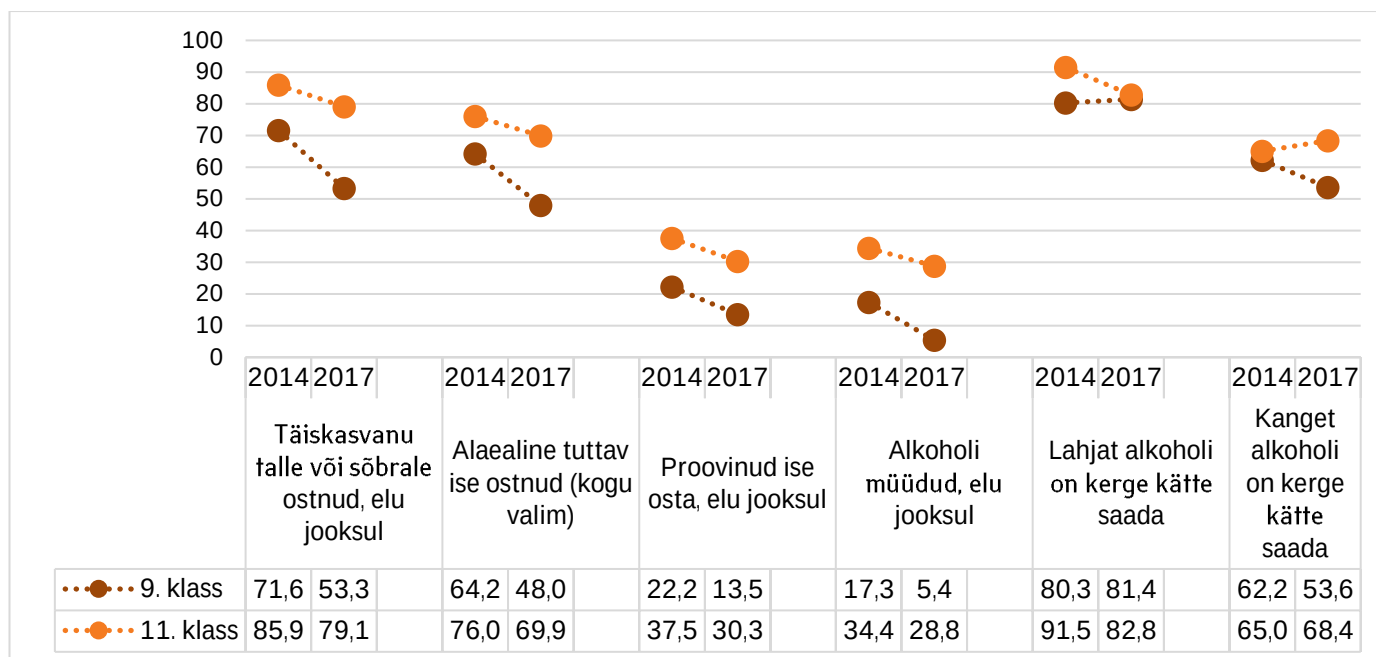
Võrreldes 2014. aastaga on need osakaalud mõnevõrra vähenenud (8 protsendipunkti). Kolm aastat tagasi proovis alkoholi osta 29% alaealistest noortest ning nendest 88%-le seda ka müüdi, mis on 25% kõigist õpilastest. Muutused on seotud nii 9. kui 11. klassi noortega. Alkoholi ise ostmise kahanemist on märgata ka Põlva õpilaste tutvusringkonnas ning seda nii 9. kui 11. klassi vastajate puhul. 9. klassides on muutus suurem (vt joonis 41 ja 42).

Kolmas teema, mida joonised kajastavad, on alkoholi ostmise alaealistele täiskasvanute poolt. 2017. aastal ütlevad 66% Põlva õpilastest, et mõni täiskasvanu on neile või nende alaealisele sõbrale alkoholi ostnud. Võrreldes 2014. aastaga on see näitaja kahanenud. Muutus on palju

suurem 9. klasside õpilaste puhul (18 protsendipunkti), kuid on toimunud ka vanemates klassiastmetes (7 protsendipunkti). Kõige enam mainitakse ostjana enda või sõbra täiskasvanud tuttavat (68%), enda või sõbra venda/õde (39%) või ema/kasuema (21%). 23% on palunud võõral täiskasvanul endale alkoholi osta. Ka kontrollomavalitsuses on kolme aastaga mõnevõrra vähenenud alkoholi ostmise proovimine ja alaealistele müümine ning täiskasvanute poolt alaealistele alkoholi ostmine (vt joonis 41 ja 42).

Joonis 41. Õpilased, kes vastavad alkoholi kättesaadavusega seotud küsimustele jaatavalt (küsitus aastate lõikes, % alaealistest)

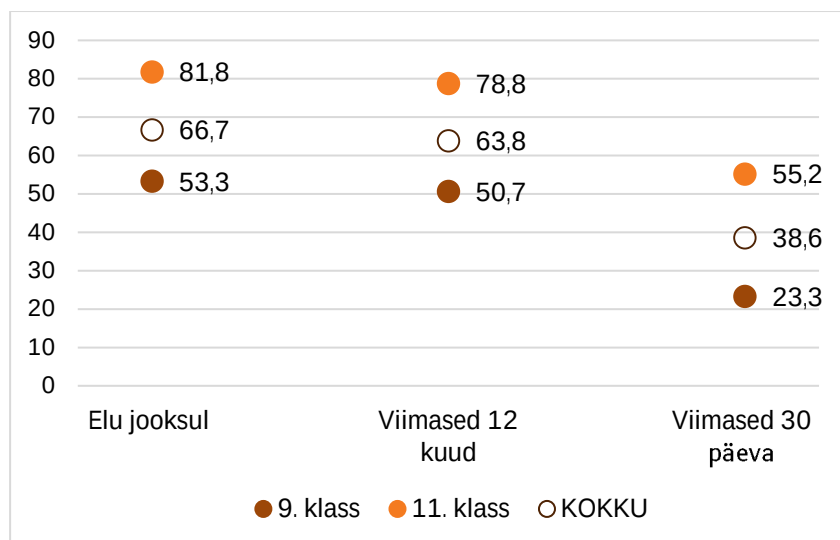
Joonis 42. Põlva valla õpilased, kes vastavad alkoholi kättesaadavusega seotud küsimustele jaatavalt (klassiastmete ja küsitlusaastate lõikes, % alaealistest)

Alkoholi tarvitamine alaealiste poolt

Joonisel 43 on näidatud alkoholi tarvinud alaealiste õpilaste osakaal kahes klassiastmes. Arvestatud on nendega, kes on alkoholi joonud vähemalt ühel korral rohkem kui ühe lonksu. Valdav enamik Põlva valla 11. klassi noortest on elu jooksul ja viimase aasta jooksul alkoholi tarvinud. Viimasel kuul on seda teinud veidi üle poole. 9. klassi näitajad on oluliselt madalamad.

Antud näitaja puhul ei ole võimalik 2014. ja 2017. aasta tulemusi omavahel võrrelda, sest küsimuse esitust oli vaja muuta. 2014. aastal vastasid alkoholi tarvitamise küsimustele kõik, kes olid kunagi alkoholiga kokku puutunud. Selgus, et nendel, kes olid alkoholi vaid korra või paar ühe lonksu proovinud, oli osadele küsimustele keeruline vastata ning see tekitas segadust. Seetõttu lisasime 2017. aasta uuringusse esmalt filterküsimuse selle kohta, kui suur on vastaja kokkupuude alkoholi tarvitamisega. Alkoholi tarvitamisega seotud küsimustele vastamist jätkasid need, kes olid elu jooksul joonud vähemalt mitu lonksu (üks või rohkem kordi). Kahe küsitlusaasta lõikes saab aga võrrelda õpilaste osakaalu, kes on purjus olnud.

2017. aastal lisatud filterküsimuse alusel ei ole elu jooksul kunagi alkoholi proovinud 6% Põlva valla õpilastest ning ühe lonksu on üks või mitu korda proovinud 26%. Seejuures 9. klassi õpilastest ei ole kunagi alkoholi proovinud 8% ning 11. klassi noorte hulgas 4%.

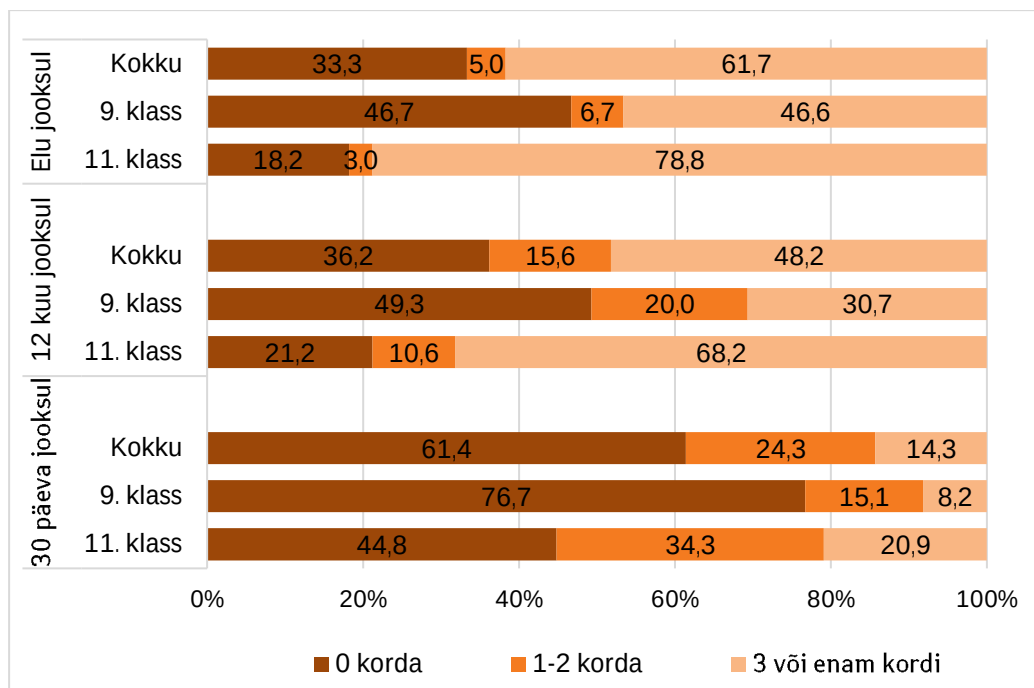

Joonis 43. Alkoholi tarvinud Põlva valla õpilased, vähemalt mitu lonksu, 2017. a uuring (klassiastmete lõikes, % alaealistest)

Põlva valla 9. klassi õpilaste esmakordse alkoholi tarvitamise (vähemalt mitu lonksu) keskmine vanus on 2017. a uuringu andmetele 12,9 eluaastat. 36% on seda teinud 14-aastaselt ja 22% 15-aastaselt. 11. klassi õpilaste esmakordse alkoholi tarvitamise keskmine vanus on 14,4 eluaastat. 22% on seda teinud 15-aastaselt ja 25% 16-aastaselt.

Üle kolmveerandi 11. klassi alaealistest õpilastest on elu jooksul alkoholi joonud vähemalt kolm korda (sh 68% vähemalt 6 korda). Viimase aasta jooksul on vähemalt 3 korral mitu lonksu alkoholi tarvinud kaks kolmandikku (sh 52% vähemalt 6 korda) ning viimase kuu aja jooksul viiendik (sh 13% vähemalt 6 korda, mis on 24% kuu aja jooksul tarvinutest) (vt joonis 44).

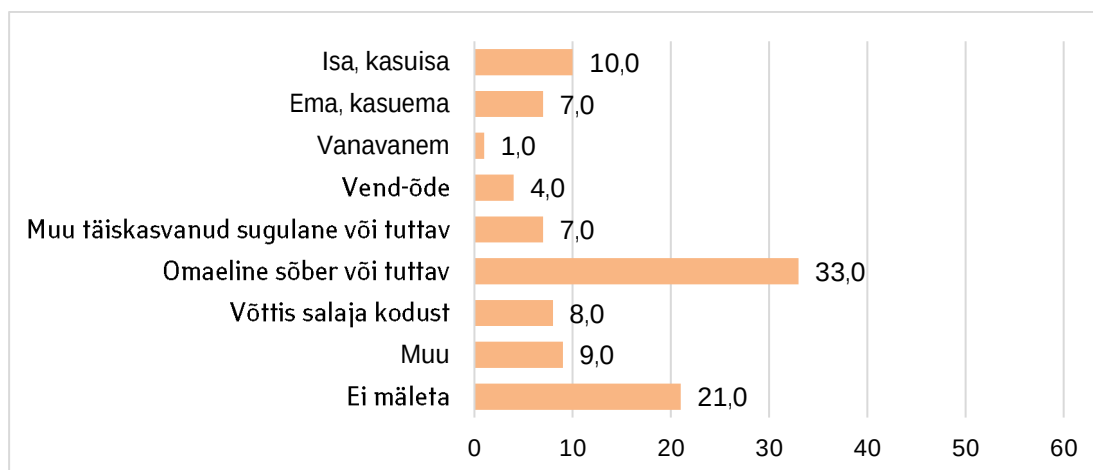
9. klassi õpilastest on ligi pooled elu jooksul alkoholi tarvinud vähemalt kolm korda (sh 36% vähemalt 6 korda). Viimase aasta jooksul on sama palju kordi alkoholi tarvinuid ligi kolmandik (sh 23% on seda teinud vähemalt 6 korral) ning viimase kolmekümne päeva jooksul ligi kümnendik (sh 7% vähemalt 6 korral, mis on 29% kuu aja jooksul tarvinutest) (vt joonis 44).

Joonis 44. Alkoholi tarvitamise kordade arv Põlva valla õpilaste seas, vähemalt mitu lonksu, 2017. a uuring (klassiastmete lõikes, % alaealistest)

Uuriti ka selle kohta, millisel viisil õpilane alkoholi sai, kui ta seda esmakordselt vähemalt mitu lonksu tarvitas. Kokku 31% märgib, et täiskasvanud isik pakkus või lubas võtta. Selle täiskasvanuna mainitakse enam oma vanemaid. Omaealist sõpra või tuttavat mainib alkoholi pakkujana kolmandik (vt joonis 45).

45% alkoholi tarvitanutest märgib, et esimesel korral joodi lahjat alkoholi (õlu, siider, segujook), 29% mainib kanget alkoholi või kange alkoholiga kokteili ning 18% veini või šampust.

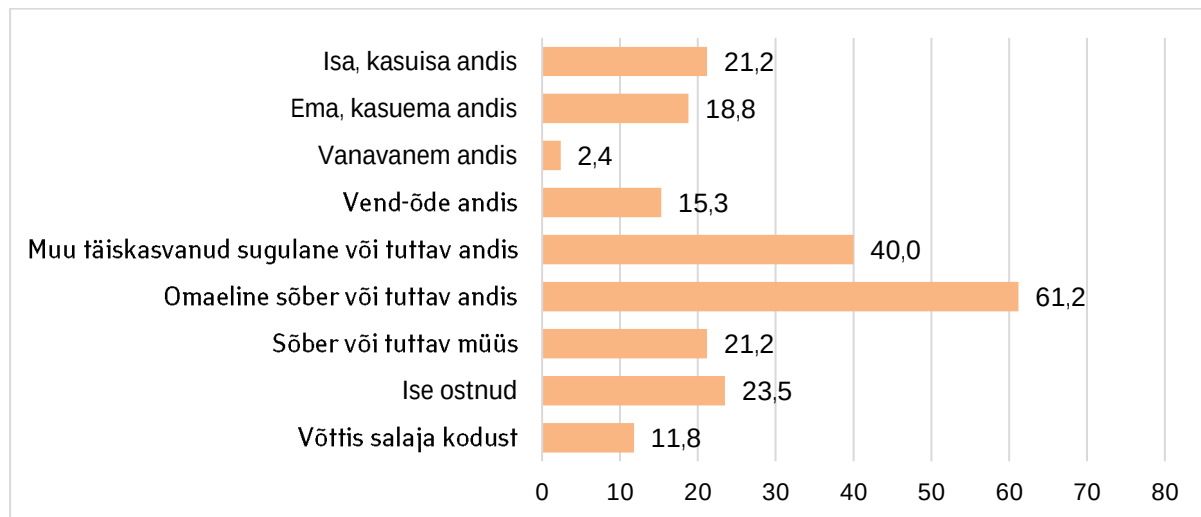

Joonis 45. Alkoholi saamise viis selle esmakordsel tarvitamisel Põlva valla õpilaste seas, 2017. a uuring (%)

Joonisel 46 on näidatud alkoholi saamise viisid viimase 12 kuu jooksul. Osakaalud on toodud viimase aasta jooksul alkoholi tarvitanud alaealistest õpilastest. Üks õpilane võib olla alkoholi saanud mitmel erineval viisil (nt nii isa kui ka mõne tuttava käest). Ka siin märgitakse kõige enam, et alkoholi andis omaealine sõber või tuttav. Järgmisena mainitakse täiskasvanut, kes ei ole kõige lähem sugulane. Kokku 56% nendib, et alkoholi pakkus või lubas võtta täiskasvanud isik; sh 27%

märgib oma vanemat või vanavanemat. Pea neljandik alkoholi tarvitanud õpilastest ütleb, et on viimase 12 kuu jooksul ise alkoholi ostnud. Eelkõige on seda tehtud avalikul üritusel.

Valdav enamik alaealistest, kes on viimasel aastal alkoholi tarvitanud, on seda teinud kellegi juures külas olles (71%) ning 52% enda kodus. Kokku 46% märgib, et on alkoholi tarvitanud avalikus kohas nagu söögi- või meelelahutuskohas või üritusel (kontsert, festival vmt). Viimast märgitakse seejuures kõige enam. 11% märgib alkoholi pruukimist klassiekskursioonil või koolimajas, sh valdavalt klassiekskursioonil.

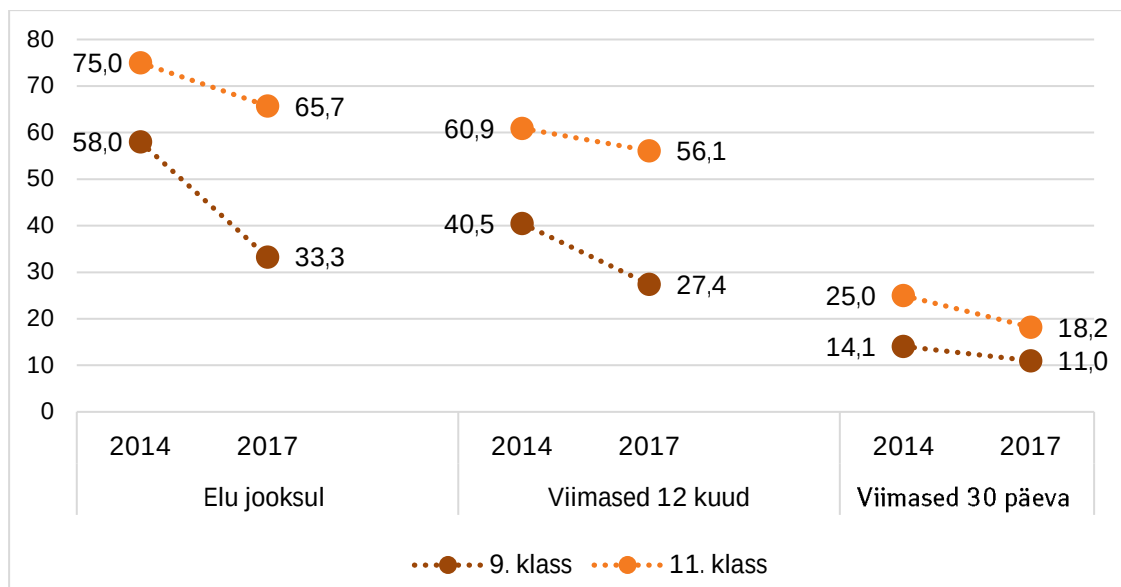

Joonis 46. Alkoholi saamise viis viimase 12 kuu jooksul Põlva valla õpilaste seas, 2017. a uuring (% 12 kuu jooksul alkoholi tarvitanud alaealistest)

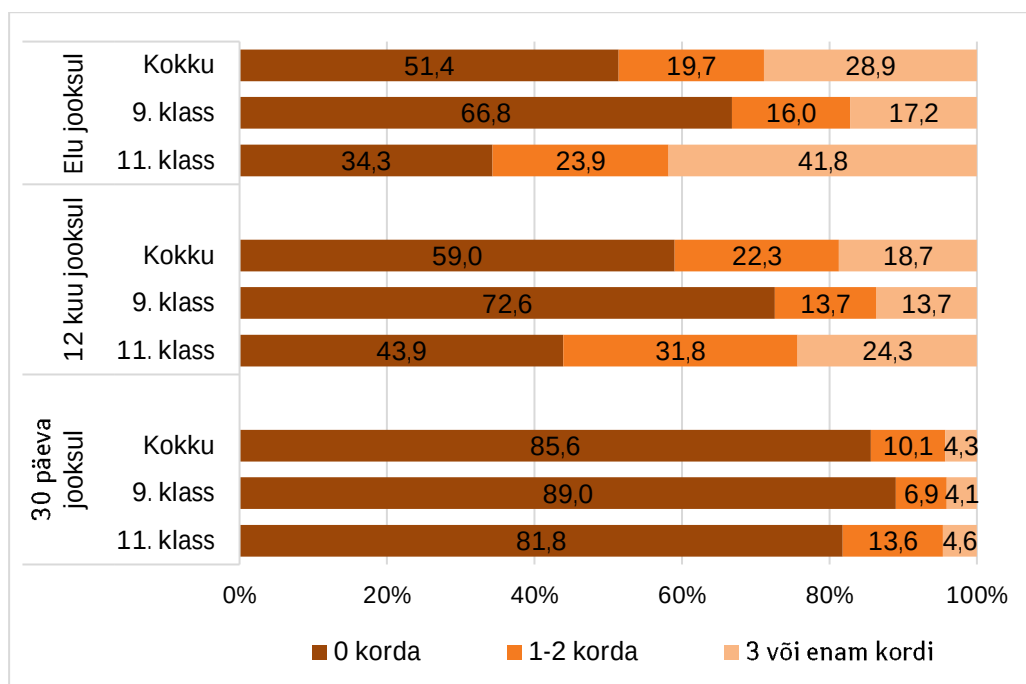
Järgnevalt on vaadatud tulemusi, mida saab kahe küsitlusaasta lõikes võrrelda. Purjus olnud õpilaste osakaal on joonistel 47–49 näidatud kõigist alaealistest vastajatest, k.a. need, kes ei ole alkoholi tarvitanud. Ligi pooled Põlva valla õpilastest on 2017. aasta uuringu andmetel elu jooksul purjus olnud (nt kõikusid kõndides, oli raskusi rääkimisega, oksendasid, ärgates oli halb olla). See teeb 73% alkoholi tarvitanutest. Viimase aasta jooksul on purjus olnud 41% õpilastest (mis teeb 65% 12 kuu jooksul alkoholi tarvitanutest) ning viimasel kuul 14% (so 36% viimase 30 päeva jooksul alkoholi tarvitanutest).

Põlva valla 11. klassi õpilase hulgas on ennast purju joonud noori palju rohkem kui 9. klassides. Võrreldes 2014. aastaga on olukord paranenud. Elu jooksul purjus olnud õpilaste osakaal on langenud nii 9. kui 11. klassi õpilaste hulgas (vastavalt 25 ja 9 protsendipunkti). Nooremas klassiastmes on kahanenud ka viimase aasta jooksul purjus olnud õpilaste osakaal (13 protsendipunkti). Viimase kuu aja näitaja on veidi muutunud 11. klassides (langus 7 protsendipunkti) (joonis 47). Joonisel 48 on esitatud ka purjus oldud kordade arv.

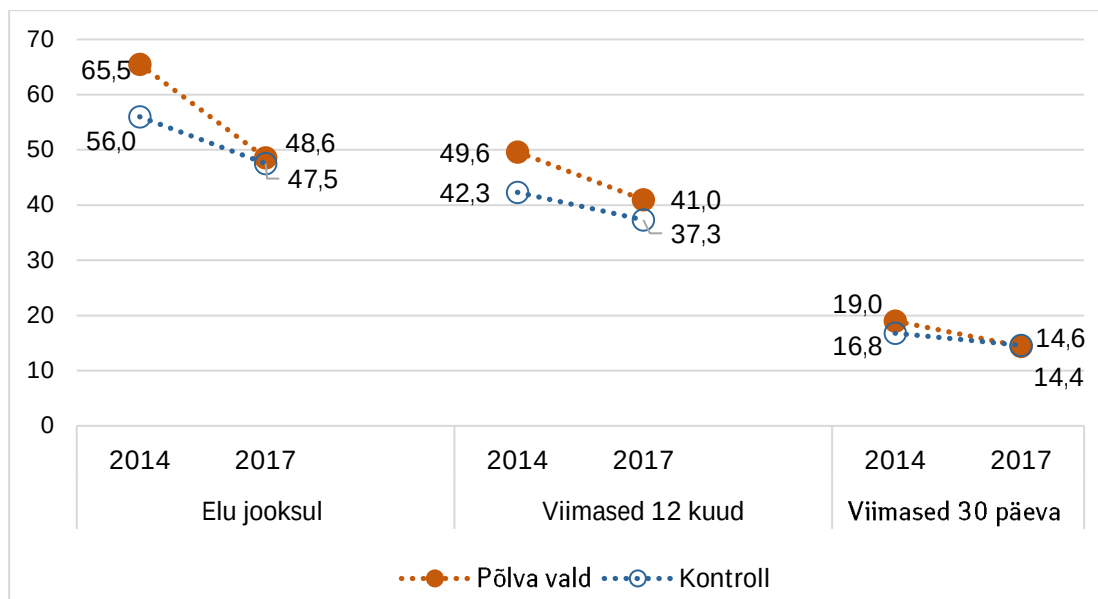
Ka kontrollomavalitsuses on mõnevõrra paremuse poole muutunud kogu elu ning viimast aastat puudutavad näitajad, kuid viimase kuu aja jooksul on ennast purju joonud analoogne osakaal noori nagu 2014. aastal (vt joonis 49).

Joonis 47. Ennast purju joonud Põlva valla õpilased (klassiastmete ja küsitlusaastate lõikes, % alaealistest)

Joonis 48. Purjus olemise kordade arv Põlva valla õpilaste seas, 2017. a uuring (klassiastmete lõikes, % alaealistest)

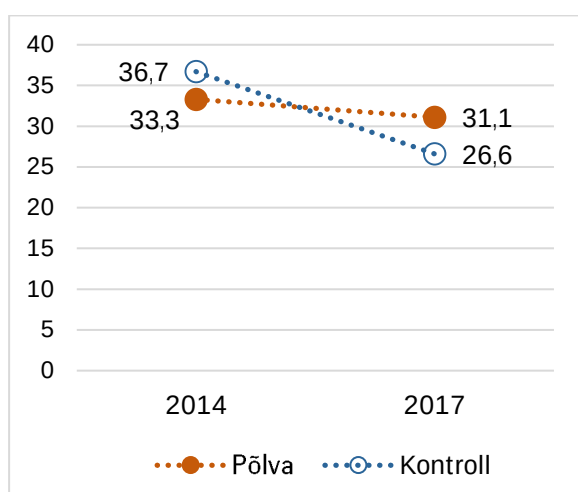

Joonis 49. Ennast purju joonud õpilased (küsitlusaastate lõikes, % alaealistest)

Joonisel 50 on näidatud, kui paljude õpilastega on viimase aasta jooksul midagi juhtunud selle tõttu, et nad on tarvitanud alkoholi (k.a. täisealised 11. kl õpilased). Küsiti järgmiste olukordade kohta: kaklused või löömingud, õnnetused või vigastused, vaidlused/tülid vanematega, vaidlused/tülid sõpradega, probleemid õpetajatega, probleemid õppimisega, sekeldused politseiga, röövimise või varguse ohvriks langemine, arstiabi vajamine, seksuaalsuhted, mida hiljem kahetsetakse.

2017. aastal märgib kokku 31% Põlva valla noortest, et midagi nendest olukordadest on viimasel aastal ette tulnud (see on 47% 12 kuu jooksul alkoholi tarvitanutest). Kõige rohkem mainitakse seejuures vaidlusi/tülisid sõpradega või vanematega, õnnetuste juhtumist ning probleeme õppimisega. Kõige vähem on esinenud varguse ohvriks langemist, arstiabi vajamist ning probleeme õpetajatega.

Võrreldes 2014. aastaga ei ole üldine olukord 2017. aastaks muutunud, kuid klassiastmete kaupa on mõningast olukorra paranemist siiski märgata 9. klassides. 2014. aastal märkis 31% ja 2017. aastal 23% 9. klasside õpilastest, et nendega on midagi juhtunud. (11. klassis on need näitajad vastavalt 36% ja 40%). Kontrollomavalituses toimub kolme aasta taguse ajaga võrreldes õpilastega vahejuhtumeid vähem (vt joonis 50).

Joonis 50. Õpilased, kellele on tekkinud viimase 12 kuu jooksul kahju nende alkoholi tarvitamise tõttu (küsitlusaastate lõikes, %)

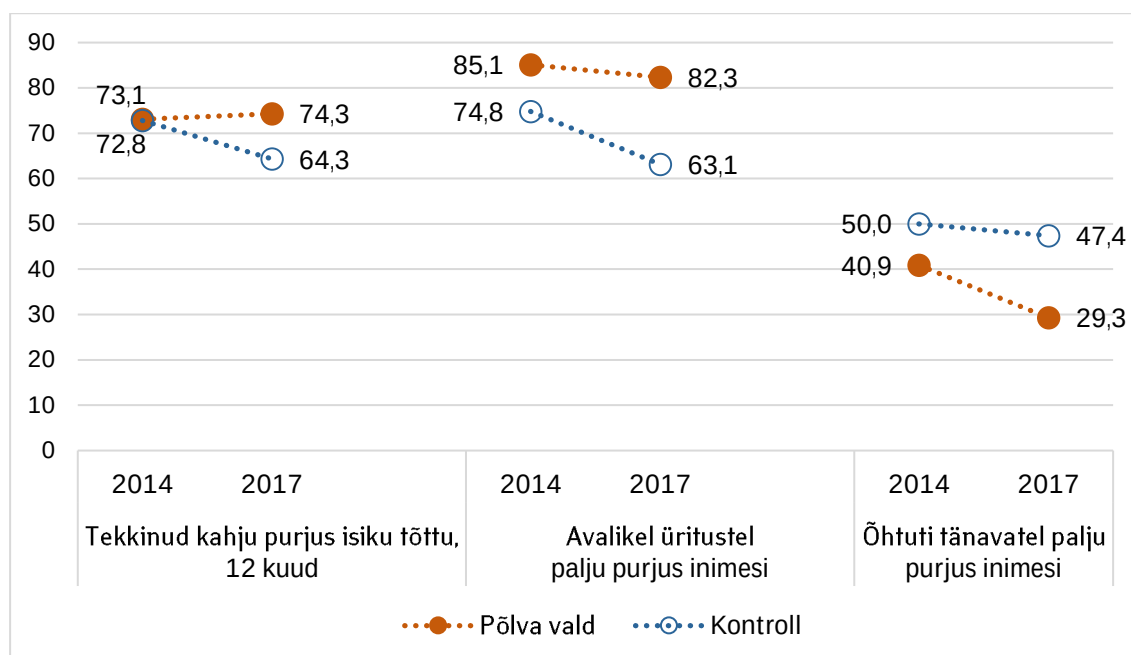
Ümbritsev keskkond

Väga valdav enamik õpilastest leiavad, et Põlva vallas on avalikel üritustel palju purjus inimesi ning see osakaal ei ole kolme aasta jooksul muutunud. 29% õpilastest arvavad, et nädalavahetuse õhtutel on tänavatel palju purjus inimesi ning see näitaja on kahanenud (12 protsendipunkti). Kontrollomavalitsuses on kolme aasta taguse ajaga võrreldes üritustel vähem purjus inimesi märgata (vt joonis 51).

Ligi kolmveerand Põlva valla õpilastest märgivad 2017. aastal, et nendega on viimase 12 kuu jooksul purjus inimese tõttu midagi juhtunud ning see seis oli sama 2014. aastal. Kõige enam on purjus inimene tänaval tulistanud (nii märgib 64%), purjus isik sõimanud või on pereliikme või sõpradega juhtunud purjus peaga õnnestus (mõlemat märgib 20%). 14% mainivad, et on sõitnud autos, mille juht on alkoholi joonud. Purjus inimeste tõttu kahju kannatanud noorte osakaal on aga mõnevõrra langenud kontrollomavalitsuses (vt joonis 51).

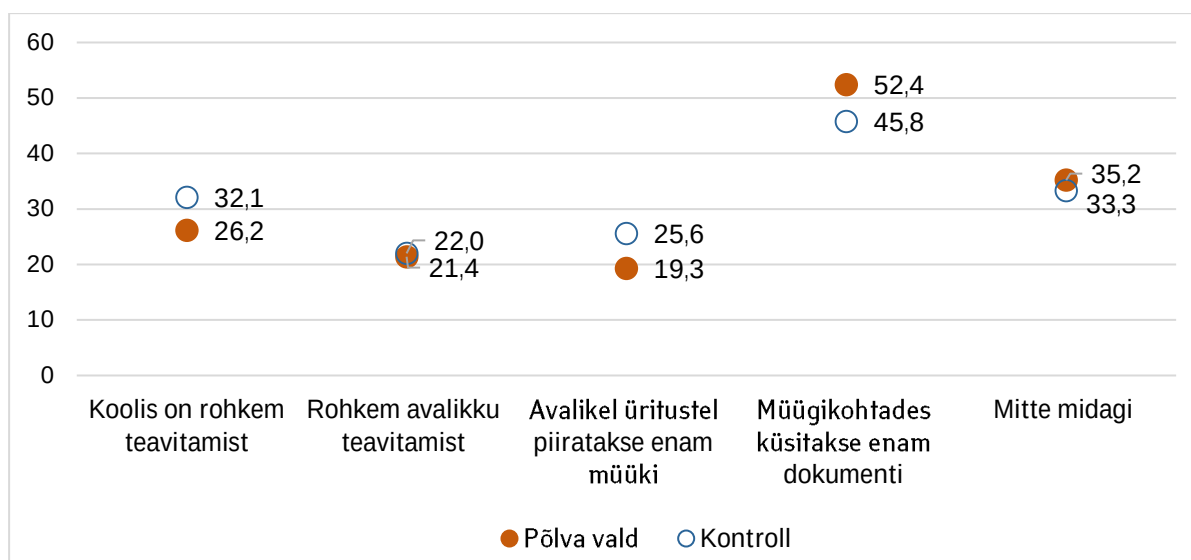
Alkoholi liigset tarvitamist märkavad õpilased oma suhtlusringkonnas omajagu. 69% Põlva valla noortest märgib 2017. aastal, et tal on omavanuseid sõpru või tuttavaid, kes tarvitavad liiga palju alkoholi ning 46% mainivad seda lähisugulaste kohta. Pool õpilastest märgib seejuures, et alkoholiga liialdab ema või isa ning veidi üle poole mainib teisi sugulasi.

Uuringu analüüsimetoodikat kirjeldavas peatükis on täpsemalt välja toodud, kuidas joonisel esitatud indikaatoreid on arvestatud (vt ptk 1.2.1).

Joonis 51. Õpilased, kes on vastanud jaatavalt keskkonna näitajate osas, mis puudutavad alkoholi tarvitamist (küsitlusaastate lõikes, %)

2017. aastal küsiti õpilastelt, milliseid muutusi on nende arvates paikkonnas toimunud seoses alkoholi tarvitamise ennetamisega. Üle poole Põlva valla õpilastest ütlevad, et nüüd kontrollitakse alkoholi müügikohtades enam dokumenti ning neljandik märgib, et koolis on olnud rohkem teavitamist. Esimesena mainitud muutust märgivad Põlva õpilased ka kontrollomavalitsuse vastajatest enam, koolis teavitamist ja avalikel üritustel alkoholimüügi piiramist aga veidike vähem (vt joonis 52).

Joonis 52. Alkoholi tarvitamise ennetamisega seotud muutused oma linnas/vallas viimase paari aasta jooksul, 2017. a uuring (%)

Kooliõpilaste uuringu kokkuvõte

Alaealiste noorte alkoholitarvitamises ei nähta suurt probleemi, kuid kolme aasta jooksul on tauniv suhtumine kasvanud.

Põlva vallas on kolmekümne protsendi ringis õpilasi, kes leiavad, et alaealised noored ei peaks alkoholi kätte saama, tähtpäevadel või koosolemistel alkoholi tarvitama ning ennast purju jooma. Võrreldes 2014. aastaga on nii 9. kui ka 11. klassi õpilaste suhtumine muutunud taunivamaks. Nooremas klassiastmes on muutused suuremad ja taunivat suhtumist enam.

Ka kontrollomavalituses on kahe mõõdetud näitaja osas suhtumine alaealiste alkoholi tarvitamisse muutunud taunivamaks.

Alkoholi müümine alaealistele noortele on vähenenud. Ka täiskasvanud ostavad alaealistele vähem alkoholi kui kolme aasta eest. Alkohol on aga sellegipoolest paljudele kergesti kättesaadav.

2014. aastal oli 25% Põlva valla alaealistest ise alkoholi ostnud (sh 34% 11. klassi ja 17% 9. klassi õpilastest). Kolm aastat hiljem on see näitaja 16% (sh 29% 11. klassi ja 5% 9. klassi õpilastest). Mõnevõrra vähenenud on ka õpilaste hulk, kes üldse proovivad seda teha. Alkoholi ostmise kahanemist on märganud ka teiste omaealiste tuttavate hulgas.

Alkoholi ostavad või annavad alaealistele aga täisealised inimesed. Kaks kolmandikku õpilastest ütleb, et mõni täiskasvanu on talle või tema alaealisele sõbrale alkoholi ostnud; sh 79% 11. kl ja 53% 9. kl õpilastest. See olukord on kolme aasta jooksul siiski paranenud; eriti nooremate õpilaste puhul. 2014. aastal märkis täiskasvanu poolset alkoholi ostmist enam kui kolmveerand õpilastest (sh 86% 11. kl ja 72% 9. kl õpilastest).

Enam kui pooltele viimase 12 kuu jooksul alkoholi tarvitanud õpilastest on seda andnud täiskasvanud isik, sh igale neljandale tema ema, isa või vanavanem. Kõige sagedamini juuakse kellegi juures külas olles, kuid ligi pooled viimasel aastal alkoholi tarvitanud alaealistest on seda teinud ka avalikus kohas (üritus, meelelahutuskoht vmt).

Üle kolmveerandi Põlva valla õpilastest leiavad, et nad saaks hõlpsalt kätte lahjat alkoholi (sh 83% 11. kl alaealistest ning 81% 9. kl õpilastest) ning üle poole väidavad seda ka kange alkoholi kohta (sh 68% 11. kl ja 54% 9. kl õpilastest). 2014. aastaga võrreldes ei ole selles osas palju muutunud.

Kontrollomavalitsuses on kolme aastaga vähenenud alkoholi ostmise proovimine ja alaealistele müümine ning täiskasvanute poolt alaealistele alkoholi ostmine.

Alkoholi tarvitamist on õpilaste hulgas omajagu. Vähenenud on aga noorte hulk, kes on purjus olnud.

2017. aasta andmetel on 82% Põlva valla 11. klasside ja 53% 9. klasside alaealistest õpilastest elu jooksul alkoholi joonud (vähemalt mitu lonksu); sh kaks kolmandikku vanematest ja üle kolmandiku noorematest õpilastest on seda teinud enam kui viis korda. Viimase 12 kuu jooksul alkoholi tarvitanute osakaal on üsna sarnane.

Kahe küsitlusaasta lõikes on võimalik võrrelda purjus olemist. Elu jooksul on purjus olnud 66% 11. klasside ja 33% 9. klasside alaealistest õpilastest; sh 42% ja 17% vähemalt kolmel korral. Võrreldes kolme aasta taguse ajaga on enda purju joomine vähenenud.

Iga kolmas õpilane on kogenud viimasel aastal mingit kahju seetõttu, et ta on tarvitanud alkoholi. Eelkõige vaidlusi ja tülisid sõprade või vanematega, õnnetustesse sattumist ning probleeme õppimisega. Selliste õpilaste hulk ei ole vahepeal muutunud.

Kontrollomavalitsuses on 2017. aastaks 2014. aastaga võrreldes vähenenud enda purju joomine ja õpilastele on tekkinud vähem kahju sellest, et nad on joonud alkoholi.

Alkoholi müügikohtades küsitakse enam dokumenti ning õhtuti on tänavatel vähem purjus inimesi kui mõni aasta tagasi.

2017. aastal leiavad enamik õpilastest jätkuvalt, et avalikel üritustel on Põlva vallas näha palju purjus inimesi, kuid kahanenud on purjus inimeste hulk nädalvahetuste õhtutel tänavatel. Kolmveerand õpilastest on viimasel aastal kogenud purjus isiku poolt tekitatud kahju ning see näitaja ei ole 2014. aastaga võrreldes muutunud. Kõige rohkem esineb purjus isiku poolt tänaval tülitamist. Kontrollomavalitsuses märkavad õpilased 2017. aastal vähem purjus inimesi avalikel üritustel ning nad on vähem kogenud purjus isiku poolt tekitatud kahju.

Iga teine Põlva valla õpilane leiab, et tema kodukohas küsitakse praegu alkoholi ostmisel müügikohtades enam dokumenti kui paar aastat tagasi. See näitaja on veidi kõrgem kui kontrollomavalitsuses. Neljandik leiab ka seda, et koolis on rohkem teavitamist.

3.4.3 Täiskasvanud elanikkonna uuringu tulemused

Uuringu sihtrühmaks olid 18–65-aastased KOV-i elanikud. Uuringu metoodikat ja valimit on kirjeldatud raporti metoodikapeatükis 1.2.1.

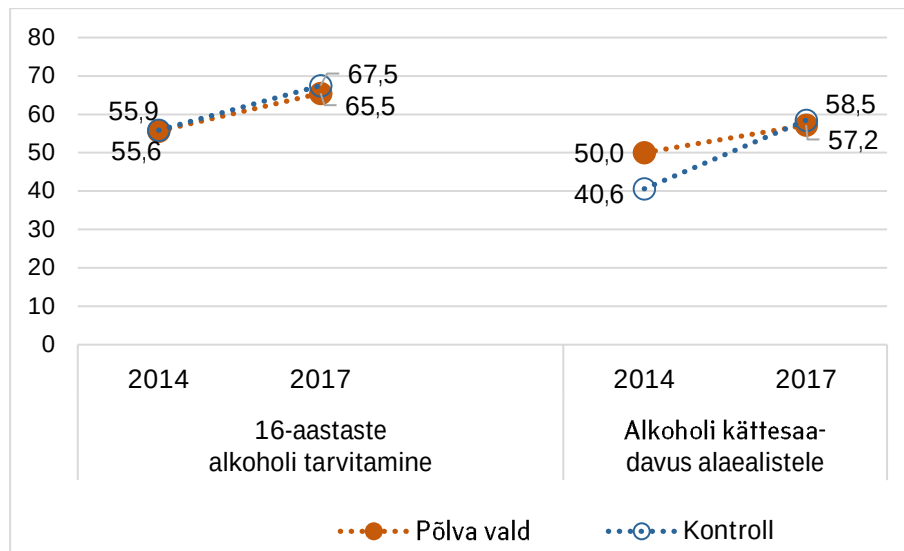
Suhtumine alaealiste alkoholi tarvitamisse ja hinnang kättesaadavusele

Joonisel 53 on näidatud täiskasvanute vastused küsimustele, mis puudutavad suhtumist alaealiste alkoholi tarvitamisse. Mõlema alateema puhul esitati vastajatele 4-5 väidet ning joonisel on näidatud täiskasvanud elanike osakaal, kes on kõigi väidete osas vastanud alaealiste noorte alkoholi tarvitamist mitte soosivalt (väited on toodud uuringu metoodika peatükis 1.2.1).

Enamiku Põlva valla 18–65-aastaste elanike suhtumine alaealiste alkoholitarvitamisse on tauniv. 2017. aastal leiavad üle poole vastajatest, et alaealised noored ei peaks alkoholi kätte saama ning ligi kaks kolmandikku märgivad, et 16-aastased ei peaks tähtpäevadel või koosolemistel alkoholi tarvitama (ei pere ringis, täiskasvanute ega omavanustega koos olles). Ülejäänud on valinud ka alkoholi tarvitamist soosivaid vastuseid indikaatorisse arvestatud väidetele.

Võrreldes 2014. aastaga on mõlema näitaja seis Põlva vallas veidi paranenud, kuid muutus on statistiliselt oluline seoses 16-aastaste alkoholi tarvitamisega (kasv 10 protsendipunkti).

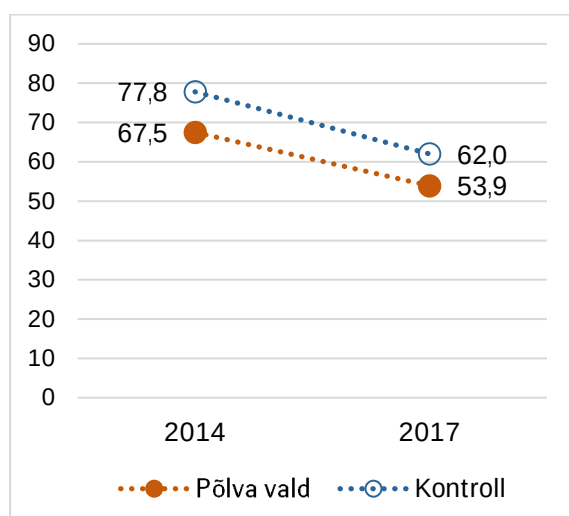
Kontrollomavalitsuses on mõlema teema osas toimunud statistiliselt oluline muutus ja elanike suhtumine alaealiste alkoholi tarvitamisele on 2017. aastal taunivam (vt joonis 53).

Joonis 53. Täiskasvanud, kellel on tauniv suhtumine alaealiste alkoholi tarvitamisele (küsituslusaastate lõikes, %)

Järgmisena paluti 18–65-aastastel elanikel hinnata, kui raske oleks 16–17-aastasest noorel nende omaavalitsuses alkoholi osta. Vastati 5-pallisel skaalal („võimatu“ kuni „väga kerge“). Joonisel 54 on näidatud täiskasvanute osakaal, kes vastasid küllalt või väga kerge. 2017. aastal leiab üle poole Põlva valla elanikest, et alaealised saaksid vallas kergelt alkoholi osta. Kolm aastat tagasi oli see näitaja 14 protsendipunkti võrra kõrgem. Ka kontrollomavalitsuses on vähenenud täiskasvanute osakaal, kelle arvates saavad alaealised kergesti ise alkoholi osta.

Lisaks küsiti, kas vastaja ise on viimase 12 kuu jooksul ostnud või pakkunud alkoholi mõnele alla 18-aastasele isikule. 2017. aastal vastas jaatavalt 5,5% Põlva valla elanikest ning 2014. aastal 9,1%. Kontrollomavalitsuses olid need näitajad vastavalt 9,0% ja 8,5%. Kahe küsitlusaasta andmed ei erine.

Joonis 54. Täiskasvanud, kes leiavad, et alaealistel noortel on kerge ise alkoholi osta (küsituslusaastate lõikes, %)

Alkoholi tarvitamine

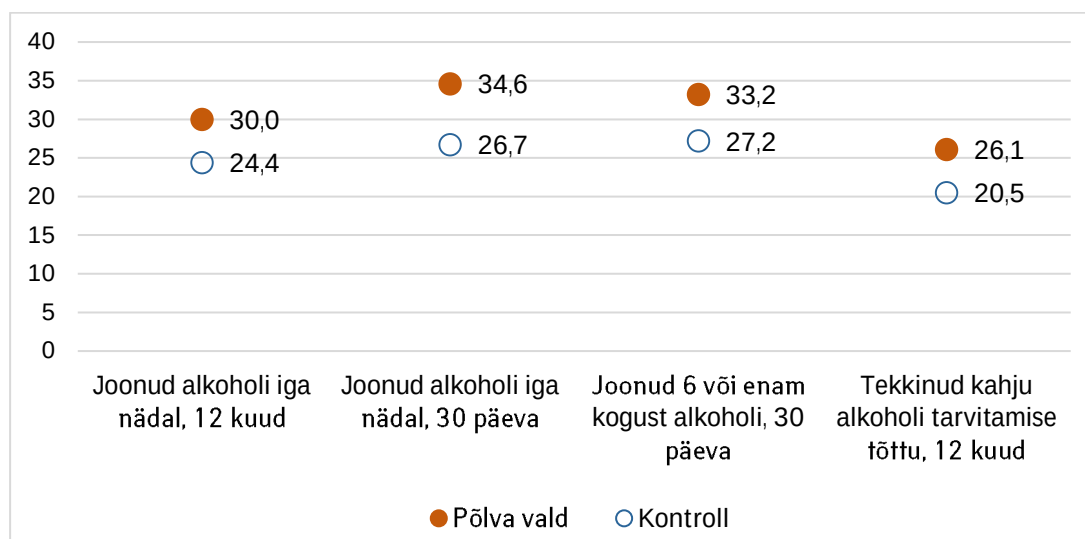
Suhtumist purju joomisesse hinnati nelja väite abil. Vastused on koondatud üheks indikaatoriks (vaata väidete kirjeldust metoodika peatükist 1.2.1) ning vaadati täiskasvanute osakaalu, kes vastasid kõigile väidetele purju joomist mitte soosivalt. 50% Põlva valla täiskasvanud elanikest suhtuvad purju joomisesse taunivalt. See osakaal oli sama ka 2014. aastal. Kontrollomavalituses on kolme aasta jooksul tauniv suhtumine kasvanud (2014. aastal 39% ja 2017. aastal 51%).

2017. aastal ei ole viimase aasta jooksul kordagi alkoholi joonud 14% Põlva valla elanikest. Enamik (56%) on seda teinud maksimaalselt kolm korda kuus. Iganädalasi tarvitajaid on 30%, sh 7% on seda teinud enamikul nädalpäevadel.

Viimase 30 päeva jooksul on iga nädal alkoholi tarvitanud 35% Põlva valla täiskasvanutest. Iga kolmas on viimasel kuul vähemalt ühel korral joonud korraga 6 või enam annust alkoholi (nt 6 pokaali veini, 6 pitsi viina või segamini kokku kuus annust). See on 46% viimase 30 päeva jooksul alkoholi tarvitanutest.

Joonisel 55 on lisaks näidatud, kui paljude 18–65-aastaste elanikega on viimase aasta jooksul midagi juhtunud selle tõttu, et nad on tarvitanud alkoholi. Küsiti järgmiste olukordade kohta: kaklused või löömingud, õnnetused või vigastused, vaidlused/tülid perekonnaga, vaidlused/tülid sõpradega, probleemid tööl käimise või töö tegemisega, sekeldused politseiga, röövimise või varguse ohvriks langemine, arstiabi vajamine, seksuaalsuhted, mida hiljem kahetsetakse. 2017. aastal märgib iga neljas Põlva valla täiskasvanud elanik, et midagi nendest olukordadest on viimasel aastal ette tulnud; see on 31% kaheteistkümneme kuu jooksul alkoholi tarvitanutest. Kõige rohkem mainitakse seejuures vaidlusi/tülisid pereliikmete (19%) või sõpradega (18%) ning õnnetusi (8%). Muid juhtumeid on ette tulnud 2–7% Põlva valla elanike puhul.

Joonisel 55 toodud osakaalud ei ole Põlva vallas kolme aasta jooksul statistiliselt olulisel määral muutunud, mistõttu on esitatud vaid 2017. aasta näitajad. Kontrollomavalituses on kolme aasta jooksul kahanenud elanike osakaal, kes on viimasel kuul joonud 6 või enam kogust alkoholi (2014. aastal 40% ja 2017. aastal 27%).

Joonis 55. Alkoholi tarvitamise küsimustele jaatavalt vastanud täiskasvanud, 2017. a uuring (%)

Viimase aastal mootorsõidukit juhtinud vastajatelt (65% Põlva valla elanikest) uuriti, kas neil on aasta jooksul ette tulnud olukordi, kus nad on mingi aeg pärast alkoholi joomist auto või muu mootorsõiduki rooli istunud. 2017. aastal ütleb Põlva valla autojuhtidest ligi kolmandik (30%), et nad on sõidukit juhtinud mõni tund pärast ühe koguse alkoholi ära joomist. Üsna kohe pärast ühe koguse alkoholi ära joomist on juhtima asunud 8%. Mõni tund pärast mitme koguse alkoholi joomist

on seda teinud 9% ning üsna kohe pärast mitme koguse tarvitamist 5% Põlva valla täiskasvanutest. Need näitajad olid sarnased ka 2014. aastal. Muutusi ei ole toimunud ka kontrollomavalitsuses.

Ümbritsev keskkond

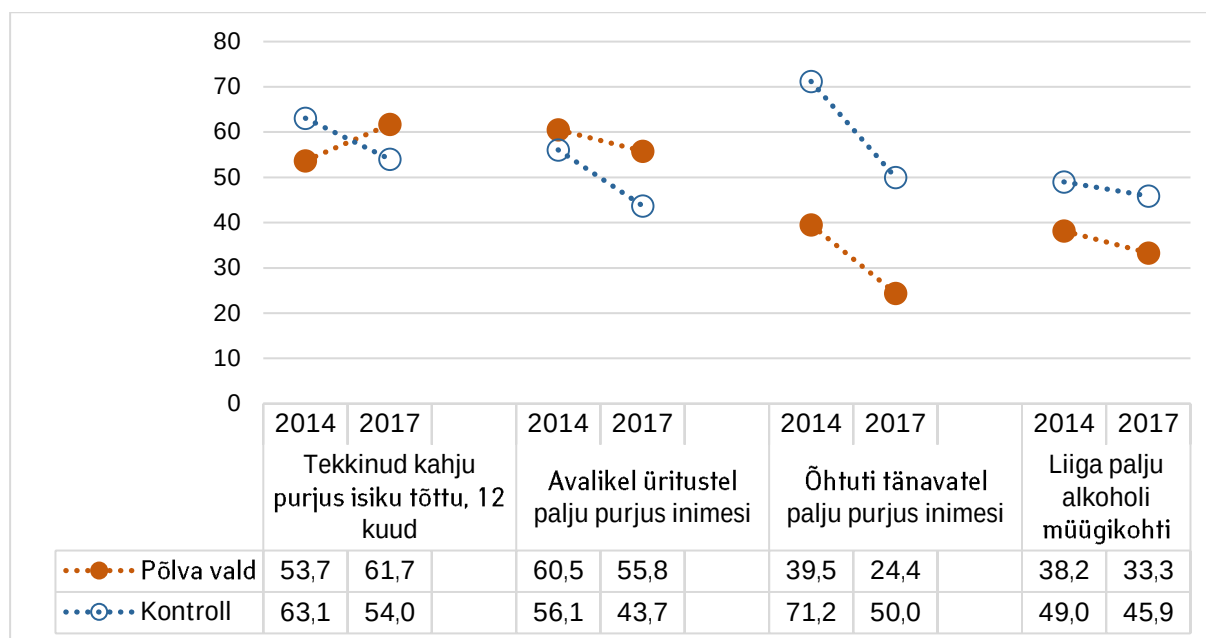
Uuringu analüüsimetoodikat kirjeldavas peatükis on täpsemalt kirjeldatud, kuidas on arvatud joonisel 56 esitatud indikaatorid, mis kajastavad inimest ümbritsevat keskkonda (vt ptk 1.2.1).

Iga kolmas Põlva valla elanikest leiab, et tema omavalitsuses on liiga palju alkoholi müügikohti. Kontrollomavalitsuses on nii arvavaid täiskasvanuid rohkem. Kummaski KOV-is ei ole asjade seis kolme aastaga muutunud.

Enam kui pooled täiskasvanud elanikest leiavad, et Põlva vallas on avalikel üritustel näha palju purjus inimesi ning neljandik arvab, et palju purjus inimesi on nädalavahetuse õhtutel tänavatel. Viimati mainitu osas on olukord kolme aasta jooksul tunduvalt paranenud (kahanemine 15 protsendipunkti). Kontrollomavalitsuses märgatakse täna vähem purjus inimesi nii tänavatel kui ka avalikel üritustel.

62% Põlva täiskasvanutest märgivad, et neile on viimase 12 kuu jooksul tekkinud mõne purjus isiku tõttu kahju. Kõige enam mainitaks, et võõras purjus isik on tänaval tülitanud (43%), pere või sõprade seas on purjus peaga õnnetus juhtunud (23%) ning purjus isik on söömanud või mõnitanud (19%). Võrreldes 2014. aastaga on taolisi sündmusi juhtunud veidi enam, kuid see muutus ei ole statistiliselt oluline. Kontrollomavalitsuses toimunud positiivne muutus (vähem tekkinud kahju) osutub ka statistiliselt oluliseks (vt joonis 56).

Enamik Põlva valla täiskasvanud elanikest leiavad, et neil on sõpru/tuttavaid (70%) ning lähemaid pereliikmeid/sugulasi (64%), kes tarvitavad nende hinnangul liigselt alkoholi. Need näitajad olid samal tasemel ka 2014. aastal.

Joonis 56. Täiskasvanud, kes on vastanud jaatavalt keskkonna näitajate osas, mis puudutavad alkoholi tarvitamist (küsitlusaastate lõikes, %)

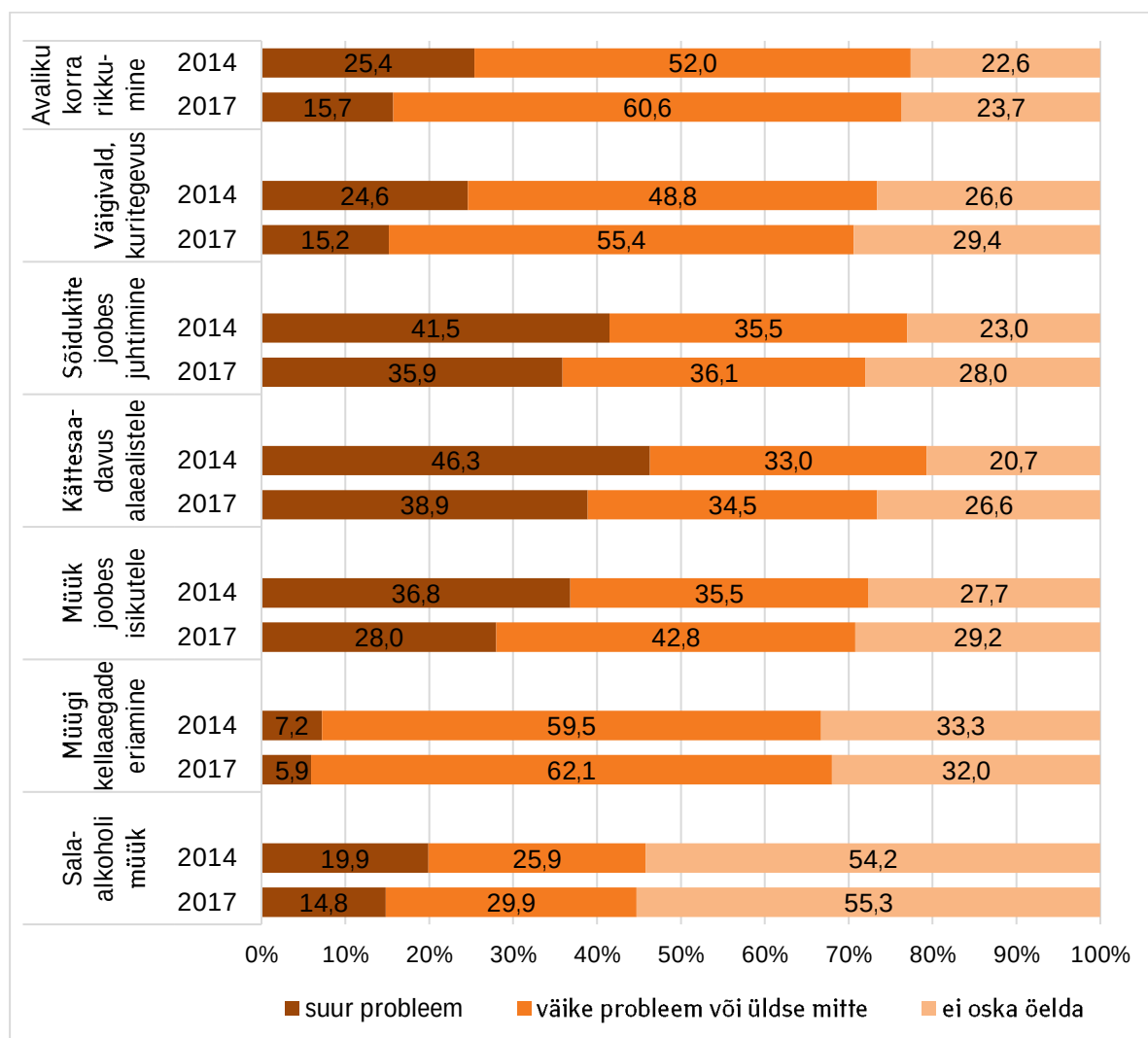
Vastajatelt uuriti ka seda, kui suureks probleemiks nad erinevaid alkoholi kättesaadavuse ja joobes isikutega seotud teemasid oma KOV-is peavad. Vastati 5-pallisel skaalal ning lisaks sai valida vastuse „ei oska öelda“. Joonisel 57 on näidatud täiskasvanute osakaal, kes peavad antud teemat

suureks probleemiks (vastused „suur probleem“, „pigem suur probleem“) või väikseks probleemiks (vastused „pigem väike probleem“, „väike probleem“, „ei ole üldse probleem“).

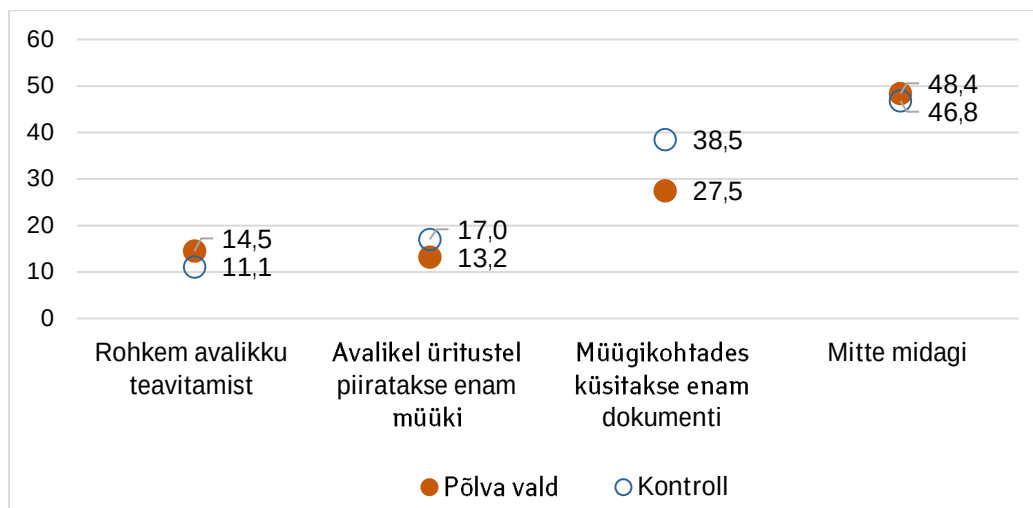
2017. aastal peavad Põlva valla elanikud kõige suuremateks probleemideks alkoholi kättesaadavust alaealistele, mootorsõidukite juhtimist alkoholi joonud isikute poolt ning alkoholi müüki tugevate joobetunnustega isikutele. 2014. aastaga võrreldes on 10 protsendipunkti kahanenud nende osakaal, kes leiavad, et probleemiks on avaliku korra rikkumine joobes isikute poolt. Ülejäänud muutused ei ole statistiliselt olulised (vt joonis 57).

Kontrollomavalitsuses on toimunud rohkem muutusi. Vähem inimesi näevad suure probleemina alkoholi kättesaadavust alaealistele (2014. a 57%, 2017. a 45%) või müüki tugevate joobetunnustega isikutele (2014. a 47%, 2017. a 36%), vägivalda/kuritegevust (2014. a 39%, 2017. a 22%) ning avaliku korra rikkumisi joobes isikute poolt (2014. a 43%, 2017. a 29%). Nende näitajate algtasemed 2014. aastal on ka olnud kõrgemad kui Põlva vallas ehk probleeme on olnud rohkem.

2017. aasta uuringus küsiti vastajatelt, mis nende arvates on viimase paari aasta jooksul nende KOV-is alkoholi tarvitamise ennetamise osas muutunud. Ligi pooled Põlva valla elanikud leiavad, et midagi ei ole muutunud. Kõige rohkem (28%) mainitakse, et alkoholi müügikohtades kontrollitakse enam dokumenti. Kontrollomavalitsuses on aga taoliselt vastanud inimesi enam – 39% (vt joonis 58).

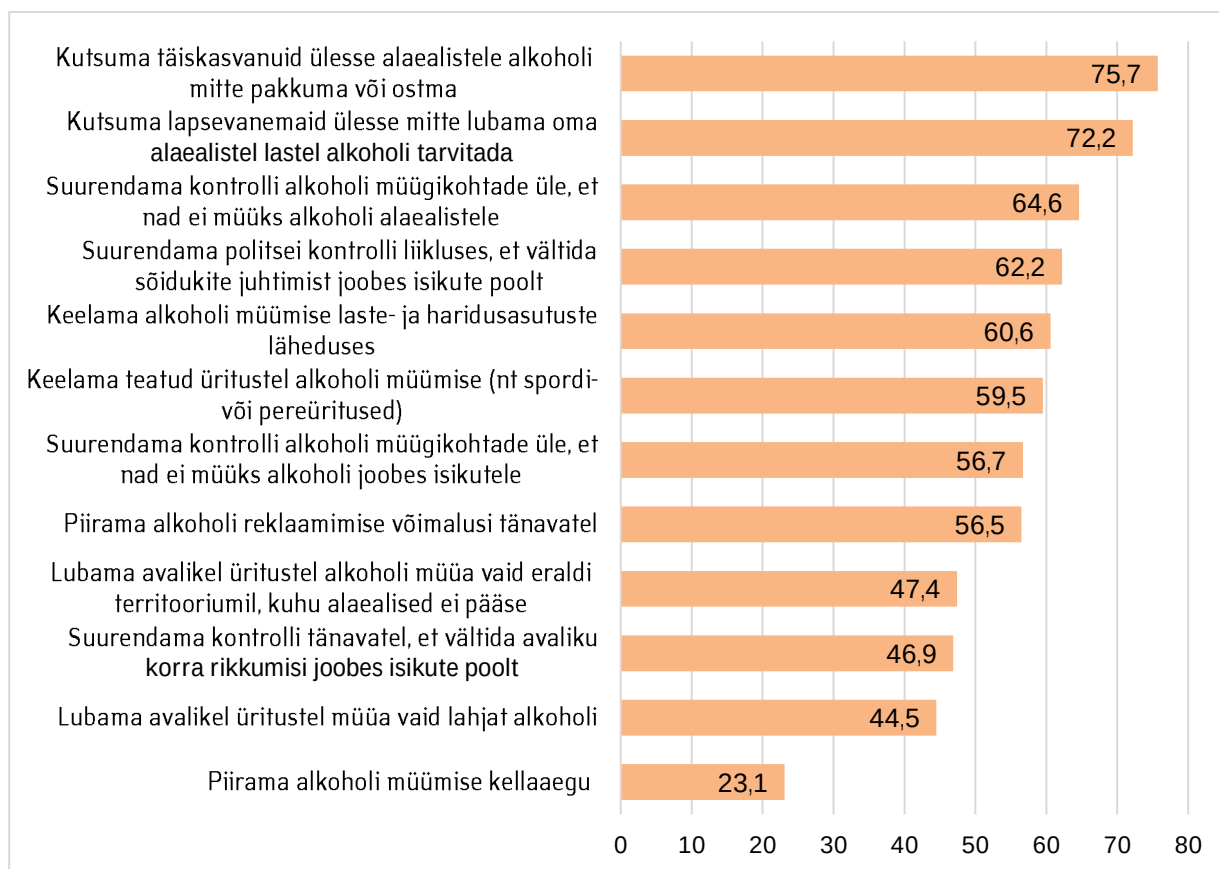

Joonis 57. Alkoholi tarvitamisega seotud teemade probleemiks pidamine Põlva valla elanike poolt (küsitlusaastate lõikes, %)

Joonis 58. Alkoholi tarvitamise ennetamisega seotud muutused oma linnas/vallas viimase paari aasta jooksul, 2017. a uuring (%)

Joonisel 59 on näidatud Põlva valla elanike osakaal, kes arvavad, et nende omavalitsus peaks antud tegevusi alkoholi tarvitamise piiramiseks kindlasti tegema. Vastata sai „seda kindlasti peaks“, „võib-olla peaks“, „ei peaks“, „seda on juba piisavalt tehtud“. Kõige vajalikumaks peetakse täiskasvanute ja lastevanemate ärgitamist alaealistele alkoholi mitte pakkuma/ostma ning kontrolli suurendamist müügikohtade üle, et ei müüda alkoholi alaealistele. Enam kui 60% peavad vajalikuks ka alkoholi müügi keelamist laste- ja haridusasutuste läheduses ning politsei kontrolli suurendamist liikluses, et vältida sõidukite joobes juhtimist. 2014. aastaga võrreldes ei ole vastused oluliselt muutunud, mistõttu on joonisel 59 toodud vaid 2017. aasta tulemused.

Joonis 59. Sekkumised, mida Põlva valla elanike arvates omavalitsus peaks kindlasti tegema, 2017. a uuring (%)

Täiskasvanute uuringu kokkuvõte

Alkoholi peetakse alaealistele vähem kättesaadavaks ning tauniv suhtumine alaealiste noorte alkoholitarvitamisse on mõnevõrra kasvanud.

Ligi kaks kolmandikku Põlva valla täiskasvanutest leiavad, et 16-aastane noor ei peaks tähtpäevadel või koosolemistel alkoholi tarvitama ning üle poole arvavad, et alaealised ei peaks alkoholi kätte saama. Iga teine elanik märgib, et Põlva vallas on alaealisel kerge alkoholi kätte saada. See osakaal on aga kolme aasta jooksul kahanenud ning kasvanud on alaealiste alkoholi tarvitamist tauniv suhtumine (seoses sellega, et 16-aastane ei peaks koosviibimisel alkoholi jooma).

Ka kontrollomavalitsuses on kasvanud tauniv suhtumine (mõlema mõõdetud näitaja osas) ning alkoholi peetakse alaealistele raskemini kättesaadavaks kui 2014. aastal.

Täiskasvanute alkoholi tarvitamisega seotud näitajad on samal tasemel kui 2014. aastal.

Iga teine Põlva valla elanik suhtub purjus olemisse taunivalt. 30% täiskasvanutest tarvitavad alkoholi iganädalaselt ning iga kolmas on viimasel kuul joonud vähemalt ühe korra 6 või enam kogust alkoholi. Neljandikule täiskasvanutest on viimasel aastal tekkinud kahju enda alkoholi tarvitamise tõttu (eelkõige tülisid pereliikmete või sõpradega). Nende näitaja seis ei ole kahe küsitlusaasta võrdluses muutunud.

Joobes isikutega on 2017. aastal vähem probleeme kui kolm aastat tagasi.

Iga kolmas elanik arvab, et Põlva vallas on liiga palju alkoholi müügikohti. Enam kui pooled täheldavad, et avalikel üritustel on palju purjus inimesi ja neljandik märkab palju purjus isikuid nädalavahetuste õhtutel tänavatel. Enamik elanikke on viimasel aastal kogenud mingit kahju kokkupuudet alkoholi joonud isikutega. Rohkem esineb seejuures purjus isiku poolt tulitamisest tänaval. Kõige suuremaks probleemiks peetakse Põlva vallas alkoholi kättesaadavust alaealistele, alkoholi tarvitamist sõiduki juhtimist ja alkoholi müüki tõsiste joobetunnustega isikutele. Kolme aasta taguse ajaga võrreldes on 2017. aastal aga vähem purjus inimesi tänavatel ning avaliku korra rikkumisi joobes isikute poolt peetakse väiksemaks probleemiks.

Kontrollomavalitsuses on toimunud muutusi rohkem. Võrreldes 2014. aastaga on vähem purjus inimesi tänavatel ja avalikel üritustel ning elanikud on kogenud vähem purjus isiku poolt tekitatud kahju. Kahanenud on täiskasvanute osakaal, kes peavad suureks probleemiks alkoholi kättesaadavust alaealistele, müüki joobes isikutele ning avaliku korra rikkumisi ja kuritegelikku käitumist joobes isikute poolt. Põlva vallaga võrreldes leiab suurem osakaal kontrollomavalitsuse elanikke, et viimase paari aasta jooksul on nende KOV-is hakatud alkoholi müügikohtades enam dokumenti küsima.

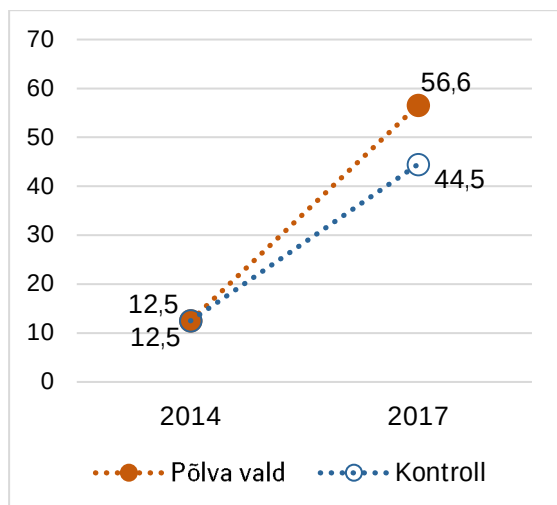
3.4.4 Alkoholi testostlemise tulemused

Projekti perioodil viidi Põlva vallas testostlemisi läbi kokku viiel korral – kaks korda Tervise Arengu Instituudi poolt baas- ja järeluuringu raames ning kolmel korral Põlva valla meeskonna poolt. Lisaks tehti eraldi üks kontrollreid ööklubi küllastajate vanuse ja alaealiste alkoholitarvitamise kontrollimiseks. Järgnevalt on näidatud TAI uuringu tulemusi.

2014. aastal teostati Põlva vallas 18–19-aastaste noorte poolt 16 testostu jaekauplustes ja toitlustusasutustes. Üle kümnenädikute juhtudest ehk 2 korral küsiti noore käest dokumenti. 2017. aastal oli testost 23 ning dokumenti küsiti 13 korral ehk üle poole juhtudest. Alkoholi ostjate vanuse kontrollimine on märgatavalt kasvanud (vahe 44 protsendipunkti) (vt joonis 60). Kuna ühe KOV-i valim on väike, ei saa seejuures hinnata ilmnunud erinevuste statistilist olulisust.

Ka kontrollomavalitsuses on see näitaja kolme aasta jooksul kasvanud, olles ainus kontrollomavalitsus, kus tulemus paranes. Meile teadaolevalt viis ka Põlva valla kontrollomavalitsus

pilootprojekti perioodil omal algatusel läbi süsteemselt testostlemisi ning tegeles teemaga aktiivselt, mis kajastub ka tulemustes.

Joonis 60. Testostlemisel dokumendi küsimine (aastate lõikes, %)

3.4.5 Võtmeisikute intervjuude tulemused

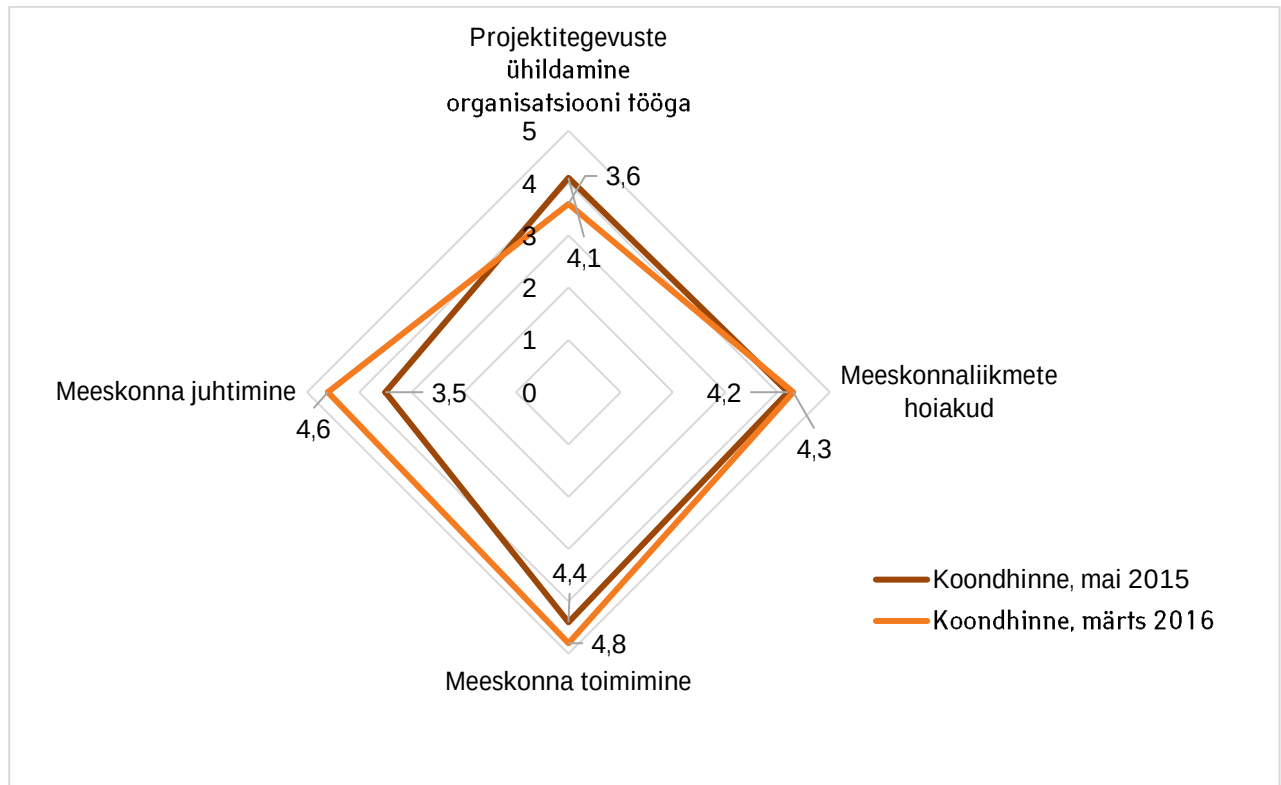
2017. aasta uuringu raames ei õnnestunud läbi viia fookusgrupi intervjuud kohalike juhtide seas, kuna huvi kaasarääkimise vastu oli vähene. Samuti viidati kiirele ajagraafikule, mis võis olla tingitud haldusreformi elluviimisest. Seetõttu viidi järeluuringu raames läbi kaks lühemat taustaintervjuud ning kaks pikemat intervjuud juhtidega.

Peamised tähelepanekud intervjuudest on järgmised:

- ✓ Peamise alkoholi tarvitamisega kaasneva probleemina tuuakse endiselt välja sotsiaalprobleeme ning perevägivalla juhtumeid.
- ✓ Alkoholi peetakse noortele väga kergesti kättesaadavaks. Samuti kasvab üha enam regionaalne eripära – lähedus Lätile.
- ✓ Usutakse, et noorte hulgas on alkoholikultuur vaikselt muutumas – üha enam on neid, kes taunivalt alkoholi tarvitamisesse suhtuvad. Samuti on suhtumine purjus inimesse muutumas negatiivsemaks.
- ✓ Alkoholiga seonduvat kasu nähakse eelkõige ettevõtlusega seoses.
- ✓ Võimalike toimivate piirangutena toodi välja vajadust riiklike, mitte kohalike regulatsioonide järgi – sh alkohol poes eraldi alale ning tanklates müügi keelustamine. Kohaliku meetmena peeti vajalikuks võimalust osadel üritustel alkoholimüügilubade väljastamise piiramist kõrgendatud turvariski tõttu.

3.4.6 Projekti vahehindamiste tulemused

Projekti jooksul toimunud vahehindamiste käigust hindasid Põlva valla meeskonna liikmed erinevaid valdkondi skaalal 1–5 (hindamisankeet on toodud lisas 1). Vahehindamistest selgus, et Põlva meeskonna puhul paranes protsessi jooksul märgatavalt meeskonna juhtimine ning meeskonna toimimine. Meeskonnaliikmete hoiakud olid juba algselt kõrge hindegaga ning muudatused minimaalsed. Negatiivne muutus on toimunud seoses projektitegevuste ühildamisega organisatsiooni tööga (vt joonis 61).

Joonis 61. Põlva valla meeskonna hinnangud vahehindamiste ajal (keskmine)

Kogukonna valmisoleku skaalal tehti meeskonna tunnetuse alusel projekti käigus läbi suur areng jõudes esimeselt astmelt seitsmendale (vt tabel 10).

Tabel 10. Kogukonna valmisoleku hindamise skaala

Kogukonna valmisoleku faas	Faasi kirjeldus	Meeskonna hinnang
1. Teadlikkus puudub	Kogukond ei näe alaealiste alkoholi tarvitamist üldise probleemina.	Algne seis, enne projektiga alustamist
2. Eitamine	Vähemalt mõned kogukonna liikmed näevad alaealiste alkoholi tarvitamist probleemina, kuid valdkonda ei peeta oma kodukandis probleemiks.	
3. Ähmane teadlikkus	Enamik tunneb, et alaealiste alkoholi tarvitamine on kodukandis probleemiks, kuid puudub motivatsioon ja algatus tegutsemiseks.	Seis maikuu 2015
4. Etteplaneerimine	Kogukonnas on selge arusaam, et alaealiste alkoholi tarvitamise osas tuleb midagi ette võtta. Tegevused pole aga fookustatud ega detailsed.	
5. Ettevalmistamine	Aktiivsed liidrid alustavad eesmärgipärast tegevuste planeerimist. Kogukond pakub mõningast toetust.	
6. Algatamine	On piisavalt palju informatsiooni tegevuste õigustamiseks. Käib tegevuste elluviimine.	
7. Stabiliseerimine	Tegevusi toetavad kohaliku omavalitsuse otsusetegijad. Probleemiga tegeleva meeskonna liikmed on koolitatud ja omavad kogemusi.	Seis oktoobris 2015 ning märtsis 2016
8. Kinnitumine/ laienemine	Pingutused probleemi lahendamiseks on märgatavad. Kogukonna liikmed toetavad meeskonda ning pakuvad tegevuste elluviimisel tuge. Toimub pidev monitooring, andmed on regulaarselt saadaval.	
9. Kogukonna kõrge aktiivsus	On olemas detailne ja üksikasjalik teadmine probleemi ulatusest, põhjustest ja tagajärgedest. Tõhusa hindamise tulemusena luuakse uusi või muudetakse vanu tegevussuundi.	

3.4.7 Tegevuskava täitmise analüüs

Tegevuste planeerimisel keskenduti kättesaadavuse vähendamisele ja teavitustööle. Sarnaselt Kuressaarega toetas testostlemisi aktiivne tulemuste kajastamine meedias, tagasisidestamine müügikohtadele ja koostöö ettevõtjatega (näiteks alkoholi müüvate asutuste juhtide ja teenindajate koolitus ning ümarlauad).

Meeskonna enda hinnangul osutusid kõige lihtsamateks tegevusteks:

- ✓ koostöö kohaliku meediaga teavitustöö tegemiseks,
- ✓ vabaõhuüritustel täiendavate alkoholipiirangute seadmise arutelu ning piirangute elluviimine.

Meeskonna enda hinnangul osutusid kõige keerulisemateks tegevusteks:

- ✓ reidid ööklubidesse (testostlemise eesmärgil), kuna kaasatud peab olema palju inimesi ning kõik peab kuni toimumiseni jääma saladuseks, mis on väikeses kogukonnas keeruline,
- ✓ noorte ajurünnaku ja sealt tekkinud jätkutegevuste elluviimine, kuna nii noorte kui ka täiskasvanute kaasamine ja motiveerimine osalemiseks vajab palju veenmist.

Põlva valla meeskonnal oli üks unikaalne tegevus, mida teised osalenud omavalitsused ei teinud. Korraldades teenindajate koolitusi, pakkus Põlva vald osaluse suurendamiseks ettevõtjatele võimaluse, et aitab kompenseerida koolitusel osalenud töötaja töölt puudumisest tekkinud lisakulu

ettevõtjale. Koolitusrühmad täitusid kiiresti ning hiljem ükski ettevõtja valla poolt kompensatsiooni ei küsinud.

3.4.8 Kokkuvõte

Pilootprojekti tulemusena:

- ✓ Põlva valla testostlemise näitajad on võrreldes baastasemega läbi teinud märkimisväärse hüppe positiivses suunas. Märgatavalt on kasvanud ka kontrollomavalitsuse näitaja. Erinevalt teistest kontrollomavalitsustest, tegi meile teadaolevalt Põlva kontroll pilootprojekti toimumise perioodil omal algatusel regulaarselt testostlemisi, mis on tulemuse muutumise üheks põhjenduseks.

Positiivsed muutused näitajates nii Põlva kui kontrollomavalitsuse puhul, mis võivad olla mõjutatud üleriigilistest sündmustest, ühiskonna üldisest arengust jmt:

- ✓ Suhtumine omaealiste alkoholi tarvitamisse on õpilaste seas muutunud taunivamaks, alaealised ostavad vähem alkoholi ja on vähem purjus. Vähenenud on ka alkoholi ostmine alaealistele täiskasvanute poolt.
- ✓ Õpilaste sõnul on kolme aastaga vähenenud alkoholi ostmise proovimine ja alaealistele müümine ning täiskasvanute poolt alaealistele alkoholi ostmine. Mõned muutused on Põlva vallas veidi suuremad kui kontrollomavalitsuses.
- ✓ Täiskasvanute seas on kasvanud tauniv suhtumine alaealiste alkoholi tarvitamisesse ning alkoholi peetakse alaealistele raskemini kättesaadavaks, kui kolm aastat tagasi.

Peamised järeldused ja õppetunnid pilootprojektist:

- ✓ Regulaarse testostlemise ja seda toetavate tegevuste elluviimise abil (tulemuste meediakajastus, teenindajate koolitused, ettevõtjate kaasamine) on võimalik vähendada alkoholi kättesaadavust alaealistele müügikohtades.
- ✓ Testostlemine koos toetavate sekkumistega on üks vähestest tegevustest alkoholipoliitika valdkonnas, millega on võimalik nii lühikese aja jooksul saavutada positiivseid tulemusi näitajates ja piirata alkoholi kättesaadavust alaealistele.
- ✓ Omavalitsuse juhtkonna toetus alkoholipoliitika arendamisele on kriitilise tähtsusega tegur eesmärkide saavutamiseks.
- ✓ Head praktikad erinevatest sekkumistest (nt testostlemise metoodika) levivad kolleegide vahel kiiresti. Omavalitsuste omavaheline õppimine ja kogemuste jagamine on sageli edasiviivam kui koostöö ainult metoodika väljatöötajaga.

4. Pilootprojekti peamised järeldused ja õppetunnid

- ✓ Regulaarse testostlemise ja seda toetavate tegevuste (tulemuste meediakajastus, teenindajate koolitused, ettevõtjate kaasamine) abil on võimalik vähendada alkoholi kättesaadavust alaealistele müügikohtades.
- ✓ Alkoholipoliitika tihe meediakajastus 2016.–2017. aastal ning teadlikkuse kasv ühiskonnas on laiemalt kaasa toonud positiivseid muutusi näitajates: kasvanud on tauniv suhtumine alaealiste alkoholitarvitamisesse nii alaealiste endi kui ka täiskasvanute hulgas; vähenenud on nende noorte hulk, kes on ennast elu jooksul purju joonud.
- ✓ Alkoholi kättesaadavus alaealistele on endiselt Eestis väga kõrge. Enam kui kolmveerand KOV-ide õpilastest peab alkoholi väga või küllaltki kergesti kättesaadavaks.
- ✓ Müügikohtade üle järelevalve suurendamise kõrval on vaja eraldi sihtrühmana tegeleda täiskasvanutega ning eelkõige noorte täiskasvanutega, et nad alaealistele alkoholi ei annaks. Kuigi on vähenenud nende õpilaste hulk, kes väidavad, et neile on täiskasvanud alkoholi ostnud, on see näitaja endiselt väga kõrge (seda märgib vähemalt kaks kolmandikku õpilastest).
- ✓ Alkoholipoliitika süsteemseks arenguks on oluline suunata ressursse universaalsesse ennetustöösse nagu vanemlike oskuste arendamine, laste sotsiaalsete toimetulekuoskuste arendamine jne.
- ✓ Eraldi ennetustöö spetsialisti ametikoha loomine igasse omavalitsusse ei tundu Eesti omavalitsuste suurust ning võimekust arvestades täna realistlik, kuna ennetustöö laiahaardelisust ning tähtsust veel täielikult ei mõisteta. Sellest hoolimata tuleks ennetustööd KOV-ides süsteemselt planeerida. Oluline on tagada, et nii omavalitsuste juhid kui ka erinevad ametnikud (mitte ainult sotsiaaltöötaja, õpetaja vms) mõistavad oma rolli ennetustöös.
- ✓ Omavalitsuses tuntud ja austatud kõneisiku(te) olemasolu aitab teemat tähtsustada ning kaasamõtlejaid leida.
- ✓ Tuleb arvestada riigitasandil ning naaberkogukondades toimuvate arengutega, mis võivad seatud eesmärkide saavutamisele kaasa aidata või seda takistada. Nii näiteks tunnistasid kõik sekkumisgrupis osalenud omavalitsused, et aktsiisivaidluste tipphetkel oli väga keeruline minna alkoholiteemaga erinevate sihtrühmade ette, kuna üleriigiline debatt oli tekitanud palju eelarvamusi ning vastandlikke seisukohti.
- ✓ Alkoholipoliitikas tuleb väga täpselt sõnastada oma sõnumid ning määratleda sihtrühmad, kellele tegevused on suunatud, et vältida asjakohatuid konflikte ja vastasseise. Pilootprojekti tegevused olid suunatud alaealiste alkoholi tarvitamisele. Sellest hoolimata jõuti peaaegu kõigis vestlustes ühel või teisel hetkel täiskasvanute õiguseni alkoholi tarvitada ning ministeeriumite või kohalike omavalitsuste õiguseni inimeste vaba tahet piirata.
- ✓ Meeskonnaliikmete vahetumine projekti jooksul vähendab järjepidevust ning seatud eesmärkide saavutamist. Oluline on tagada eesmärkide saavutamine ka juhul, kui meeskonna toimimine on vahepeal häiritud. Riske võib aidata maandada juhtide toetus, kindel valdkonna rahastus, pikaajalisema strateegia olemasolu ning vastutuse jagunemine erinevate osapoolte vahel. Ilma toetuseta väheneb meeskonna motivatsioon ja usk enda suutlikkusesse teemaga tegeleda.
- ✓ Laiema kõlapinna saavutamiseks on oluline teha pidevalt koostööd kohaliku meediaga. Teema pidevalt pildil hoidmine ka väikeste artiklite kaudu on vajalik järjepideva uudisvoo tagamiseks.

Teisalt tuleb meeskondade sõnul artiklite ja muude materjalide väljatöötamiseks leida eraldi aega, mis võib sageli osutuda barjääriks.

- ✓ Alkoholioliitika on vastuoluline teema, millel pidevalt fookuse hoidmine on omavalitsustele väljakutseid pakkuv. Abistav on tervikliku tegevuskava väljatöötamine, omavaheliste kogemuste jagamine ning väljapoolne lisatugi (nt TAI näol). Sealhulgas peab suurenema riigi võimekus toe pakkumiseks erinevates valdkondades, nt süsteemse uimastiennetuse planeerimiseks ja elluviimiseks koolis.
- ✓ Mõned elemendid sekkumisest, nagu alkoholi müügi ja järelevalve korraldamine, teavitustöö ja laste ning noorte huviharidus, on edukalt rakendatavad hoolimata omavalitsuse tüübist.
- ✓ Paikkonnapõhise lähenemisega on võimalik muutusi ellu kutsuda, kuid selleks on vaja pikemat perioodi. Pilootprojekti kestvus oli liiga lühike selleks, et saavutada eristatavaid muutusi kontroll- ja sekkumisomavalitsuste vahel hoiakutes, uskumustes ja käitumises.

Lisa 1. Individuaalne hindamisankeet meeskonnaliikmetele

Meeskonnaliikmete kogemused projekti elluviimisel

Oleme projekti tegevusi ühildanud muude oma organisatsioonis* hetkel aktuaalsete teemade, tegevuste või projektidega	Ei oska öelda	Üldse mitte	Pigem mitte	Pigem jah	Kindlasti jah
	0	1	2	3	4

* Organisatsiooni all peetakse silmas asutust, kus Sa töötad

Projekti tegevuste elluviimine kuulub meie organisatsiooni* praeguste prioriteetide hulka	Ei oska öelda	Üldse mitte	Pigem mitte	Pigem jah	Kindlasti jah
	0	1	2	3	4

Projekti tegevused ühtivad meie organisatsiooni* eesmärkide ja väärtustega	Ei oska öelda	Üldse mitte	Pigem mitte	Pigem jah	Kindlasti jah
	0	1	2	3	4

Minu kolleegid* pakuvad mulle tuge projekti tegevuste elluviimisel	Ei oska öelda	Üldse mitte	Pigem mitte	Pigem jah	Kindlasti jah
	0	1	2	3	4

* Sinuga samas asutuses töötavad kolleegid, kes ei ole projekti meeskonnaliikmed

Projekti käigus teostatavaid tegevusi saab integreerida meie organisatsiooni* igapäevasesse töösse	Ei oska öelda	Üldse mitte	Pigem mitte	Pigem jah	Kindlasti jah
	0	1	2	3	4

* Organisatsiooni all peetakse silmas asutust, kus Sa töötad

Meie organisatsioon* on avatud uute tööpraktikate kasutusele võtule	Ei oska öelda	Üldse mitte	Pigem mitte	Pigem jah	Kindlasti jah
	0	1	2	3	4

Projektiga seotud tööülesanded on osa minu igapäevasest tööst	Ei oska öelda	Üldse mitte	Pigem mitte	Pigem jah	Kindlasti jah
	0	1	2	3	4

Meeskonnaliikmete uskumused ja hoiakud

Olen isiklikult motiveeritud, et panustada alkoholiga seotud probleemide lahendamisse oma linnas/vallas	Ei ole üldse motiveeritud		Ei oska öelda		Jah, väga motiveeritud
	1	2	3	4	5

Mõistan, millised tegurid mõjutavad alaealiste alkoholi tarvitamist	Ei mõista üldse		Ei oska öelda		Jah, mõistan väga hästi
	1	2	3	4	5

Usun, et alkoholiga seotud probleeme on võimalik meie linnas/vallas leevendada	Kindlasti ei ole		Ei oska öelda		Jah, kindlasti
	1	2	3	4	5

Usun, et alkoholi tarvitamist alaealiste seas on võimalik meie linnas/vallas vähendada	Kindlasti ei ole		Ei oska öelda		Jah, kindlasti
	1	2	3	4	5

Arvan, et meie meeskonnal on piisavalt palju teadmisi alkoholiga seotud olukorra kohta oma linnas/vallas	Ei ole üldse nõus		Ei oska öelda		Olen väga nõus
	1	2	3	4	5

Usun, et oma meeskonnaga suudame selle projekti raames vähendada alaealiste alkoholi tarvitamist meie linnas/vallas	Ei ole üldse nõus		Ei oska öelda		Olen väga nõus
	1	2	3	4	5

Küsimused projekti meeskonna kohta

Tean, mida projekti meeskond minult ootab	Ei oska öelda	Üldse mitte	Pigem mitte	Pigem jah	Kindlasti jah
	0	1	2	3	4

Meeskonnas valitseb meeskonnavaim	Ei oska öelda	Üldse mitte	Pigem mitte	Pigem jah	Kindlasti jah
	0	1	2	3	4

Lahendame probleemid meeskonnas enamasti pingevabalt	Ei oska öelda	Üldse mitte	Pigem mitte	Pigem jah	Kindlasti jah
	0	1	2	3	4

Meeskonna liikmete vahel on lahendamata konflikte	Ei oska öelda	Üldse mitte	Pigem mitte	Pigem jah	Kindlasti jah
	0	1	2	3	4

Info liigub meeskonna liikmete vahel sujuvalt	Ei oska öelda	Üldse mitte	Pigem mitte	Pigem jah	Kindlasti jah
	0	1	2	3	4

Meeskond on kõrgelt motiveeritud tegutsema	Ei oska öelda	Üldse mitte	Pigem mitte	Pigem jah	Kindlasti jah
	0	1	2	3	4

Meeskonnaliikmed usaldavad üksteist	Ei oska öelda	Üldse mitte	Pigem mitte	Pigem jah	Kindlasti jah
	0	1	2	3	4

Vastutus jaotub meeskonnas õiglaselt	Ei oska öelda	Üldse mitte	Pigem mitte	Pigem jah	Kindlasti jah
	0	1	2	3	4

Meeskonnaliikmed tegutsevad pühendunult	Ei oska öelda	Üldse mitte	Pigem mitte	Pigem jah	Kindlasti jah
	0	1	2	3	4

Meeskond tegutseb ühise eesmärgi nimel	Ei oska öelda	Üldse mitte	Pigem mitte	Pigem jah	Kindlasti jah
	0	1	2	3	4

Meil on meeskonnas koos lõbus ja huvitav	Ei oska öelda	Üldse mitte	Pigem mitte	Pigem jah	Kindlasti jah
	0	1	2	3	4

Meeskonnaliikmete vahel on sõbralikud suhted	Ei oska öelda	Üldse mitte	Pigem mitte	Pigem jah	Kindlasti jah
	0	1	2	3	4

Meie projekti tegevuskava on kooskõlas meeskonna võimetega	Ei oska öelda	Üldse mitte	Pigem mitte	Pigem jah	Kindlasti jah
	0	1	2	3	4

Palun nimeta teemad või tegevused, mille osas tunned kõige suuremat kindlustunnet, et saate oma meeskonnas sellega hakkama:

Palun nimeta teemad või tegevused, mille osas tunned kõige enam ebakindlust ning kahtled, kas saate oma meeskonnas sellega hakkama:

Küsimused projekti meeskonna juhi kohta

Meie projekti meeskonnal on olemas selge liider või juht	Ei	0	Kui vastasid eitavalt, siis ei ole vaja järgnevatele küsimustele vastata		
	Jah	1	Kui vastasid jaatavalt, siis palun vasta ka järgnevatele küsimustele		

☐ Märgi siia kastikesse X, kui Sina oled meeskonna juht

Meie meeskonna liider on „sädelev juht“	Ei oska öelda	Üldse mitte	Pigem mitte	Pigem jah	Kindlasti jah
	0	1	2	3	4

Ta võtab otsuseid vastu koos meeskonnaga	Ei oska öelda	Üldse mitte	Pigem mitte	Pigem jah	Kindlasti jah
	0	1	2	3	4

Ta motiveerib meeskonna liikmeid	Ei oska öelda	Üldse mitte	Pigem mitte	Pigem jah	Kindlasti jah
	0	1	2	3	4

Ta saab projekti juhtimisega hästi hakkama	Ei oska öelda	Üldse mitte	Pigem mitte	Pigem jah	Kindlasti jah
	0	1	2	3	4

Ta aitab lahendada meeskonnas tekkinud konflikte	Ei oska öelda	Üldse mitte	Pigem mitte	Pigem jah	Kindlasti jah
	0	1	2	3	4

☐ Märgi siia kastikesse X, kui meeskonnas ei ole olnud konflikte